

Πληροφορίες: Αντωνία Παυλή, Φανή Προβή

Αθήνα: 20.12.2022

Αρ. Πρωτ.: 1853

ΠΡΟΣ: κ. Γ. Σταμάτη, Γενικό Γραμματέα Κοινωνικής Αλληλεγγύης και
Καταπολέμησης της Φτώχειας

ΚΟΙΝ: «Πίνακας Αποδεκτών»

ΘΕΜΑ: «Δράση του Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας της ΕΣΑμεΑ
για την υποστήριξη των επιμέρους σημείων αναφοράς στην ορθή
εφαρμογή των απαιτήσεων της Σύμβασης και των Τελικών
Παρατηρήσεων της Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των
Ατόμων με Αναπηρίες»

Αξιότιμε κύριε Σταμάτη,

Η Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ) -που αποτελεί τον τριτοβάθμιο κοινωνικό και συνδικαλιστικό φορέα των ατόμων με αναπηρία και των οικογενειών τους στη χώρα και επίσημα αναγνωρισμένο δια του ν. 2430/96 (ΦΕΚ 156Α/10.7.96) Κοινωνικό Εταίρο της ελληνικής Πολιτείας σε ζητήματα αναπηρίας- στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2014-2020», υλοποιεί το Έργο «Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας»¹, το οποίο συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και την Ελλάδα. Σκοπός του Παρατηρητηρίου είναι η παραγωγή έγκυρης πληροφόρησης, τεκμηρίωσης και επιστημονικής γνώσης για τα θέματα της αναπηρίας στην Ελλάδα και η συμβολή στη διαμόρφωση πολιτικών που θα εξασφαλίσουν ίσα δικαιώματα και ευκαιρίες για τα άτομα με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και τις οικογένειές τους.

¹ Εφεξής «Παρατηρητήριο»

Το Παρατηρητήριο, λαμβάνοντας υπόψη τον κρίσιμο ρόλο της τομεακής και περιφερειακής διάστασης των πολιτικών υλοποίησης της Σύμβασης των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (CRPD)², σχεδίασε και υλοποιεί κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο τη δράση ΠΕ9, με αντικείμενο την «Παροχή υποστήριξης στα επιμέρους σημεία αναφοράς (Υπουργεία και Περιφέρειες) για την ορθή εφαρμογή των απαιτήσεων της Σύμβασης και των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής σε Κεντρικό και Περιφερειακό Επίπεδο».

Στο πλαίσιο των απαιτήσεων της Σύμβασης, τον Σεπτέμβριο του 2019 η Επιτροπή προέβη σε εποικοδομητικό διάλογο με την αντιπροσωπία του ελληνικού κράτους, ώστε να εξεταστεί κατά πόσο το ελληνικό κράτος έχει εναρμονιστεί με τις διατάξεις της Σύμβασης. Απόρροια αυτού του εποικοδομητικού διαλόγου ήταν η δημοσίευση των Τελικών Παρατηρήσεων και Συστάσεων³ της Επιτροπής προς την Ελλάδα, μέσω των οποίων επισημαίνονταν τα σημεία εκείνα στα οποία η ελληνική Πολιτεία όφειλε να εργαστεί περαιτέρω, στο πλαίσιο τήρησης των δεσμεύσεων, ύστερα από τη κύρωση της Σύμβασης. Η δημοσίευση των Τελικών Παρατηρήσεων σε συνδυασμό με τους διαρκείς αγώνες και τα πάγια αιτήματα του αναπηρικού κινήματος, οδήγησαν το 2020 στην υιοθέτηση του πρώτου *Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία*,⁴ που, παρά τις όποιες αδυναμίες του, αναμφισβήτητα θέτει πλέον τα ζητήματα της αναπηρίας στη βάση μιας ολιστικής εθνικής προσέγγισης.

Αξιοποιώντας την τεχνογνωσία και την πολυετή εμπειρία που η ΕΣΑμεΑ και το «Παρατηρητήριο» κατέχουν στα ζητήματα των πολιτικών για την αναπηρία, η δράση μας έχει σκοπό να συνδράμει την πολιτεία και τα επιμέρους σημεία αναφοράς στην ορθή και αποτελεσματική εφαρμογή της Σύμβασης σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Ειδικότερα, ως προς τα σημεία αναφοράς των Υπουργείων, η δράση

---

² Εφεξής «Σύμβαση»

³ Οι Τελικές Παρατηρήσεις και Συστάσεις της Επιτροπής είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα των Ηνωμένων Εθνών στο:

<https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhskOcz9c06iPa1r3wEJzoMtZPRIsn2F8be6qzYChDHrmBTMH%2bqHKEyy9IkIKsnfl7vYm%2b%2fX3mXiOTCPBgssnHiOpTdzNgr31DcGr9iV91p4N2>. Επίσης, η ΕΣΑμεΑ, με δική της πρωτοβουλία, μετέφρασε τις Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής στην [ελληνική γλώσσα](#) αλλά και σε [κείμενο εύκολο για ανάγνωση](#) (easy-to-read) για την περαιτέρω διάχυση τους στην ελληνική κοινωνία.

⁴ Εφεξής «ΕΣΔ»

στοχεύει να συνδράμει στη βέλτιστη υλοποίηση των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής, μέσω:

- της εξειδίκευσης της δικαιωματικής οπτικής της αναπηρίας, στο πεδίο αρμοδιοτήτων του Υπουργείου αναφοράς,
- της αποτύπωσης της υφιστάμενης κατάστασης των ατόμων με αναπηρία στο πεδίο αρμοδιοτήτων υπό το πρίσμα της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας,
- του προσδιορισμού των κενών και των προκλήσεων που απορρέουν από τον υφιστάμενο πολιτικό σχεδιασμό και την έως σήμερα πορεία υλοποίησης του ΕΣΔ και των τομεακών σχεδίων δράσης του Υπουργείου αναφοράς,
- της διατύπωσης συγκεκριμένων προτάσεων και συστάσεων, καθώς και της διάθεσης συνοδευτικού υλικού και πληροφόρησης που μπορεί να φανούν χρήσιμα και να διευκολύνουν την υλοποίηση του έργου του Σημείου Αναφοράς του Υπουργείου.

Λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των νομικών και πολιτικών δεσμεύσεων της χώρας, όπως αυτές απορρέουν από το εθνικό και ευρωπαϊκό/διεθνές πλαίσιο για την αναπηρία⁵, στο παρόν κείμενο, επικεντρωνόμαστε στα ζητήματα που άπτονται κυρίως της αρμοδιότητας της Γενικής Γραμματείας Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων και αφορούν στα δικαιώματα των γυναικών με αναπηρία.

Μέσω αυτής της επικοινωνίας μας, πέρα των άλλων, ευελπιστούμε να εγκαινιάσουμε έναν σταθερό διάλογο επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ της ΕΣΑμεΑ και του Σημείου Αναφοράς του Υπουργείου σας.

---

⁵ Οι νομικές και πολιτικές δεσμεύσεις της χώρας, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο είναι οι ακόλουθες: Η Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες (ν. 4074/2012), οι κατευθυντήριες και οργανωτικές διατάξεις για την εφαρμογή της Σύμβασης στο ελληνικό θεσμικό πλαίσιο (ν. 4488/2017), τη Σύμβαση των ΗΕ για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών, τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης), ο [Χάρτης Θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΕ](#), ο [Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων](#), η [Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία 2021-2030](#), [Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Ισότητα των Φύλων 2020-2025](#), το Κανονιστικό Πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων (ΕΔΕΤ), η [Agenda 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη](#).

Συνοπτική περιγραφή υφιστάμενης κατάστασης

Καθημερινά οι γυναίκες με αναπηρία έρχονται αντιμέτωπες με εμπόδια, διακρίσεις όπως και προκλήσεις που πολύ συχνά τις οδηγούν στον κοινωνικό και οικονομικό αποκλεισμό. Σύμφωνα με την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης για το 2020 (EU-SILC 2020), τα στοιχεία της οποίας επεξεργάστηκε το Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας, το ποσοστό των γυναικών με αναπηρία που διαβιούν στην Ελλάδα είναι υψηλότερο σε σχέση με το ποσοστό των ανδρών με αναπηρία (Πίνακας 1). Επιπλέον, όπως μπορεί να παρατηρηθεί στον Πίνακα 1 που ακολουθεί ένα άλλο σημαντικό εύρημα είναι ότι όσο αυξάνεται η βαρύτητα της αναπηρίας τόσο αυξάνεται και η διαφορά υπέρ του γυναικείου φύλου.

Πίνακας 1. Πληθυσμός 16 ετών και άνω και κατάσταση αναπηρίας κατά φύλο			
Κατάσταση αναπηρίας	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Σοβαρή αναπηρία	408.594	505.504	914.098
	44,7%	55,3%	100,0%
Μέτρια αναπηρία	577.208	692.639	1.269.847
	45,5%	54,5%	100,0%
Χωρίς αναπηρία	3.353.068	3.442.717	6.795.785
	49,3%	50,7%	100,0%
Σύνολο	4.338.870	4.640.860	8.979.730
	48,3%	51,7%	100,0%

Πηγή Δεδομένων: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2020
Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας-ΕΣΑμΕΑ

Διακρίσεις

Όπως αναφέρθηκε, οι γυναίκες με αναπηρία αντιμετωπίζουν προκλήσεις και εμπόδια στην καθημερινότητά τους. Ωστόσο, οι εν λόγω προκλήσεις και τα εμπόδια δεν είναι ίδιες/α για όλες τις γυναίκες, αλλά δύναται να διαφοροποιούνται εξαιτίας της αλληλεπίδρασης της με τα πολλαπλά χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν την ταυτότητα μιας γυναίκας με αναπηρία. Το φύλο, η εθνική/εθνοτική ή/και κοινωνική προέλευση, η ηλικία, η οικογενειακή κατάσταση, οι θρησκευτικές ή/και πολιτικές πεποιθήσεις, αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά που συνθέτουν την ταυτότητα του ατόμου, εν προκειμένω των γυναικών με αναπηρία. Παραδείγματος χάρη, μια γυναίκα μετανάστρια με

αναπηρία μπορεί να δεχτεί διάκριση τόσο γιατί είναι **γυναίκα** όσο και γιατί είναι **μετανάστρια** ή/και γιατί είναι **άτομο με αναπηρία** (πολλαπλή διάκριση). Επίσης, μπορεί να δεχτεί διάκριση όταν δυο από της ταυτότητες της αλληλεπιδρούν ταυτόχρονα, δηλαδή τόσο γιατί είναι **γυναίκα** όσο και γιατί είναι **άτομο με αναπηρία** (διαθεματική διάκριση). Επιπλέον, μια γυναίκα μπορεί να υφίσταται διάκριση λόγω της έμμεσης εμπλοκής της με την αναπηρία, π.χ. ως μητέρα ενός παιδιού με αναπηρία (διάκριση λόγω σχέσης). Αν και υφίσταται θεσμικό πλαίσιο που προστατεύει από τις διακρίσεις, στο οποίο μεταξύ άλλων περιλαμβάνεται και η διάσταση της αναπηρίας και της χρόνιας πάθησης, παρ' όλα αυτά αυτό δε σημαίνει ότι διακρίσεις δεν υφίστανται. Τουναντίον, σύμφωνα με την Ειδική Έκθεση του Συνηγούρου του Πολίτη⁶ για την Ίση Μεταχείριση για το 2021⁷ και το 2020,⁸ οι διακρίσεις λόγω φύλου και λόγω αναπηρίας εξακολουθούν να παραμένουν ως οι δυο επικρατέστεροι λόγοι διακρίσεων στη χώρα μας.

Η ευαλωτότητα των γυναικών με αναπηρία αυξάνει όλο και περισσότερο όταν στην ταυτότητα τους αυτή προστίθενται και άλλες διαστάσεις που αποτελούν πρόσθετους λόγους διάκρισης. Η μετανάστευση και η προσφυγιά των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία μπορεί να αυξήσει την ευαλωτότητα τους και κατά συνέπεια τον κίνδυνο να υποστούν διακρίσεις, βίας ή/και κακοποίηση.⁹ Ομοίως και οι γυναίκες και τα κορίτσια Ρομά με αναπηρία είναι πιο ευάλωτες να γίνουν αποδέκτες περιστατικών διακρίσεων, βίας ή/και κακοποίησης. Με άλλα λόγια, οι γυναίκες αυτές διατρέχουν πολύ υψηλότερο κίνδυνο να υποστούν πολλαπλή ή/και διαθεματική διάκριση, λόγω της αναπηρίας, του φύλου τους αλλά και της εθνοτικής τους καταγωγής.¹⁰

Η έμμεση σχέση των γυναικών με την αναπηρία και εμπόδια

---

⁶ Ο Συνηγός του Πολίτη είναι αρμόδια αρχή αρμόδια αρχή για την παρακολούθηση της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης.

⁷ Βλ. Έκθεση Συνηγούρου για τη Αρχή της Ίσης Μεταχείρισης, 2021. Διαθέσιμη στο: <https://www.synigoros.gr/api/files/download/427671>

⁸ Βλ. Έκθεση Συνηγούρου για τη Αρχή της Ίσης Μεταχείρισης, 2020. Διαθέσιμη στο: <https://www.synigoros.gr/resources/docs/120721-ekthesh-ish-metaxeirhsh-2020.pdf>

⁹ UN Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2014). *Women's Rights are Human Rights*. Ανακτήθηκες 7 Φεβρουαρίου 2022 από <https://www.ohchr.org/Documents/Events/WHRD/WomenRightsAreHR.pdf>

¹⁰ Ο. π.

Η εμπλοκή των γυναικών με την αναπηρία δεν περιορίζεται μόνο στο να είναι οι ίδιες άτομα με αναπηρία αλλά και μέσω του ρόλου τους ως μητέρες παιδιών με αναπηρία, ως κηδεμόνες, σύντροφοι, κόρες, ή/και αδελφές ατόμων με αναπηρία. Σε αντίθεση με τους συντρόφους τους, που είναι περισσότερο πιθανό να τις εγκαταλείψουν σε περίπτωση που αυτές αποκτήσουν κάποια αναπηρία, οι γυναίκες-σύντροφοι συνήθως αποτελούν τους βασικούς φροντιστές και «βοηθούς» των συζύγων/συντρόφων τους, στην περίπτωση που αυτοί αντιμετωπίζουν λειτουργικούς περιορισμούς/αναπηρία. Δηλαδή, το ρόλο του «φροντιστή» ατόμου με αναπηρία αναλαμβάνουν συχνότερα οι γυναίκες τόσο όταν κάποιο από το/τα παιδί/α τους έχει κάποια αναπηρία όσο και λόγω της στενής συγγενικής σχέσης που έχουν με ένα μέλος της οικογένειάς τους ως κόρες, αδελφές ή σύντροφοι/σύζυγοι. Έτσι λοιπόν, εκτός από τις διακρίσεις που υφίστανται λόγω της σχέσης τους με κάποιο μέλος της οικογένειάς τους με αναπηρία, αντιμετωπίζουν και αρκετούς περιορισμούς στις καθημερινές τους δραστηριότητες και συνήθειες. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των νοικοκυριών (2020) και βάσει του σχετικού ερωτήματος που ενσωματώθηκε στο ερωτηματολόγιο των νοικοκυριών κατόπιν εισήγησης του Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας, το 56% των επικεφαλής των νοικοκυριών δηλώνουν ότι το/τα μέλος/μέλη του νοικοκυριού που επωμίζεται/ονται τη φροντίδα ή υποστήριξη ατόμου/ων με χρόνια πρόβλημα υγείας, αναπηρία ή μεγάλη ηλικία, έχει περιορίσει πάρα πολύ ή πολύ τις συνήθειες δραστηριότητές του όπως στην προσωπική και οικογενειακή ζωή, εργασία, εκπαίδευση, συμμετοχή σε αθλητικές ή ψυχαγωγικές δραστηριότητες κ.ά., προκειμένου να ανταπεξέλθει στις ανάγκες του/των ατόμου/ων που φροντίζει.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών 2020
Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας.

Βία

Οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να πέσουν θύματα βίας, όπως ενδοοικογενειακής ή σεξουαλικής βίας. Στην χώρα μας ανά χρονικά διαστήματα έχουν έρθει στη δημοσιότητα περιστατικά βίας και κακομεταχείρισης κατά της σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας των ατόμων με αναπηρία και ειδικότερα των γυναικών με αναπηρία. Παρ' όλα αυτά, μέχρι και σήμερα, εξακολουθεί να απουσιάζει από την ελληνική κοινωνία η καταγραφή αυτού του φαινομένου και η ύπαρξη επίσημων στοιχείων από το ελληνικό κράτος μέσω των οποίων θα απεικονιζόταν η πραγματική διάσταση του φαινομένου της βίας στις γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία. Για παράδειγμα, η Ελληνική Αστυνομία, παρότι διατηρεί βάση δεδομένων που καταγράφει όλα τα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας, στη βάση αυτή δεν περιλαμβάνεται η διάσταση της αναπηρίας, αφήνοντας έτσι ένα κενό στην επαρκή αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης αναφορικά με το φαινόμενο της βίας ενάντια στα άτομα με αναπηρία.

Η μη διαθεσιμότητα σχετικών καταγραφών και στοιχείων αρκετά συχνά εκλαμβάνεται ως απουσία τέτοιων περιστατικών στην ελληνική κοινωνία, μια ερμηνεία που όχι μόνο είναι λανθασμένη αλλά και εμποδίζει την αφύπνιση της κοινωνίας σχετικά με τον κίνδυνο που διατρέχουν τα άτομα με αναπηρία και πόσω μάλλον οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία να είναι αποδέκτες ενδοοικογενειακής βίας, σεξουαλικής βίας, κ.λπ.

Για παράδειγμα, στη μελέτη που διενήργησε το 2019 το Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο σχετικά με την κακοποίηση των γυναικών στη Κρήτη,¹¹ τα ευρήματα της έδειξαν ότι από τις 82 γυναίκες με αναπηρία που συμμετείχαν σε αυτή, είχαν υποστεί μια μορφή βίας το 81,7% ή οι οχτώ (8) στις δέκα (10).¹² Επιπλέον, σε ότι αφορά τα χαρακτηριστικά των θυτών, αυτοί ήταν συνήθως άτομα από το οικογενειακό περιβάλλον των θυμάτων, όπως οι γονείς τους ή οι σύντροφοί τους. Αν και η εν λόγω μελέτη επικεντρωνόταν στην Περιφέρεια Κρήτης και όχι σε όλη την

---

¹¹ Αριστείδου, Ε. (2020, 18 Ιανουαρίου). «Σοκάρουν τα στοιχεία για την κακοποίηση γυναικών στην Κρήτη». *Η Αυγή*. Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: https://www.avgi.gr/arheio/338421_sokaroy-n-ta-stoiheia-gia-tin-kakopoiisi-gynaikon-stin-kriti, Δασκαλάκης, Μ. (2020, 19 Ιανουαρίου). «Κακοποίηση: Ο «εφιάλτης» πίσω από τις κλειστές πόρτες - Σοκάρουν τα στοιχεία». Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.neakriti.gr/article/kriti/irakleio/1565231/sokaroun-ta-stoiheia-gia-tin-kakopoiisi-stin-kriti/>

¹² Ο.π.

ελληνική επικράτεια, παρ' όλα αυτά το ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό των γυναικών με αναπηρία που βρέθηκε να έχει υποστεί κάποιας μορφής βίας είναι μια ένδειξη που δημιουργεί μεγάλη ανησυχία.

Καταγγελία περιστατικών βίας

Μια άλλη διάσταση που σχετίζεται επίσης με τη βία αφορά στη **καταγγελία των περιστατικών στις αρμόδιες αρχές**. Πολλές φορές **τα θύματα βίας δεν προχωρούν στην καταγγελία του περιστατικού** αφενός λόγω του **φόβου ή/και της ντροπής που αισθάνονται**, αφετέρου λόγω του ότι δεν θέλουν να βιώσουν εκ νέου την τραυματική εμπειρία μέσα από την περιγραφή του περιστατικού στις αρχές όπως και γιατί **φοβούνται ότι θα τύχουν άσχημης αντιμετώπισης από τις αρμόδιες αρχές**. Ως αποτέλεσμα των προαναφερθέντων λόγων, το θύμα βίας επιλέγει συχνά τη σιωπή έναντι της καταγγελίας.

Εκτός από το φόβο και τον εκ νέου «τραυματισμό» του θύματος μέσα από την περιγραφή/εξιστόρηση της τραυματικής του εμπειρίας, η **μη καταγγελία των περιστατικών βίας ή/και κακοποίησης που έχουν υποστεί τα άτομα με αναπηρία** -εν προκειμένω οι γυναίκες με αναπηρία- πολλές φορές **οφείλεται στην έλλειψη ορθής πληροφόρησης και ενημέρωσης σχετικά με τα δικαιώματά τους**. Για παράδειγμα, κατά τη διάρκεια των πρώτων κυμάτων της πανδημίας COVID-19, οι εκστρατείες ενημέρωσης που διενήργησε η Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων (ΓΓΔΟΠΙΦ) σχετικά με την πρόληψη της ενδοοικογενειακής βίας κατά την περίοδο της πανδημίας μέσα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης («Μένουμε σπίτι, δεν μένουμε σιωπηλοί») και της τηλεόρασης με την μορφή τηλεοπτικών σποτ («Μένουμε Σπίτι αλλά δεν Μένουμε Σιωπηλές» για την προβολή της Τηλεφωνικής Γραμμής SOS 15900 και του email sos15900@isotita.gr), δεν ήταν πλήρως προσβάσιμες στις γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία. Πιο συγκεκριμένα, ενώ το τηλεοπτικό σποτ ήταν υποτιτλισμένο, παρ' όλα αυτά δεν περιλάμβανε ταυτόχρονη διερμηνεία στην ελληνική νοηματική γλώσσα. Επιπλέον, το μήνυμα που παρουσιαζόταν στο τηλεοπτικό σποτ δεν ήταν διαθέσιμο σε μορφή κειμένου για όλους (easy-to-read) για τα άτομα με νοητική αναπηρία, και κυρίως για τις γυναίκες και τα κορίτσια με νοητική αναπηρία.

Σεξουαλικά και αναπαραγωγικά δικαιώματα

Μολονότι το ελληνικό νομικό πλαίσιο δεν επιτρέπει την αναγκαστική στείρωση και άμβλωση, παραμένει ασαφές το κατά πόσο οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία

είναι ενημερωμένες για τα αναπαραγωγικά και σεξουαλικά δικαιώματά τους, όπως επίσης οι γονείς ή/και οι κηδεμόνες τους. Λαμβάνοντας υπόψη αφενός την έλλειψη επίσημων στοιχείων σχετικά με την ύπαρξη ή μη περιστατικών αναγκαστικής στέρωσης και άμβλωσης, αφετέρου των στερεοτυπικών αντιλήψεων ή και του στίγματος με τα οποία πολύ συχνά συσχετίζονται τα άτομα με αναπηρία -ειδικότερα τα άτομα με νοητικές και ψυχοκοινωνικές αναπηρίες- είναι ασαφές τι συμβαίνει στα διάφορα οικογενειακά περιβάλλοντα όπως και στα ιδρύματα σε όλη την Ελληνική επικράτεια όπου ζουν κορίτσια και γυναίκες με αναπηρία¹³ αναφορικά με το κατά πόσο προστατεύονται τα αναπαραγωγικά και σεξουαλικά τους δικαιώματα.

Γυναίκες με αναπηρία και το δικαίωμα στην οικογένεια

Παρά το γεγονός ότι **η εικόνα της γυναίκας είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την μητρότητα**, ως η «μοναδική υπεύθυνη» για τη φροντίδα του παιδιού της, αυτή **η παραδοσιακή εικόνα ανατρέπεται όταν στην «ταυτότητα» της μητέρας προστεθεί και η διάσταση της αναπηρίας**.¹⁴ Η μετάβαση από την ταυτότητα «γυναίκα» στην ταυτότητα «γυναίκα με αναπηρία» έχει ως αποτέλεσμα να «αμφισβητείται» η ικανότητά της ως μητέρα και το δικαίωμά της στη μητρότητα. Οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα που είναι βαθιά ριζωμένα στην ελληνική κοινωνία σχετικά με την αναπηρία γενικά, και τη γυναίκα με αναπηρία ειδικότερα, θέτουν υπό αμφισβήτηση το κατά πόσον μπορεί να φέρει εις πέρας τον ρόλο της ως μητέρα, και δη μια μητέρα με νοητική ή ψυχοκοινωνική αναπηρία. Επιπρόσθετα, η «ύπαρξη» της διάστασης της αναπηρίας στην «ταυτότητα» μιας γυναίκας αποτελεί εξίσου σημαντικό εμπόδιο και στην περίπτωση που θελήσει να υιοθετήσει ένα παιδί ή να γίνει ανάδοχος.¹⁵

Το δικαίωμα στην εργασία

Το δικαίωμα στην εργασία είναι ένα εξίσου σημαντικό ζήτημα με το οποίο έρχονται αντιμέτωπα τα άτομα με αναπηρία και εν προκειμένω οι γυναίκες με

---

¹³ Βλ., για παράδειγμα, Συνήγορος του Πολίτη. (2015). *Ειδική έκθεση «Τα δικαιώματα των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα»: Διαπιστώσεις και προτάσεις του Συνηγόρου για την λειτουργία των ιδρυμάτων παιδικής προστασίας*. Αθήνα.

¹⁴ Traustadottir, R., and P. Harris (1997). *Women with disabilities: Issues, resources, connections. Revised*. Syracuse University, NY. Center on Human Policy.

¹⁵ Asch, A., and M. Fine (1988). Introduction: Beyond pedestals. In M. Fine and A. Asch (Eds.) *Women with disabilities: Essays in psychology culture and politics*. Philadelphia, PA: Temple University Press.

αναπηρία. Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών του 2020, **ο δείκτης απασχόλησης των γυναικών με σοβαρή αναπηρία στις ηλικίες 20-64 ετών υπολογίστηκε στο 19,3%, ένα ποσοστό που είναι μικρότερο κατά 10 μονάδες σε σχέση με αυτό των ανδρών με αναπηρία (29,0%) και κατά πολύ μικρότερο του πληθυσμού χωρίς αναπηρία (50,5%).**

Πίνακας 2. Δείκτης απασχόλησης και κατάσταση αναπηρίας πληθυσμού ηλικίας 20-64 ετών κατά φύλο			
Φύλο	Σοβαρή αναπηρία	Μέτρια αναπηρία	Χωρίς αναπηρία
Άνδρες	29,0%	45,0%	73,5%
Γυναίκες	19,3%	33,3%	50,5%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών 2020
Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας.

Συμμετοχή στην πολιτική και κοινωνική ζωή

Η **συμμετοχή των γυναικών με ή χωρίς αναπηρία στην πολιτική και κοινωνική ζωή** είναι **περιορισμένη**. Κύρια αιτία αυτής της περιορισμένης συμμετοχής τους είναι η έλλειψη κατάρτισης καθώς και παρακίνησης των γυναικών με ή χωρίς αναπηρία να συμμετέχουν ενεργά στην πολιτική ζωή. Παραδείγματος χάρη, μέχρι και σήμερα δεν έχει υπάρξει κάποια συγκεκριμένη δράση ή πρωτοβουλία που να στοχεύει στην ενημέρωση των γυναικών με αναπηρία στο δικαίωμα τους στην πολιτική συμμετοχή και στην ενεργό εμπλοκή τους στην πολιτική και κοινωνική ζωή της χώρας.

Νομικές και Πολιτικές Δεσμεύσεις

Από το 2019, χρονιά κατά την οποία το ελληνικό κράτος εξετάστηκε από την Επιτροπή των ΗΕ, μέχρι και σήμερα, έχουν προκύψει συγκεκριμένες δεσμεύσεις για τη χώρα, οι οποίες αφορούν:

- την εφαρμογή των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες,
- την υλοποίηση των δράσεων που περιλαμβάνονται στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, η εκπόνηση του οποίου ολοκληρώθηκε το 2020,

- την υλοποίηση των δράσεων που περιλαμβάνονται στα Ετήσια Σχέδια Δράσης του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων για τα έτη 2021 και 2022.

Το περιεχόμενο των συγκεκριμένων δεσμεύσεων προς τη χώρα έχει απεικονιστεί στο Πίνακα που ακολουθεί. Πιο συγκεκριμένα, οι Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής (πρώτη στήλη) συσχετίζονται με τους στόχους του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (δεύτερη στήλη) και του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (τρίτη στήλη), ενώ στην τέταρτη και πέμπτη στήλη του πίνακα αποτυπώνεται η αντιστοιχία τους με τα Ετήσια Σχέδια Δράσης του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων για τα έτη 2021 και 2022, όπως αυτά έχουν αναρτηθεί στην ιστοσελίδα της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης.

Πίνακας 3. Αντιστοίχιση των συστάσεων της Επιτροπής των Η.Ε. με τους στόχους και δράσεις του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και το Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων

Συστάσεις Επιτροπής CRPD	Στόχοι και Δράσεις στο Εθνικό Σχέδιο για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία	Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025 ¹⁶	Ετήσιο Σχέδιο Δράσης Υπουργείου Εργασίας & Κοινωνικών Υποθέσεων 2021 ¹⁷	Ετήσιο Σχέδιο Δράσης Υπουργείου Εργασίας & Κοινωνικών Υποθέσεων 2022 ¹⁸
-----------------------------	---	--	--	--

¹⁶ Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025 είναι διαθέσιμο στο: <https://gsri.gov.gr/wp-content/uploads/2022/09/%CE%95%CE%A3%CE%94%CE%99%CE%A6-2021-2025.pdf>

¹⁷ Το Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων για το 2021 είναι διαθέσιμο στο: <https://www.government.gov.gr/wp-content/uploads/2021/03/Υπουργείο-Εργασίας-και-Κοινωνικών-Υποθέσεων.pdf>

¹⁸ Το Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων για το 2022 είναι διαθέσιμο στο: https://www.government.gov.gr/wp-content/uploads/2021/12/yp_ergasias_2022.pdf

<p>Υιοθέτηση μιας αποτελεσματικής πολιτικής και στρατηγικής που να εμπεριέχει τους απαραίτητους μηχανισμούς για να διασφαλιστεί η πλήρης προστασία των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία κατά των διακρίσεων και η απόλαυση των δικαιωμάτων τους</p>	<p>Στόχος 9 Γυναίκες με αναπηρία</p>	-	-	-
<p>Ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων, σε όλους τους τομείς της ζωής</p>	<p>Στόχος 9: Γυναίκες με αναπηρία</p> <p>Υπο-στόχος 9.1 Ενσωματώνουμε τη διάσταση της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων</p>	<p>Άξονας Προτεραιότητας 4: Ενσωμάτωση διάστασης φύλου σε τομεακές πολιτικές</p> <p>Δράση 4.3.2 Ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας στις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων</p>	<p>Στόχος 6. Βελτίωση Ποιότητας ζωής ατόμων με αναπηρία</p> <p>Υπο-στόχος 6.3 Γυναίκες με αναπηρία (περιλαμβάνει δράση για την ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων)</p>	-
<p>Προώθηση της αποτελεσματικής συμμετοχής των γυναικών με αναπηρία σε όλες</p>	-	<p>Άξονας Προτεραιότητας 3: Ισότιμη συμμετοχή των γυναικών σε θέσεις λήψης</p>	-	-

τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων		αποφάσεων/ηγετικούς ρόλους (δεν προβλέπεται κάποια δράση για την προώθηση της αποτελεσματικής συμμετοχής των γυναικών με αναπηρία σε όλες τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων)		
Λήψη μέτρων για την πρόληψη και καταπολέμηση της πολλαπλής και διαθεματικής διάκρισης	-	Άξονας Προτεραιότητας 4: Ενσωμάτωση διάστασης φύλου σε τομεακές πολιτικές Δράση 4.3.2 Ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας στις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων	-	
Λήψη μέτρων για την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας κατά των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία	Στόχος 9: Γυναίκες με αναπηρία Υπο-στόχος 9.3. Λαμβάνουμε μέτρα για την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με	Άξονας Προτεραιότητας 1: Πρόληψη και καταπολέμηση έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας Στόχος 1.4 Καταπολέμηση	Στόχος 6. Βελτίωση Ποιότητας ζωής ατόμων με αναπηρία Υπο-στόχος 6.3: Γυναίκες με αναπηρία <i>Πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και</i>	Στόχος 8. Βελτίωση Ποιότητας ζωής ατόμων με αναπηρία Υπο-στόχος 8.5: Λαμβάνουμε μέτρα για την πρόληψη και καταπολέμηση

	αναπηρία, και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης	άλλων μορφών βίας	κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία, και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης.	της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης
<i>Διαμόρφωση πλαισίου για την αντιμετώπιση της βίας, ιδιαίτερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης, κατά των ατόμων με αναπηρία, ιδίως των γυναικών και των παιδιών με αναπηρία</i>	Στόχος 9: Γυναίκες με αναπηρία Υπο-στόχος 9.3 Λαμβάνουμε μέτρα για την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία, και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης Υπο-στόχος 9.4 Λαμβάνουμε μέτρα για την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και	Άξονας Προτεραιότητας 1: Πρόληψη και καταπολέμηση έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας Στόχος 1.4 Καταπολέμηση άλλων μορφών βίας	Στόχος 6. Βελτίωση Ποιότητας ζωής ατόμων με αναπηρία Υπο-στόχος 6.3: Γυναίκες με αναπηρία <i>Πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία, και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης</i>	Στόχος 8. Βελτίωση Ποιότητας ζωής ατόμων με αναπηρία Υπο-στόχος 8.5: Λαμβάνουμε μέτρα για την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης

	κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία, και ειδικότερα της εξαναγκαστικής άμβλωσης και στείρωσης			
<p>Παροχή ειδικής κατάρτισης στις αρχές επιβολής του νόμου, στο ιατρικό προσωπικό και τους κοινωνικούς λειτουργούς στις μεθόδους εντοπισμού και αντιμετώπισης της βίας κατά των ατόμων με αναπηρία και της σεξουαλικής εκμετάλλευσής τους.</p>	<p>Στόχος 9: Γυναίκες με αναπηρία</p> <p>Υπο-στόχος 9.3 Λαμβάνουμε μέτρα για την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία, και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης</p>	-	<p>Στόχος 6. Βελτίωση Ποιότητας ζωής ατόμων με αναπηρία</p> <p>Υπο-στόχος 6.3: Γυναίκες με αναπηρία</p> <p>Πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία, και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης</p>	<p>Στόχος 8. Βελτίωση Ποιότητας ζωής ατόμων με αναπηρία</p> <p>Υπο-στόχος 8.5: Λαμβάνουμε μέτρα για την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης</p>
<p>Εκπόνηση σχεδίου δράσης για την εφαρμογή της σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την</p>	-	<p>Άξονας Προτεραιότητας 1: Πρόληψη και καταπολέμηση έμφυλης και</p>	-	-

<i>Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας, με ιδιαίτερη έμφαση στις γυναίκες και τα παιδιά με αναπηρία</i>	ενδοοικογενειακή βίας Στόχος 1.1 Εφαρμογή Προβλέψεων σύμβασης της Κωνσταντινούπολης
--	---

Αξιολογώντας την πορεία υλοποίησης των δεσμεύσεων

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, στο ΕΣΔ έχουν ενσωματωθεί οι περισσότερες από τις Συστάσεις της Επιτροπής που αφορούν στις γυναίκες με αναπηρία. Ωστόσο, οι συστάσεις της Επιτροπής που αφορούν στην *προώθηση της αποτελεσματικής συμμετοχής των γυναικών με αναπηρία σε όλες τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων όπως και στη λήψη μέτρων για την πρόληψη και καταπολέμηση της πολλαπλής και διατομεακής διάκρισης* δεν μπορούν να αντιστοιχηθούν σε δράσεις του ΕΣΔ.

Αν και όλες οι δράσεις του ΕΣΔ αφορούν όλα τα άτομα με αναπηρία, είτε είναι άνδρες είτε είναι γυναίκες με αναπηρία, ο **Στόχος 9 «Γυναίκες με Αναπηρία»** επικεντρώνεται περαιτέρω στις γυναίκες με αναπηρία και στα πολλαπλά εμπόδια και προκλήσεις που υφίστανται στην καθημερινή ζωή τους. Πιο αναλυτικά: Ο υποστόχος 9.1 σχετίζεται με την παρατήρηση της Επιτροπής σχετικά με την ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων, σε όλους τους τομείς της ζωής. Σύμφωνα με το ΕΣΔ, προβλεπόταν η υπογραφή Πρωτόκολλου Συνεργασίας μεταξύ της ΓΓΔΟΠΙΦ και της ΕΣΑμεΑ το οποίο υπογράφηκε τον Σεπτέμβριο του 2021 και έχει ως «σκοπό την ανάπτυξη ενός κοινού πλαισίου αμοιβαίας δυναμικής συνεργασίας μεταξύ των συμβαλλομένων μερών, στα πλαίσια των δράσεων της ΓΓΔΟΠΙΦ όπως έχουν αποτυπωθεί στο ΕΣΔ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (ΕΣΔΙΦ), με στόχο την προαγωγή της ισότητας και άνευ διακρίσεων συμμετοχής των γυναικών στην κοινωνία».¹⁹

¹⁹ Σχετικά με το Πρωτόκολλο Συνεργασίας μεταξύ της ΕΣΑμεΑ και της ΓΓΔΟΠΙΦ, βλ. <http://esaea.gr/press-office/press-releases/5354-protokollo-synergasias-e-s-a-mea-kai-genikis-grammateias-dimografikis-kai-oikogeneiakis-politikis-kai-isotitas-ton-fylon>

Ωστόσο, από τον Σεπτέμβριο του 2021 μέχρι και το φθινόπωρο του 2022 όταν και συντάχθηκε η εν λόγω επιστολή δεν είχε υπάρξει επί της ουσίας κάποια σημαντική εξέλιξη ως προς τις δράσεις που προβλέπονταν να υλοποιηθούν.

Ο υπο-στόχος 9.2 εστιάζει στη διαμόρφωση ολοκληρωμένης στρατηγικής για τις γυναίκες και τα κορίτσια Ρομά, πρόσφυγες, αιτούσες άσυλο και γυναίκες που η κατάστασή τους προσομοιάζει με αυτήν των γυναικών προσφύγων. Σύμφωνα με το ΕΣΔ, προβλεπόταν η καταγραφή των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία σε πληθυσμούς προσφύγων, αιτούντων άσυλο και όσων η κατάσταση προσομοιάζει με αυτήν των αιτούντων άσυλο μέχρι το τέλος του 2021. Η έρευνα αυτή παρότι προβλεπόταν να ολοκληρωθεί στα τέλη του 2021, ένα χρόνο μετά δεν είχε ακόμα ολοκληρωθεί. Επίσης, ο υπο-στόχος 9.2 προβλέπει τη σύνταξη εγχειριδίου με οδηγίες σχετικά με τις γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία που είναι πρόσφυγες, αιτούσες άσυλο, ή η κατάστασή τους προσομοιάζει με αυτήν των γυναικών και κοριτσιών προσφύγων προς τις υπηρεσίες που εμπλέκονται στην υποδοχή αιτούντων άσυλο. Αν και αρχικά, σύμφωνα με το ΕΣΔ δεν προβλεπόταν η εμπλοκή της ΕΣΑμεΑ στη σύνταξη του εγχειριδίου, η ΓΓΔΟΠΙΦ ζήτησε την εμπλοκή της ΕΣΑμεΑ στη συγγραφή του, λόγω της εξειδίκευσης και υψηλής τεχνογνωσίας της στα ζητήματα αναπηρίας.

Ο υπο-στόχος 9.3 σχετίζεται με την παρατήρηση της Επιτροπής σχετικά με την λήψη μέτρων για την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας κατά των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία. Παρότι, σύμφωνα με το ΕΣΔ, η υλοποίηση του συγκεκριμένου υπο-στόχου προβλέπετε να λάβει χώρα το 2023, παρ' όλα αυτά, σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση Πορείας Υλοποίησης ΕΣΔ,²⁰ ήδη από το 2021 είχαν ξεκινήσει να υλοποιούνται ορισμένες δράσεις, όπως για την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία, και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης.

Μια ακόμη δράση που υλοποιήθηκε ή υλοποιείται σύμφωνα με την Ετήσια έκθεση πορείας υλοποίησης ΕΣΔ, αφορά στη συλλογή στοιχείων για τη δημιουργία πρωτοκόλλων και κανόνων δεοντολογίας για τους/τις επαγγελματίες που φροντίζουν και υποστηρίζουν γυναίκες με αναπηρία, με στόχο την πρόληψη της

---

²⁰ Η Ετήσια Έκθεση Πορείας Υλοποίησης του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες είναι διαθέσιμη στο: <https://amea.gov.gr/action-report>

έμφυλης βίας και της κακοποίησης. Η συγγραφή του εν λόγω οδηγού ολοκληρώθηκε το φθινόπωρο του 2022 στο οποίο, όπως προβλεπόταν από το ΕΣΔ, συμμετείχε και η ΕΣΑμεΑ.

Τέλος, ο υπο-στόχος 9.4 αφορά στη λήψη μέτρων για την πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία και ειδικότερα της εξαναγκαστικής άμβλωσης και στείρωσης. Ο εν λόγω στόχος έχει προγραμματιστεί να υλοποιηθεί το 2023. Όπως προκύπτει από την περιγραφή της δράσης του 9.4, τα μέτρα που θα ληφθούν για την πρόληψη και καταπολέμηση της εξαναγκαστικής άμβλωσης και στείρωσης αφορούν στη διεξαγωγή σεμιναρίων τα οποία θα απευθύνονται στους γονείς ή κηδεμόνες των κοριτσιών με αναπηρία σχετικά με τα αναπαραγωγικά και σεξουαλικά δικαιώματά τους και όχι στα ίδια τα κορίτσια και στις γυναίκες με αναπηρία. Ωστόσο, αυτό που αναδεικνύεται μέσω της συγκεκριμένης δράσης είναι η υιοθέτηση ξεπερασμένων αντιλήψεων για τα άτομα με αναπηρία που τα αντιμετωπίζουν ως «αντικείμενα» και όχι ως υποκείμενα-φορείς δικαιωμάτων, όπως προβλέπει η δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας. Συνεπώς, η ομάδα των σεμιναρίων αυτών δεν πρέπει να είναι μόνο οι γονείς ή κηδεμόνες των κοριτσιών αυτών αλλά και τα ίδια τα κορίτσια και οι γυναίκες με αναπηρία προκειμένου να ενημερωθούν και οι ίδιες για τα δικαιώματά τους. Μάλιστα, το εν λόγω ζήτημα, ήταν ένα ζήτημα που η ΕΣΑμεΑ το επισήμανε στις συζητήσεις που πραγματοποίησε με τους εκπροσώπους της ΓΓΔΟΠΙΦ εντός του 2022.

Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (ΕΣΔΙΦ)

Το καλοκαίρι του 2021 τέθηκε σε διαβούλευση το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (ΕΣΔΙΦ), 2021-2025, στη διαβούλευση του οποίου συμμετείχε και η ΕΣΑμεΑ. Οι στόχοι του ΕΣΔΙΦ είχαν ταξινομηθεί σε τέσσερις (4) άξονες προτεραιότητας. Πιο συγκεκριμένα, ο πρώτος άξονας αφορά στην *πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας*, ο δεύτερος άξονας στην *ισότιμη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας*, ο τρίτος άξονας στην *ισότιμη συμμετοχή γυναικών σε θέσεις λήψης αποφάσεων/ηγητικούς ρόλους* και, τέλος, ο τέταρτος άξονας προτεραιότητας αφορά στην *ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου σε τομεακές πολιτικές*. Πιο αναλυτικά: Ο πρώτος άξονας προτεραιότητας του ΕΣΔΙΦ επικεντρώνεται στην εφαρμογή της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης όπου και περιλαμβάνει δράση που αφορά στη δημιουργία υλικού που θα είναι προσβάσιμο και στα άτομα με αναπηρία, μια πρόταση που είχε υποβάλλει η ΕΣΑμεΑ κατά τη διαδικασία διαβούλευσης. Επίσης, μεταξύ των δράσεων που

περιλαμβάνονται στον συγκεκριμένο άξονα προτεραιότητας είναι και οι δράσεις των υπο-στόχων 9.3 και 9.4 τους ΕΣΔ που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Οι Στόχοι που συμπεριλαμβάνονται στον 2^ο Άξονα του ΕΣΔΙΦ επικεντρώνονται σε ζητήματα που αφορούν στην ισότιμη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας. Λαμβάνοντας υπόψη την πρόθεση που έχει διατυπωθεί τόσο μέσω του ΕΣΔ αλλά και από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων για την ενσωμάτωση της διάσταση της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων, αυτό που προκύπτει από τη μελέτη τόσο των Στόχων όσο και των Δράσεων του εν λόγω Άξονα είναι ότι η διάσταση της αναπηρίας δεν έχει ενσωματωθεί. Παραδείγματος χάρη, στον Στόχο 2.1: Ενίσχυση της γυναικείας απασχόλησης εκλείπει μια δράση που να επικεντρώνεται στην ένταξη των γυναικών με αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση στην αγορά εργασίας. Ομοίως, στον Στόχο 2.4: Προώθηση γυναικείας επιχειρηματικότητας δεν γίνεται καμία αναφορά στις γυναίκες με αναπηρία. Τέλος, αναφορικά με το Στόχο 2.2: Συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, αν και προβλέπεται δράση βελτίωσης της πρόσβασης στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα (δράση 2.2.3) δεν γίνεται αναφορά στη δημιουργία χώρων φύλαξης ή/και απασχόλησης παιδιών με αναπηρία για την ενίσχυση της συμμετοχής των γονέων ή των κηδεμόνων παιδιών με αναπηρία στην αγορά εργασίας. Ωστόσο, σημαντική κρίνεται η πρόβλεψη δράσης ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των εργοδοτών/τριων για την προώθηση των διευκολύνσεων εργαζομένων (δράση 2.2.2) σχετικά με την χορήγηση αδειών μητρότητας, πατρότητας, γονικών αδειών και αδειών φροντίδας, καθώς και ρυθμίσεις εργασίας για διευκόλυνση ευθυνών φροντίδας λόγω του αυξημένου κινδύνου με το οποίο έρχεται αντιμέτωπος/η ένας/μία γονιός/κηδεμόνας παιδιού με αναπηρία να γίνει αποδέκτης διάκρισης λόγω σχέσης.

Οι Στόχοι που συμπεριλαμβάνονται στον 3^ο Άξονα Προτεραιότητας του ΕΣΔΙΦ εστιάζουν στην ισότιμη συμμετοχή των γυναικών σε θέσεις λήψης αποφάσεων/ηγετικούς ρόλους. Ωστόσο, και σε αυτόν τον άξονα, η ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας εκλείπει.

Τέλος, οι Στόχοι που συμπεριλαμβάνονται στον 4^ο Άξονα του ΕΣΔΙΦ επικεντρώνονται σε ζητήματα που αφορούν την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου σε τομεακές πολιτικές. Στον εν λόγω άξονα, ο Στόχος 4.3 εστιάζεται στη βελτίωση της θέσης γυναικών που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις και άρση του κοινωνικού αποκλεισμού τους, όπου και περιλαμβάνει δράσεις που αφορούν την

προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστριών, των γυναικών προσφύγων, των γυναικών με αναπηρία, των γυναικών Ρομά, των ηλικιωμένων γυναικών. Ωστόσο, αυτό που προκύπτει μέσα από τη μελέτη των προβλεπόμενων δράσεων είναι ότι οι γυναίκες με αναπηρία προσεγγίζονται ως μια ομοιογενή ομάδα, το οποίο όμως δεν είναι σωστό. Πιο συγκεκριμένα, ενώ στη «Δράση 4.3.1: Προστασία δικαιωμάτων μεταναστριών, γυναικών προσφύγων και αιτουσών ασύλου και κοριτσιών» προβλέπεται η ενέργεια για τη «Σύνταξη εγχειρίδιου οδηγιών σχετικά με τις γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία προς όλες τις υπηρεσίες που εμπλέκονται στην υποδοχή αιτουσών άσυλο», παρόμοιες ενέργειες απουσιάζουν από τις υπόλοιπες δράσεις που αφορούν τις γυναίκες Ρομά, τις κρατούμενες και αποφυλακισμένες γυναίκες, τις γυναίκες που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς και τις ηλικιωμένες γυναίκες. Με άλλα λόγια, και εδώ διαπιστώνεται η μη ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας.

Ετήσια Σχέδια Δράσης του Υπουργείου Εργασίας & Κοινωνικών Υποθέσεων για το 2021 και το 2022

Στο Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Εργασίας για το 2021 οι δράσεις που είχαν προβλεφθεί για τις γυναίκες με αναπηρία ήταν συγκεντρωμένες στον υποστόχο 6.3 Γυναίκες με Αναπηρίες του Στόχου 6: Βελτίωση Ποιότητας ζωής ατόμων με αναπηρία. Πιο συγκεκριμένα, οι δράσεις αφορούσαν: **α)** στην Ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων, **β)** στην ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας στη διαμόρφωση ολοκληρωμένης στρατηγικής για γυναίκες και κορίτσια Ρομά, πρόσφυγες, αιτούσες άσυλο και γυναίκες που η κατάσταση τους προσομοιάζει με αυτήν των γυναικών προσφύγων και **γ)** στην πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης.

Όσον αφορά το Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου για το 2022 οι δράσεις που είχαν προβλεφθεί για τις γυναίκες με αναπηρία ήταν συγκεντρωμένες στον υποστόχο 8.5 του Στόχου 8: Βελτίωση Ποιότητας ζωής ατόμων με αναπηρία και επικεντρώνονται στη λήψη μέτρων για την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης.

Ως προς την ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας, όπως αναφέρθηκε στην παρούσα ενότητα, αν και τόσο μέσω του ΕΣΔ όσο και με το ΕΣΔΙΦ γίνεται αναφορά

στην ενσωμάτωση της διάσταση της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων, αυτό που προκύπτει είναι ότι στην πράξη η διάσταση της αναπηρίας δεν λαμβάνεται υπόψη στη χάραξη πολιτικών και δράσεων για τις γυναίκες. Παραδείγματος χάρη στο ΕΣΔΙΦ, η διάσταση της αναπηρίας εκλείπει στους άξονες προτεραιότητας που αφορούν στην ισότιμη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας και σε θέσεις λήψης αποφάσεων/ ηγετικούς ρόλους. Η ορθή ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων θα σήμαινε και την ύπαρξη της σε δράσεις που εμπίπτουν στους προαναφερόμενους τομείς.

Ειδικές Συστάσεις

Οι πολιτικές που αφορούν στα δικαιώματα των γυναικών με αναπηρία είναι αναγκαίο να ευθυγραμμιστούν απόλυτα με το πλαίσιο για την αναπηρία. Πιο συγκεκριμένα, η ΓΓΔΟΠΙΦ του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων οφείλει να λαμβάνει υπόψη στον πολιτικό της σχεδιασμό, το σύνολο των Άρθρων της Σύμβασης και ειδικότερα τις διατάξεις των Άρθρου 6 και 16 της Σύμβασης, την Agenda 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη για την εφαρμογή της οποίας η χώρα μας έχει δεσμευτεί, τη Σύμβαση των ΗΕ για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών, τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης), τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων και ιδιαίτερα την αρχή 17 «Ένταξη ατόμων με αναπηρία» και την αρχή 2 «Ισότητα των Φύλων», τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030 καθώς και την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Ισότητα των Φύλων 2020-2025.²¹

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, όπως προβλέπεται και στην παρ. 1 του άρθρου 60 του ν. 4488/2017, απαιτείται η *οριζόντια ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας* σε κάθε νομοθετική πρωτοβουλία, διαδικασία, δράση, μέτρο και πρόγραμμα, με στόχο την προώθηση και προστασία των δικαιωμάτων των κοριτσιών και γυναικών με αναπηρία και των μητέρων παιδιών με αναπηρία.

Ειδικότερα, με βάση την υφιστάμενη κατάσταση των γυναικών με αναπηρία, όπως έχει αποτυπωθεί περισσότερο αναλυτικά στο Συνοδευτικό Αρχείο της παρούσας

---

²¹ Για μια συνοπτική παρουσίαση του πλαισίου, βλ. σσ. 7-16, του Συνοδευτικού Αρχείου.

Επιστολής, τις ισχύουσες διεθνείς και εθνικές δεσμεύσεις του ελληνικού κράτους και τη μέχρι σήμερα πορεία υλοποίησης αυτών, η ΕΣΑμεΑ και το «Παρατηρητήριο» προτείνουν τα εξής:

- Να διασφαλιστεί η πλήρης και οριζόντια ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές φύλου προκειμένου να περιοριστούν τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες με αναπηρία, όπως και να προωθηθεί η ισότητα μεταξύ των φύλων και η πρόληψη κατά των διακρίσεων.
- Να ληφθούν μέτρα για τη συλλογή στατιστικών δεδομένων για τα κορίτσια και τις γυναίκες με αναπηρία, με κατανομή ανά ηλικία και αναπηρία.
- Να υλοποιηθούν δράσεις -και σε προσβάσιμη μορφή- που θα στοχεύουν στην ενημέρωση όλων των γυναικών με ή χωρίς αναπηρία σε ζητήματα που έχουν να κάνουν με τις διακρίσεις, δηλαδή από την αναγνώριση του περιστατικού διάκρισης στην καταγγελία του στις αρμόδιες αρχές για την αντιμετώπιση του.
- Να συμπληρωθεί το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο με νόμους ή/και πολιτικές για την αντιμετώπιση του ζητήματος της πολλαπλής και διαθεματικής διάκρισης που αντιμετωπίζουν τα κορίτσια και οι γυναίκες με αναπηρία καθώς και οι μητέρες παιδιών με αναπηρία.
- Να σχεδιαστεί ένα μηχανισμός ευαισθητοποίησης σχετικά με τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία.
- Να είναι διαθέσιμη η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης σε κείμενο για όλους (easy-to-read) έτσι ώστε να μπορούν όλοι/όλες να έχουν εύκολη πρόσβαση στο περιεχόμενό της.
- Να ενημερωθούν οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία για τα δικαιώματά τους, αλλά και για τις υπηρεσίες που είναι διαθέσιμες σε αυτές. Η επικοινωνία της πληροφορίας θα πρέπει να γίνει με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι προσβάσιμη σε όλες τις γυναίκες με αναπηρία, π.χ., σε φυλλάδια τυπωμένα σε γραφή Braille, στη νοηματική γλώσσα, σε κείμενο εύκολο για ανάγνωση και ούτω καθεξής.
- Να συγκεντρωθούν και να δημοσιευτούν στοιχεία σχετικά με τη βία, την κακοποίηση, την εκμετάλλευση, τη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων και την πολλαπλή ή/και διαθεματική διάκριση εις βάρος γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία.

- Να υπάρξει ενημέρωση των ίδιων των κοριτσιών και γυναικών με αναπηρία σχετικά με τα σεξουαλικά και αναπαραγωγικά τους δικαιώματα και όχι μόνο των γονέων και κηδεμόνων τους.
- Να διασφαλιστεί στην πράξη ότι τα άτομα με αναπηρία δεν υπόκεινται σε υποχρεωτική στέρωση, κυρίως οι γυναίκες και τα κορίτσια, και ειδικότερα τα άτομα με ψυχοκοινωνικές ή/και νοητικές αναπηρίες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που στερούνται νομικής ικανότητας.
- Να σχεδιαστούν δράσεις που θα έχουν ως ομάδα-στόχο τις γυναίκες με αναπηρία και θα αποσκοπούν στην προώθηση της κατάρτισης, την πρόσβαση στην εργασία και την διασφάλιση ίσων ευκαιριών για επαγγελματική ανέλιξη μέσα στο χώρο εργασίας.
- Να διασφαλιστούν προσβάσιμες και συμπεριληπτικές υπηρεσίες στήριξης σε επίπεδο κοινότητας για να υποστηρίζουν τα άτομα με αναπηρία και ειδικότερα τις μητέρες με αναπηρία και τις μητέρες παιδιών με αναπηρία στις απαιτήσεις του γονεϊκού ρόλου τους
- Να ληφθούν μέτρα που θα ενθαρρύνουν τις γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία να συμμετέχουν στη δημόσια, κοινωνική, πολιτισμική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, μειώνοντας παράλληλα τα εμπόδια κινητικότητας που αντιμετωπίζουν.
- Να παρέχεται συνεχής εκπαίδευση στους αστυνομικούς, στους επαγγελματίες υγείας, στους ψυχολόγους και τους κοινωνικούς λειτουργούς, στους εκπαιδευτικούς και στους δικαστικούς κ.λπ. στα δικαιώματα των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία με γνώμονα την προστασία της εγγενούς αξιοπρέπειας τους.

Οριζόντιες Συστάσεις

Ένα ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα οριζόντιου ενδιαφέροντος, το οποίο συνδέεται με την εφαρμογή μιας ενιαίας και ολοκληρωμένης στρατηγικής για την εξάλειψη των διακρίσεων εις βάρος των ατόμων με αναπηρία στη χώρα, αφορά στη χρήση της γλώσσας, και ειδικότερα στην ορολογία που χρησιμοποιείται στον επίσημο δημόσιο λόγο για την αναπηρία. Το ζήτημα αυτό αφορά στο σύνολο των πολιτικών και στην παραγωγή λόγου, προφορικού και γραπτού, των κρατικών φορέων καθώς και στη νομοπαραγωγική διαδικασία. Η χρήση λανθασμένης γλώσσας βασίζεται στην πολύχρονη επικράτηση του ιατροκεντρικού μοντέλου που προσεγγίζει την αναπηρία ως ασθένεια που χρήζει θεραπείας.

Προκειμένου να εμπεδωθεί η αλλαγή παραδείγματος και η μετάβαση στη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας, η ορθή χρήση της γλώσσας αποτελεί

προϋπόθεση προς την κατεύθυνση αυτή, καθώς η γλώσσα αυτή καθ' αυτή αποτελεί κύριο διαμορφωτή της κουλτούρας και των κυρίαρχων στάσεων και αντιλήψεων.

Στο πλαίσιο της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας, η γλώσσα που πρέπει να χρησιμοποιείται για τα άτομα με αναπηρία είναι μια γλώσσα συμπεριληπτική (inclusive language) που δίνει έμφαση πρώτα στο άτομο και όχι στην αναπηρία του, παραμερίζοντας ξεπερασμένες και πολλές φορές υποτιμητικές έννοιες για τα άτομα με αναπηρία προερχόμενες από εμπεδωμένα στερεότυπα και προκαταλήψεις.

Για το λόγο αυτό είναι αναγκαίο να εξαλειφθεί από τη νομοθεσία και γενικότερα από τον γραπτό και τον προφορικό δημόσιο λόγο, η απαρχαιωμένη και μη συμβατή με τη δικαιωματική προσέγγιση ορολογία. Ως «Παρατηρητήριο» εργαζόμαστε συστηματικά στο πεδίο της ορθής χρήσης της γλώσσας στη βάση της δικαιωματικής προσέγγισης. Με στόχο να διευκολύνουμε το έργο σας, παραθέτουμε στο Συνοδευτικό Αρχείο της παρούσας επιστολής (Παράρτημα ΙΙ)²² τις βασικές αρχές της συμπεριληπτικής γλώσσας και συστάσεις ενδεδειγμένης ορολογίας όταν αναφερόμαστε στα άτομα με αναπηρία τόσο στον προφορικό, όσο και στον γραπτό λόγο. Το εν λόγω κείμενο βασίστηκε στις Οδηγίες Συμπεριληπτικής Γλώσσας για την Αναπηρία (Disability-inclusive language guidelines) που δημοσίευσαν το 2019 τα ΗΕ στο πλαίσιο εφαρμογής της Στρατηγικής για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία (Disability Inclusion Strategy).

Ως οριζόντιο μέτρο που θα διευκολύνει σημαντικά την ορθή υλοποίηση των δεσμεύσεων, προτείνεται η εκπαίδευση όλων των στελεχών της δημόσιας διοίκησης αλλά και των εποπτευόμενων φορέων των υπουργείων, στη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας και στην ορθή/βέλτιστη εξυπηρέτηση των ατόμων με αναπηρία. Στην επίτευξη αυτού του σκοπού μπορεί να συνδράμει αποτελεσματικά το Ινστιτούτο της ΕΣΑμεΑ (ΙΝ-ΕΣΑμεΑ), το οποίο κατέχει την απαραίτητη τεχνογνωσία και το εξειδικευμένο προσωπικό για την παροχή ολοκληρωμένης εκπαίδευσης στα ζητήματα της αναπηρίας.

Τέλος, με δεδομένη την κατευθυντήρια αρχή της Σύμβασης, «Τίποτα για εμάς χωρίς εμάς», όπως αυτή ορίζεται στο Άρθρο 4.3 και αποσαφηνίζεται περαιτέρω στο Γενικό

---

²² Βλ. σσ. 54-56 του Συνοδευτικού Αρχείου.

Σχόλιο 7 της Επιτροπής,²³ απαιτείται από κάθε φορέα άσκησης δημόσιας πολιτικής η συνεχής διαβούλευση και συνεργασία με τα ίδια τα άτομα με αναπηρία, προκειμένου αυτά να συμμετέχουν τόσο στη διαμόρφωση και παραγωγή των πολιτικών που τους αφορούν, όσο και στην παρακολούθηση της υλοποίησής τους. Μέσω της συνεχούς διαβούλευσης με τις αντιπροσωπευτικές οργανώσεις του αναπηρικού κινήματος, και ιδιαίτερα με την τριτοβάθμια οργάνωσή τους, την ΕΣΑμεΑ, μπορεί να διασφαλιστεί η συμπερίληψη των αναγκών των ατόμων με αναπηρία στο σύνολο των πολιτικών που τους αφορούν.

Κλείνοντας, θα θέλαμε να επισημαίνουμε ότι επιδίωξη της ΕΣΑμεΑ και του «Παρατηρητηρίου» είναι η σταθερή συνεργασία με το Υπουργείο σας προκειμένου να συμβάλλουμε στο μέγιστο των δυνατοτήτων μας, στην ορθή υλοποίηση των προτεινόμενων μέτρων και πολιτικών, με γνώμονα πάντα την ανεμπόδιστη άσκηση και απόλαυση των δικαιωμάτων των πολιτών με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις που εκπροσωπούμε.

Με εκτίμηση

Ο Πρόεδρος

Ο Γεν. Γραμματέας

Ι. Βαρδακαστάνης

Β. Κούτσιανος

---

²³ UN CRPD Committee (2018). General Comment 7: on the participation of persons with disabilities, including children with disabilities, through their representative organizations, in the implementation and monitoring of the Convention. Διαθέσιμο στο:

<https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhnsnbHatvuFkZ%2bt93Y3D%2baa2pjFYzWLBu0vA%2bBr7QovZhbuyqzjDN0plweYI46WXrJJ6aB3Mx4y%2fspT%2bQrY5K2mKse5zjo%2bfvBDVu%2b42R9iK1p>

Πίνακας Αποδεκτών:

- κ. Γ. Γεραπετρίτη, Υπουργό Επικρατείας
- κα Μ. Συρεγγέλα, Υφυπουργό Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, αρμόδια για θέματα Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων

Συνημμένα:

- Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας (2022) – Γυναίκες με αναπηρία (Συνοδευτικό Αρχείο)

Προσβάσιμο αρχείο Microsoft Word (*.docx)

Το παρόν αρχείο ελέγχθηκε με το εργαλείο **Microsoft Accessibility Checker** και δε βρέθηκαν θέματα προσβασιμότητας. Τα άτομα με αναπηρία δε θα αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην ανάγνωσή του.

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΘΕΜΑΤΩΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΣΑμ.ε.Α

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή: Η Δράση ΠΕ9 του Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας της ΕΣΑμεΑ	4
Ο Οδικός Χάρτης	4
Μεθοδολογία Υλοποίησης	4
Η Δομή και το Περιεχόμενο του Οδικού Χάρτη	5
1 Το Πλαίσιο για την Αναπηρία και τις Γυναίκες με Αναπηρία	7
1.1 Σύνταγμα της Ελλάδας	7
1.2 Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (CRPD)	7
1.3 Οι κατευθυντήριες και οργανωτικές διατάξεις για την εφαρμογή της Σύμβασης στο ελληνικό νομικό πλαίσιο (ν. 4488/2017)	8
1.4 Κανονιστικό πλαίσιο Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων (ΕΔΕΤ)	10
1.5 Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ	11
1.6 Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων	12
1.7 Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία «Ένωση Ισότητας-Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030»	12
1.8 Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Ισότητα των Φύλων 2020-2025	13
1.9 Agenda 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη	14
1.10 Η Σύμβαση των ΗΕ για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών - CEDAW	15
1.11 Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης)	16
2 Οι Συστάσεις Προς τη Χώρα Από την Επιτροπή των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες	17
Άρθρο 6: Γυναίκες με αναπηρία	17
Άρθρο 16: Απαλλαγή από την εκμετάλλευση, τη βία και την κακοποίηση	19
Γενικές αρχές και υποχρεώσεις (άρθρα 1-4)	20
3 Γυναίκες και Αναπηρία: Υφιστάμενη Κατάσταση	21
3.1 Γυναίκες με αναπηρία και διακρίσεις	22
3.2 Η έμμεση σχέση των γυναικών με την αναπηρία και εμπόδια	23
3.3 Ενδοοικογενειακή και σεξουαλική βία	24
3.4 Σεξουαλικά και αναπαραγωγικά δικαιώματα	26
3.5 Γυναίκες με αναπηρία και το δικαίωμα στην οικογένεια	27

3.6	Γυναίκες με αναπηρία και πρόσβαση στην αγορά εργασίας	27
3.7	Γυναίκες με αναπηρία και πολιτική συμμετοχή	28
4	Στρατηγικές Δεσμεύσεις, Πολιτικές και Δράσεις της Ελληνικής Πολιτείας στο Πεδίο Αρμοδιοτήτων του Υπουργείου για την Υλοποίηση της Σύμβασης	29
4.1	Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία	34
4.2	Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (ΕΣΔΙΦ)	38
4.3	Σχέδια Δράσης του Υπουργείου Εργασίας για το 2021 και για το 2022	42
5	Κενά και Προκλήσεις για τον Πολιτικό Σχεδιασμό: Προτάσεις Πολιτικής, Οριζόντιες και Στοχευμένες Παρεμβάσεις για την Υλοποίηση των Συστάσεων	44
5.1	Ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας στις πολιτικές φύλου.....	44
5.2	Στατιστικά.....	45
5.3	Διακρίσεις.....	45
5.4	Βία	46
5.5	Σεξουαλικά και αναπαραγωγικά δικαιώματα των γυναικών	47
5.6	Πρόσβαση στην αγορά εργασίας.....	48
5.7	Πολιτική Συμμετοχή	48
5.8	Εκπαίδευση στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία.....	49
5.9	Υιοθέτηση μιας συμπεριληπτικής γλώσσας για την αναπηρία.....	49
	Παράρτημα I: Αναλυτική Παρουσίαση των Άρθρων 6 (Γυναίκες με Αναπηρία) & 16 (Απαλλαγή από την Εκμετάλλευση, τη βία και την Κακομεταχείριση)	51
	Παράρτημα II: Συμπεριληπτική Γλώσσα για την Αναπηρία	54

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Η ΔΡΑΣΗ ΠΕ9 ΤΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟΥ ΘΕΜΑΤΩΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΣΑΜΕΑ

Το Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας της ΕΣΑμεΑ, λαμβάνοντας υπόψη τον κρίσιμο ρόλο της τομεακής και περιφερειακής διάστασης των πολιτικών υλοποίησης της Σύμβασης, σχεδίασε και υλοποιεί κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο τη **δράση ΠΕ9**, με αντικείμενο την «Παροχή υποστήριξης στα επιμέρους σημεία αναφοράς (Υπουργεία και Περιφέρειες) για την ορθή εφαρμογή των απαιτήσεων της Σύμβασης και των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής σε Κεντρικό και Περιφερειακό Επίπεδο».

Σκοπός της δράσης είναι να συνδράμει την πολιτεία στην ορθή και αποτελεσματική εφαρμογή της Σύμβασης στη χώρα σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο μέσω της εξειδίκευσης της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας, στα πεδία αρμοδιοτήτων των κεντρικών και επιμέρους σημείων αναφοράς.

Ο ΟΔΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

Βασική εκροή της δράσης αποτελεί το ανά χείρας κείμενο, που επιχειρεί να αποτελέσει έναν περιεκτικό Οδικό Χάρτη με συστάσεις, οδηγίες και κατευθύνσεις για την ορθή ενσωμάτωση και εφαρμογή των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής και των απαιτήσεων της Σύμβασης, στο πεδίο των αρμοδιοτήτων του κάθε ωφελούμενου (Υπουργείο ή Περιφέρειας).

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η γενική μεθοδολογική προσέγγιση για την εκπόνηση του «Οδικού Χάρτη» στη δράση αυτή, συνοψίζεται ως «**ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας**» (**disability mainstreaming**). Πρόκειται για μια ολοκληρωμένη προσέγγιση βάσει της οποίας: τα δικαιώματα, οι **ανάγκες και οι εμπειρίες των ατόμων με αναπηρία συμπεριλαμβάνονται** ως αναπόσπαστο κομμάτι στον **σχεδιασμό**, την **εφαρμογή**, την **παρακολούθηση** και **αξιολόγηση πολιτικών και προγραμμάτων** (σε **όλους** τους **πολιτικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς τομείς**), έτσι που τα άτομα με αναπηρία να ωφελούνται εξίσου, και να **επιτυγχάνεται** η ισότιμη συμμετοχή τους στην κοινωνία.

Η γενική αυτή προσέγγιση εξειδικεύεται σε τρεις διακριτές και αλληλεξαρτώμενες κατευθύνσεις.

- 1) Οριζόντια ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε κάθε δημόσια πολιτική, νομοθεσία, διοικητική διαδικασία, δράση, μέτρο και πρόγραμμα.
- 2) Θέσπιση και εφαρμογή στοχευμένων παρεμβάσεων ανά τομέα αρμοδιότητας με στόχο την άρση των εμποδίων και την ενδυνάμωση των ατόμων με αναπηρία.

- 3) Ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας στο επίπεδο λειτουργίας του φορέα/οργανισμού (οργανωτικά και διοικητικά θέματα, κατανόηση της δικαιωματικής προσέγγισης από τη διοίκηση και το προσωπικό κ.α.)

Η μεθοδολογία υλοποίησης της δράσης περιλαμβάνει διαφορετικές τεχνικές έρευνας, όπως:

- έρευνα γραφείου,
- επεξεργασία διαθέσιμων στατιστικών δεδομένων και αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης ανά τομέα/περιφέρεια,
- επικοινωνία και λήψη ανατροφοδότησης από τα αρμόδια σημεία αναφοράς.

Η ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΟΔΙΚΟΥ ΧΑΡΤΗ

- Στην **πρώτη ενότητα** αποτυπώνεται το γενικό πλαίσιο που διέπει τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και πιο ειδικά στα πεδία αρμοδιοτήτων του Υπουργείου σας. Ειδικότερα, αντικείμενο της ενότητας αποτελούν οι νομικές και πολιτικές δεσμεύσεις της χώρας όπως αυτές απορρέουν: από την Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (CRPD)¹, τον ν. 4488/2017, το κανονιστικό πλαίσιο ΕΔΕΤ, τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων, την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία «Ένωση Ισότητας-Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030», την Agenda 2030 και άλλες Συμβάσεις και κανονισμούς της ΕΕ αναφορικά με το πεδίο ενδιαφέροντος του Υπουργείου.
- Στη **δεύτερη ενότητα** παρουσιάζονται οι Τελικές Παρατηρήσεις και Συστάσεις της Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (2019)² προς τη χώρα μας αναφορικά με την πρόοδο που έχει επιτευχθεί ως προς την υλοποίηση της Σύμβασης και ποια σημεία είναι εκείνα στα οποία πρέπει να δοθεί βαρύτητα/προτεραιότητα την επόμενη περίοδο.
- Η **τρίτη ενότητα** παρουσιάζει συνοπτικά την υφιστάμενη κατάσταση αναφορικά με τα δικαιώματα των γυναικών με αναπηρία στο πεδίο αρμοδιοτήτων του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, επισημαίνοντας τα θετικά και τα αρνητικά σημεία. Η ενότητα, αποτυπώνει αφενός τις θετικές εξελίξεις και ρυθμίσεις που αφορούν τα πλαίσια

¹ Εφεξής «Σύμβαση»

² Εφεξής «Επιτροπή των ΗΕ»

άσκησης των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία και αφετέρου αναδεικνύει τα εμμένοντα εμπόδια και τις προκλήσεις που ανακύπτουν σε επίπεδο πολιτικού σχεδιασμού.

- Η **τέταρτη ενότητα** αποτυπώνει τις στρατηγικές δεσμεύσεις, τις πολιτικές και τις δράσεις της ελληνικής πολιτείας κατά την τρέχουσα περίοδο αναφορικά με την υλοποίηση των Συστάσεων της Επιτροπής στο πεδίο αρμοδιοτήτων του Υπουργείου. Ειδικότερα εξετάζεται το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία³ καθώς και τομεακές στρατηγικές και σχέδια δράσης.
- Η **πέμπτη ενότητα** καταλήγει σε προτάσεις πολιτικής καθώς και σε οριζόντιες και στοχευμένες παρεμβάσεις για την υλοποίηση των συστάσεων, λαμβάνοντας υπόψη τα κενά και τις ελλείψεις σε επίπεδο δεσμεύσεων και δράσεων του Υπουργείου, όπως αποτυπώνονται στην ενότητα 4.

---

³ Εφεξής «ΕΣΔ»

1 ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

1.1 Σύνταγμα της Ελλάδας

Σύμφωνα με την παράγραφο 6 του Άρθρου 21 του Συντάγματος της Ελλάδας,

Τα άτομα με αναπηρίες έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας.

Επίσης σε ότι αφορά την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, σύμφωνα με την παράγραφο 1 του Άρθρου 4 του Συντάγματος της Ελλάδας,

Οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις.

1.2 Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (CRPD)

Η σημασία και ο αντίκτυπος της Σύμβασης, που κυρώθηκε από την ελληνική πολιτεία με τον ν. 4074/2012, στην πολιτική για την αναπηρία είναι καθοριστική. Η Σύμβαση αποτέλεσε τη θεσμική αποτύπωση της μεταστροφής παραδείγματος στα ζητήματα της αναπηρίας σηματοδοτώντας τη μετάβαση από την παρωχημένη ιατροκεντρική και φιλανθρωπική αντίληψη, στη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας. Η Σύμβαση αναγνωρίζει τα άτομα με αναπηρία ως ενεργά υποκείμενα με πλήρη δικαιώματα και ελευθερίες και δεσμεύει τα κράτη να άρουν όλα τα εμπόδια που αυτά αντιμετωπίζουν ώστε να διασφαλιστεί και να προαχθεί η πλήρης υλοποίηση αυτών των δικαιωμάτων, χωρίς διακρίσεις και αποκλεισμούς. Η Σύμβαση, πέραν του ότι επαναδιατυπώνει τα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες υπό την οπτική των ατόμων με αναπηρία, διαφέρει επίσης από άλλες Συμβάσεις δικαιωμάτων ως προς το ότι αποδίδει ιδιαίτερα βαρύτητα στην εθνική εφαρμογή και την παρακολούθηση της πορείας υλοποίησής της από τα Κράτη-Μέλη.

Το **Άρθρο 6** της Σύμβασης επικεντρώνεται αποκλειστικά στις γυναίκες με αναπηρία. Ο λόγος που δίνεται αυτή η έμφαση οφείλεται στο ότι οι γυναίκες με αναπηρία αρκετά συχνά έρχονται αντιμέτωπες με διακρίσεις σε σχέση με τους άνδρες με αναπηρία. Πιο συγκεκριμένα, οι διακρίσεις με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπες οι γυναίκες με αναπηρία προκύπτουν λόγω του συνδυασμού της διάστασης του φύλου της με αυτή της αναπηρία και οι οποίες δύναται να

οδηγήσουν στον κοινωνικό αποκλεισμό τους.⁴ Η υλοποίηση του άρθρου 6 αποβλέπει στην οριζόντια εφαρμογή του, δηλαδή σε συνδυασμό με τις διατάξεις και των υπολοίπων άρθρων της Σύμβασης. Με άλλα λόγια, το νόημα του άρθρου 6 είναι ότι όλες οι υποχρεώσεις τους κράτους, όπως αυτές απορρέουν μέσα από τη Σύμβαση, οφείλουν τόσο να ερμηνεύονται όσο και να υλοποιούνται με σεβασμό ως προς τις ιδιαίτερες ανάγκες των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία.

Λαμβάνοντας υπόψη τον μεγαλύτερο κίνδυνο που διατρέχουν τα άτομα με αναπηρία, και πόσο μάλλον οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία, να πέσουν θύματα εκμετάλλευσης, κακομεταχείρισης ή/και βίας, ο στόχος του Άρθρου 16 είναι να τριπλός: 1) να προστατεύσει τα άτομα με αναπηρία από την εκμετάλλευση, την κακομεταχείριση ή/και τη βία εις βάρους τους, 2) να αποτρέψει οποιαδήποτε μορφή εκμετάλλευσης, κακομεταχείρισης ή/και βίας εις βάρους τους και 3) να εξαλείψει οποιαδήποτε μορφή εκμετάλλευσης, κακομεταχείρισης ή/και βίας εναντίον των ατόμων με αναπηρία. Με άλλα λόγια, το άρθρο 16 της Σύμβασης απαιτεί από τα κράτη-μέλη που έχουν κυρώσει τη Σύμβαση τη λήψη μιας σειράς μέτρων, από την αναθεώρηση ή τη θέσπιση νέας νομοθεσίας στην παροχή υπηρεσιών και διαμόρφωση μηχανισμών παρακολούθησης με στόχο τη διασφάλιση προστασίας προς τα άτομα με αναπηρία.

1.3 Οι κατευθυντήριες και οργανωτικές διατάξεις για την εφαρμογή της Σύμβασης στο ελληνικό νομικό πλαίσιο (ν. 4488/2017)

Στη χώρα μας, με το Δ' μέρος του ν. 4488/2017 εξειδικεύονται οι κατευθυντήριες και οργανωτικές διατάξεις για την εθνική εφαρμογή της Σύμβασης. Κομβικά σημεία του νόμου αποτελούν: Η υποχρέωση κάθε φυσικού ή νομικού προσώπου δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου να διασφαλίζει την ισότιμη άσκηση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία στο πεδίο των αρμοδιοτήτων ή δραστηριοτήτων του (**άρθρο 61**), **η υποχρέωση της ένταξης** της διάστασης της αναπηρίας σε κάθε δημόσια πολιτική, διοικητική διαδικασία, δράση, μέτρο και πρόγραμμα της αρμοδιότητάς τους με στόχο την εξάλειψη, αποκατάσταση και αποτροπή ανισοτήτων μεταξύ ατόμων με και χωρίς αναπηρίες (**άρθρο 62⁵**), η

⁴ Στο σημείο αυτό αξίζει επισήμανσης ότι η Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες είναι η πρώτη Σύμβαση που εστιάζεται στις πολλαπλές διακρίσεις (multiple discriminations) καθώς και στις διαθεματικές διακρίσεις (intersectional discriminations) με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπα τα άτομα με αναπηρία και αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα στην κοινωνική, πολιτική, οικονομική και πολιτιστική τους ένταξη.

⁵ Με κοινή απόφαση των καθ' ύλην αρμόδιων Υπουργών κατόπιν συνεργασίας με το Συντονιστικό Μηχανισμό του άρθρου 69 και κατόπιν δημόσιας διαβούλευσης εξειδικεύονται οι υπόχρεοι φορείς, οι διαδικασίες υλοποίησης καθώς και κάθε άλλο θέμα τεχνικού ή λεπτομερειακού χαρακτήρα για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος άρθρου.

θεσμοθέτηση των αρχών του καθολικού σχεδιασμού σε όλα τα διοικητικά προϊόντα, περιβάλλοντα και υπηρεσίες και η παροχή εύλογων προσαρμογών (άρθρο 63), η υποχρέωση των διοικητικών οργάνων και αρχών να μεριμνήσουν για την πρόσβαση στο φυσικό, δομημένο και ηλεκτρονικό περιβάλλον στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους (άρθρο 64), και παρέχουν στα συναλλασσόμενα άτομα με αναπηρία προσβάσιμα μέσα και τρόπους επικοινωνίας (άρθρο 65), η θεσμοθέτηση της ανάλυσης συνεπειών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία κατά την νομοπαραγωγική διαδικασία, καθώς και η υποχρέωση του ελληνικού στατιστικού συστήματος για παραγωγή επίσημων στατιστικών για τα άτομα με αναπηρία, σε διαβούλευση με το Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας της ΕΣΑμεΑ (άρθρο 68). Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 66 επισημαίνεται η σημασία της ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των δημόσιων υπαλλήλων και λειτουργών στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία μέσω της συμμετοχής τους σε επιμορφωτικά σεμινάρια εκπαιδευτικών ενοτήτων που αφορούν στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, όπως αυτά απορρέουν από τη Σύμβαση και τα οποία έχουν συμπεριληφθεί στα προγράμματα σπουδών όπως του Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης

Με τις οργανωτικές διατάξεις του νόμου προσδιορίζεται η λειτουργία του Συντονιστικού Μηχανισμού (άρθρο 69), καθώς και το Κεντρικό Σημείο Αναφοράς για θέματα σχετιζόμενα με την εφαρμογή της Σύμβασης (άρθρο 70).

Επιπροσθέτως, τα Επιμέρους Σημεία Αναφοράς για την παρακολούθηση εφαρμογής της Σύμβασης (άρθρο 71) καθορίζονται σε επίπεδο υπουργείων, με απόφαση των οικείων Υπουργών, και ειδικότερα: Ορίζεται σε κάθε Υπουργείο Γενικός/η ή Διοικητικός/η Γραμματέας ως Επιμέρους Σημείο Αναφοράς ή με απόφαση του/της Γενικού/ης ή Διοικητικού/της Γραμματέα οι αρμοδιότητες του Επιμέρους Σημείου Αναφοράς μπορεί να μεταβιβασθούν σε οργανική μονάδα επιπέδου Γενικής Διεύθυνσης, Διεύθυνσης ή Τμήματος.

Τέλος, με το άρθρο 72, θεσμοθετείται το πλαίσιο για την προαγωγή της Σύμβασης που αποτελείται από τον Συνήγορο του Πολίτη ο οποίος υποχρεούται να τελεί σε συνεργασία με την Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ) ως ανεξάρτητο μηχανισμό της κοινωνίας των πολιτών.

1.4 Κανονιστικό πλαίσιο Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων (ΕΔΕΤ)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, σε όλα τα στάδια εφαρμογής των ΕΔΕΤ, αποσκοπεί στην εξάλειψη των ανισοτήτων και στην **προώθηση της ισότητας** μεταξύ ανδρών και γυναικών και την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου, καθώς και στην **καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω** φύλου, φυλής, εθνότητας, θρησκευματος ή πεποιθήσεων, **αναπηρίας**, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ), του άρθρου 10 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) και του άρθρου 21 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, **λαμβάνοντας ειδικότερα υπόψη την προσβασιμότητα για τα άτομα με αναπηρία.**

Πιο συγκεκριμένα σύμφωνα με το **Κανονισμό (ΕΕ) 2021/1060 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 2021**⁶ για τον καθορισμό κοινών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+, το Ταμείο Συνοχής, το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας, Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας, και δημοσιονομικών κανόνων για τα εν λόγω Ταμεία και για το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης, το Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας και το Μέσο για τη Χρηματοδοτική Στήριξη της Διαχείρισης των Συνόρων και την Πολιτική των Θεωρήσεων», προβλέπονται τα ακόλουθα:

α) στην **παρ. 3 του άρθρου 9 «Οριζόντιες αρχές»**, αναφέρεται ότι **«Τα κράτη μέλη και η Επιτροπή λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για να αποτρέψουν κάθε διάκριση λόγω** φύλου, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, **αναπηρίας**, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού κατά την **προετοιμασία, υλοποίηση, παρακολούθηση και αξιολόγηση των προγραμμάτων, καθώς και κατά την υποβολή των σχετικών εκθέσεων.** Ειδικότερα, η **προσβασιμότητα για τα άτομα με αναπηρία** λαμβάνεται υπόψη σε όλα τα στάδια της προετοιμασίας και της υλοποίησης των προγραμμάτων»,

⁶ Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1060 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 2021 για τον καθορισμό κοινών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+, το Ταμείο Συνοχής, το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας, Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας, και δημοσιονομικών κανόνων για τα εν λόγω Ταμεία και για το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης, το Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας και το Μέσο για τη Χρηματοδοτική Στήριξη της Διαχείρισης των Συνόρων και την Πολιτική των Θεωρήσεων είναι διαθέσιμος στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1060&from=EL>

β) στην **παρ. 1 του άρθρου 73 «Επιλογή πράξεων από τη Διαχειριστική Αρχή»**, αναφέρεται ότι «Για την **επιλογή των πράξεων, η διαχειριστική αρχή καταρτίζει και εφαρμόζει κριτήρια και διαδικασίες που δεν εισάγουν διακρίσεις, είναι διαφανή, εξασφαλίζουν την πρόσβαση από άτομα με αναπηρίες**, διασφαλίζουν την ισότητα των φύλων, και λαμβάνουν υπόψη τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, και την ενωσιακή πολιτική στον τομέα του περιβάλλοντος, σύμφωνα με το άρθρο 11 και το άρθρο 191 παράγραφος 1 ΣΛΕΕ.».

Επιπρόσθετα, **τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία**, και ειδικότερα η **προσβασιμότητα**, ενισχύονται περαιτέρω με τη συμπερίληψη στον ως άνω Κανονισμό ειδικού οριζόντιου αναγκαίου πρόσφορου όρου (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ του Κανονισμού) για την «Υλοποίηση και εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες σύμφωνα με την απόφαση 2010/48/ΕΚ του Συμβουλίου».

1.5 Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ⁷

Η διακήρυξη του **Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ**, που τέθηκε σε ισχύ την 1^η Δεκεμβρίου 2009, επιβεβαιώνει, λαμβάνοντας υπόψη τις αρμοδιότητες και τις δράσεις της ΕΕ, καθώς και την αρχή της επικουρικότητας, τα δικαιώματα που προκύπτουν ιδίως από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις και τις κοινές διεθνείς υποχρεώσεις των χωρών της ΕΕ, τη σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, τους κοινωνικούς χάρτες που έχουν ψηφιστεί από την ΕΕ και από το Συμβούλιο της Ευρώπης και τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Ο χάρτης, παρέχοντας διαφάνεια και σαφήνεια στα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες, δημιουργεί νομική ασφάλεια στην ΕΕ. Μάλιστα, το **άρθρο 26 «Ένταξη των Ατόμων με Αναπηρίες»** του Χάρτη, εστιάζει στην **ένταξη των ατόμων με αναπηρία** τονίζοντας ότι αυτά **πρέπει να επωφελούνται μέτρων που θα τους εξασφαλίζουν την αυτονομία, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή στον κοινοτικό βίο**.

Επιπρόσθετα, το **Άρθρο 21 «Απαγόρευση διακρίσεων»** επισημαίνει την απαγόρευση κάθε είδους διακρίσεων λόγω φύλου, φυλής, χρώματος, εθνοτικής καταγωγής ή κοινωνικής προέλευσης, γενετικών χαρακτηριστικών, γλώσσας, θρησκείας ή πεποιθήσεων, πολιτικών φρονημάτων ή κάθε άλλης γνώμης,

⁷ Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. είναι διαθέσιμος στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=EL>

ιδιότητας μέλους εθνικής μειονότητας, περιουσίας, γέννησης, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού ενώ το **Άρθρο 23 «Ισότητα γυναικών και ανδρών»** επισημαίνει τη σημασία της διασφάλισης της ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών σε όλους τους τομείς της ζωής από την εκπαίδευση και την υγεία μέχρι την απασχόληση και τις αποδοχές, καθώς και τη διατήρηση ή λήψη περισσότερων μέτρων ώστε για την περαιτέρω προστασία των ατόμων που ανήκουν στην κατηγορία φύλου που υπο-εκπροσωπείται.

1.6 Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων

Το 2017 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διακήρυξαν τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων ως την «πυξίδα» για το σχεδιασμό των πολιτικών απασχόλησης και των κοινωνικών πολιτικών. Συγκεκριμένα, η **Αρχή 17 «Ένταξη των Ατόμων με Αναπηρία»** προβλέπει ότι:

τα άτομα με αναπηρία έχουν δικαίωμα σε εισοδηματική στήριξη που διασφαλίζει αξιοπρεπή διαβίωση, υπηρεσίες που τους επιτρέπουν να συμμετέχουν στην αγορά εργασίας και στην κοινωνία, και εργασιακό περιβάλλον προσαρμοσμένο στις ανάγκες τους.⁸

Ενώ η **Αρχή 2 «Ισότητα των Φύλων»** προβλέπει τη διασφάλιση της ίσης μεταχείρισης και των ίσων ευκαιριών μεταξύ γυναικών και ανδρών καθώς και την προώθηση τους σε όλους τους τομείς της ζωής όπως στην εργασία και την απασχόληση, την υγεία, την εκπαίδευση.

1.7 Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία «Ένωση Ισότητας-Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030»⁹

Σε συνέχεια της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Αναπηρία 2010-2020 που έθεσε τις βάσεις για την άρση των εμποδίων και των αποκλίσεων που βιώνουν 87 εκ. Ευρωπαίοι πολίτες με αναπηρία, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε την άνοιξη του 2021 την νέα Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία 2021-2030. Η νέα Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία προτείνει την ανάληψη συντονισμένων δράσεων σε

⁸ Ο Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων είναι διαθέσιμος στο: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_el

⁹ Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030 είναι διαθέσιμη στα ελληνικά στον ακόλουθο σύνδεσμο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=COM:2021:101:FIN#PP4Contents>

εθνικό όσο και σε ενωσιακό επίπεδο, με την ΕΕ είτε να μοιράζεται την αρμοδιότητα με τα κράτη μέλη της ΕΕ είτε να έχει υποστηρικτικό ρόλο, ώστε να γίνει περαιτέρω άρση των εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι Ευρωπαίοι πολίτες με αναπηρία.

Αν και δεν υπάρχουν συγκεκριμένες δράσεις στην Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία που να απευθύνονται αποκλειστικά στις γυναίκες με αναπηρία, παρ' όλα αυτά γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στις γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία σε ζητήματα που έχουν ιδιαίτερη σημασία για αυτές όπως: α) η διασφάλιση της πρόσβασης στη δικαιοσύνη και της καταπολέμησης της βίας με την οποία έρχονται αντιμέτωπες τα κορίτσια και οι γυναίκες με αναπηρία όπως και τα άτομα με αναπηρία που διαβιούν σε ιδρύματα, β) η δημιουργία βασικών υποστηρικτικών υπηρεσιών ως προς το φύλο και τον πολιτισμό, γ) η διασφάλιση της βιώσιμης και ισότιμης πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας συμπεριλαμβανομένης και της πρόσβασης σε υπηρεσίες σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας καθώς και πρόληψης, και δ) η προώθηση της πρόσβασης των γυναικών με αναπηρία σε ποιοτική και βιώσιμη εργασία προκειμένου μέσω αυτής να διασφαλιστεί η κοινωνικό-οικονομική ένταξη τους.

1.8 Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Ισότητα των Φύλων 2020-2025¹⁰

Το Μάρτιο του 2020, δημοσιεύτηκε η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Ισότητα των Φύλων η οποία στοχεύει στη διαμόρφωση μιας Ένωσης στην οποία «οι γυναίκες, οι άνδρες, τα κορίτσια και τα αγόρια, και σε όλη την πολυμορφία τους, θα είναι **ελεύθεροι** να χαράξουν την πορεία που αυτοί επιλέγουν στη ζωή τους, θα έχουν ίσες ευκαιρίες **ανέλιξης** και θα μπορούν να συμμετέχουν ισότιμα και να **αναλαμβάνουν ηγετικό ρόλο** στην ευρωπαϊκή κοινωνία μας.»¹¹ Οι κύριοι στόχοι της Στρατηγικής είναι, μεταξύ άλλων, ο τερματισμός της έμφυλης βίας, η αμφισβήτηση των έμφυλων στερεοτύπων, η γεφύρωση του χάσματος μεταξύ των φύλων στην αγορά εργασίας, η γεφύρωση του χάσματος μεταξύ των φύλων σε ότι αφορά τη φροντίδα, και η ίση εκπροσώπηση των φύλων στην πολιτική ζωή καθώς και θέσεις και διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

Σε ότι αφορά τις γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία, η Στρατηγική επισημαίνει τον κίνδυνο στον οποίο βρίσκονται ώστε να έρθουν αντιμέτωπες με διάφορες μορφές βίας όπως η κακοποίηση, η εξαναγκαστική στέρωση και άμβλωση. Για την εξάλειψη αυτών, η Επιτροπή προβλέπει τη λήψη και χρηματοδότηση μέτρων, όπως η

¹⁰ Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030 είναι διαθέσιμη στα ελληνικά στον ακόλουθο σύνδεσμο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=COM:2021:101:FIN#PP4Contents>

¹¹ Βλ. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_el

διαμόρφωση των ικανοτήτων των επαγγελματιών που εμπλέκονται στα ζητήματα αυτά, τη διοργάνωση εκστρατειών ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης αναφορικά με τα δικαιώματά τους καθώς και τη βελτίωση της πρόσβασής τους στη δικαιοσύνη.

Η ανάγκη ύπαρξης επικαιροποιημένων και συγκρίσιμων δεδομένων που θα συμβάλλουν στη διαμόρφωση των πολιτικών για την καταπολέμηση της έμφυλης βίας είναι επίσης ένα σημείο στο οποίο η Στρατηγική εστιάζει, επισημαίνοντας ότι στα δεδομένα που συλλέγονται και αναλύονται πρέπει συμπεριληφθεί, μεταξύ άλλων, η διάσταση της «κατάστασης αναπηρίας».

Τέλος, εκτός από την καταπολέμηση της βίας και της έμφυλης βίας με την οποία έρχονται αντιμέτωπες οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία, αναφορά γίνεται και στις διακρίσεις που υφίστανται λόγω της αλληλεπίδρασης του φύλου με άλλους λόγους διακρίσεων, όπως και η αναπηρία. Σύμφωνα με τη Στρατηγική, για την αντιμετώπιση και αποφυγή των διακρίσεων, προβλέπεται η θέσπιση και η εφαρμογή νέων ενωσιακών νόμων και πολιτικών που ανταποκρίνονται στις ανάγκες των γυναικών και κοριτσιών που ανήκουν σε διάφορες κοινωνικές ομάδες, όπως οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία.

1.9 Agenda 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη¹²

Η **Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη**, για την εφαρμογή της οποίας έχει δεσμευτεί η χώρα μας, προάγει μεταξύ άλλων τον καθολικό σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ισότητας και της μη διάκρισης. Η Ατζέντα 2030 δεσμεύεται ότι θα ενισχύσει τα ευάλωτα άτομα, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρία.

Η κοινωνική και πολιτική ένταξη όλων των πολιτών ανεξάρτητα από την ηλικία, το φύλο, την αναπηρία, τη φυλή, την εθνικότητα, την καταγωγή, τη θρησκεία, την οικονομική ή/και οποιαδήποτε άλλη κατάσταση είναι μια διάσταση που αποτυπώνεται και στην Ατζέντα 2030 για την Βιώσιμη Ανάπτυξη. Πιο συγκεκριμένα, ο **Στόχος 5 «Ισότητα των Φύλων»** επικεντρώνεται στα κορίτσια και στις γυναίκες, με ή χωρίς αναπηρία, και στην καταπολέμηση των διακρίσεων όπως και της βίας που υφίστανται. Ειδικότερα, ο **υπο-στόχος 5.1** επικεντρώνεται στον **«τερματισμό κάθε μορφής διακρίσεων κατά των γυναικών και κοριτσιών**, οπουδήποτε», ο **υπο-στόχος 5.2** εστιάζει στην **«εξάλειψη όλων των μορφών βίας κατά όλων των γυναικών και κοριτσιών**, τόσο στην **ιδιωτική** όσο και στη **δημόσια ζωή**,

¹² Η Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη είναι διαθέσιμη στο: <https://unric.org/el/17-στοχοι-βιωσιμησ-αναπτυξησ/>

συμπεριλαμβανομένης της εμπορίας ανθρώπων καθώς και της σεξουαλικής και κάθε άλλου είδους εκμετάλλευσης», ο υπο-στόχος 5.3 στην «εξάλειψη όλων των επιβλαβών πρακτικών, όπως ο παιδικός, πρόωρος και καταναγκαστικός γάμος καθώς και ο ακρωτηριασμός γυναικείων γεννητικών οργάνων», ο υπο-στόχος 5.5 στη «διασφάλιση της πλήρους και αποτελεσματικής συμμετοχής καθώς και των ισότιμων ευκαιριών ανάληψης ηγετικού ρόλου των γυναικών σε όλα τα επίπεδα λήψης αποφάσεων στην πολιτική, οικονομική και δημόσια ζωή» και, τέλος, ο υπο-στόχος 5.6 στη «διασφάλιση της καθολικής πρόσβασης στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία καθώς και διασφάλιση των αναπαραγωγικών δικαιωμάτων, όπως έχει συμφωνηθεί με βάση το Πρόγραμμα Δράσης της Διεθνούς Διάσκεψης για τον Πληθυσμό και την Ανάπτυξη, την Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνο, και τα έγγραφα που προέκυψαν από τις διασκέψεις αναθεώρησης».¹³

1.10 Η Σύμβαση των ΗΕ για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών - CEDAW¹⁴

Η Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών υιοθετήθηκε από τη γενική συνέλευση των ΗΕ το 1979 και στην Ελλάδα κυρώθηκε το 1993 με το ν. 2121 (ΦΕΚ 25/τ.Α'/3.03.1993). Η εν λόγω Σύμβαση αποτελεί την πρώτη πιο εξειδικευμένη Σύμβαση των ΗΕ που επικεντρώνεται στα δικαιώματα των γυναικών η οποία και δημιούργησε ένα σημαντικό πλαίσιο υποχρεώσεων κατά των διακρίσεων που υφίστανται οι γυναίκες τόσο στην δημόσια όσο και στην ιδιωτική σφαίρα της ζωής τους. Παρ' όλα αυτά μέχρι και το 1991 δεν έκανε κάποια ειδική αναφορά στα δικαιώματα των γυναικών με αναπηρία και ειδικότερα στον κίνδυνο που διατρέχουν να γίνουν αποδέκτριες διακρίσεων. Ωστόσο, ύστερα από τη δημοσίευση της Γενικής Σύστασης 18 της Επιτροπής για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών, γίνεται για πρώτη φορά ειδική αναφορά στις γυναίκες με αναπηρία και ειδικότερα στον κίνδυνο που διατρέχουν να υποστούν διπλή διάκριση λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών διαβίωσης τους.

¹³ Ο.π

¹⁴ Η Σύμβαση των ΗΕ για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών είναι διαθέσιμη στο: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CEDAW.aspx>

1.11 Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης)¹⁵

Λαμβάνοντας υπόψη τον υψηλό κίνδυνο που οι γυναίκες, με ή χωρίς αναπηρία, διατρέχουν να είναι αποδέκτες βίαιης συμπεριφοράς το Συμβούλιο της Ευρώπης ανέπτυξε και υιοθέτησε τη Σύμβαση για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας. Ο στόχος της εν λόγω Σύμβασης είναι **η παρεμπόδιση και η καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και η προστασία των θυμάτων, θέτοντας παράλληλα τέλος στην ατιμωρησία των δραστών.**

Η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης¹⁶ είναι **ιδιαίτερα σημαντική για τις γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία** λόγω του ότι **διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο σε σχέση με τα κορίτσια και τις γυναίκες χωρίς αναπηρία να έρθουν αντιμέτωπες με περιστατικά βίας.** Η ενδοοικογενειακή βία, η έμφυλη βία, η θεσμική βία, η αναγκαστική στείρωση, η άμβλωση καθώς και η παρενόχληση -σεξουαλική και μη- αποτελούν μορφές βίας με τις οποίες είναι εξαιρετικά πιθανό να έρθουν αντιμέτωπες τα κορίτσια και οι γυναίκες με αναπηρία κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Εκτός από την καταπολέμηση της βίας κατά των κοριτσιών και γυναικών με ή χωρίς αναπηρία, η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης εστιάζει αφενός στην **ανάγκη ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης τόσο των κοριτσιών και των γυναικών με ή χωρίς αναπηρία** όσο και της κοινωνίας εν γένει **για τα δικαιώματά τους**, αφετέρου στην **εκπαίδευση τους σχετικά με τη βία και τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση.**

¹⁵ Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας είναι διαθέσιμη στο: <https://rm.coe.int/1680o8482e>

¹⁶ Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης το 2018 με τον ν. 4531 (ΦΕΚ Α'62/5.4.2018)

2 ΟΙ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΧΩΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΗΕ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ

Τον Σεπτέμβριο του 2019, για πρώτη φορά στην ιστορία, η Ελλάδα εξετάστηκε από την Επιτροπή των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, σε μια εφ' όλης της ύλης δημόσια ακρόαση, στην έδρα των ΗΕ στη Γενεύη, σχετικά με την τήρηση των υποχρεώσεων του κράτους προς τα άτομα με αναπηρία, όπως αυτές απορρέουν από τη Σύμβαση που κύρωσε η χώρα μας με το ν. 4074/2012.

Σε όλη τη διαδικασία της εξέτασης η ΕΣΑμεΑ ήταν παρούσα, καταδεικνύοντας την πραγματικότητα που βιώνουν τα άτομα με αναπηρία στην Ελλάδα. Η ΕΣΑμεΑ συμμετείχε ενεργά και σε όλες τις προπαρασκευαστικές διαδικασίες, ενώ στις 26 Ιουλίου 2019 κατέθεσε την ολοκληρωμένη Εναλλακτική Έκθεση της (Alternative Report) στην Επιτροπή των ΗΕ.

Η Επιτροπή υιοθέτησε τις Τελικές Παρατηρήσεις προς τη χώρα κατά την 506^η συνεδρίασή της, που έγινε στις 18 Σεπτεμβρίου 2019 και τις οποίες η ΕΣΑμεΑ με δική της πρωτοβουλία της μετέφρασε στην ελληνική γλώσσα αλλά και ως κείμενο εύκολο για ανάγνωση (easy-to-read).¹⁷

Σχετικά με την πρόοδο της χώρας ως προς την προοδευτική υλοποίηση του Άρθρου 29 η Επιτροπή εξέφρασε την ανησυχία της για τα εξής:

Άρθρο 6: Γυναίκες με αναπηρία¹⁸

9. Η Επιτροπή εκφράζει την ανησυχία της για τα εξής:

- (1) Την έλλειψη ολοκληρωμένης πολιτικής και στρατηγικής για την ισότητα των φύλων, καθώς και ειδικής νομοθεσίας που να περιλαμβάνει συγκεκριμένα μέτρα και χρονοδιαγράμματα για την καταπολέμηση των πολλαπλών και διατομεακών διακρίσεων που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία, συμπεριλαμβανομένων των Ρομά γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία.
- (2) Την έλλειψη πληροφόρησης σχετικά με την εφαρμογή του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2016-2020, και τα αποτελέσματα που επιτεύχθηκαν σε σχέση με τις γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία, καθώς επίσης και για τα μέτρα που

¹⁷ Οι Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα της ΕΣΑμεΑ στα [ελληνικά](#) και σε [κείμενο εύκολο για ανάγνωση](#) (easy-to-read).

¹⁸ Βλ. Παράρτημα Ι σελ. 51 για μια σύντομη ανάλυση του Άρθρου 6 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες

λαμβάνονται για την προώθηση της συμμετοχής των γυναικών με αναπηρία σε όλες τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

10. Αναφορικά με το γενικό σχόλιο Αρ. 3 (2016) για τις γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία, και με βάση τους υπο-στόχους 5.1, 5.2 και 5.5 των Στόχων για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, η Επιτροπή συνιστά στο συμβαλλόμενο Κράτος:
  - a. Να υιοθετήσει μια αποτελεσματική πολιτική και στρατηγική που να εμπεριέχει τους απαραίτητους μηχανισμούς για να διασφαλιστεί η πλήρης προστασία των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία κατά των διακρίσεων και η απόλαυση των δικαιωμάτων τους, σύμφωνα με τη Σύμβαση.
  - b. Να ενσωματώσει τη διάσταση της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων, σε όλους τους τομείς της ζωής, καθώς επίσης και να προωθήσει την αποτελεσματική συμμετοχή των γυναικών με αναπηρία σε όλες τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.
  - c. Να λάβει αποτελεσματικά μέτρα για την πρόληψη και καταπολέμηση της πολλαπλής και διαθεματικής διάκρισης και της έμφυλης βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία, συμπεριλαμβανομένων των Ρομά γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία.

Όπως παρατηρούμε, στις Παρατηρήσεις και Συστάσεις της Επιτροπής για το Άρθρο 6, η Επιτροπή επικεντρώνεται σε τρεις «δράσεις-κλειδιά» που θα συμβάλλουν στην αντιμετώπιση των εμποδίων, των διακρίσεων και των προκλήσεων με τα οποία έρχονται αντιμέτωπες οι γυναίκες με αναπηρία. Η πρώτη «δράση-κλειδί» αφορά στο σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας στρατηγικής η οποία θα συμπεριλαμβάνει απαραίτητους μηχανισμούς για την διασφάλιση των δικαιωμάτων των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία. Η δεύτερη «δράση-κλειδί» αφορά την ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε όλους τους τομείς της ζωής ούτως ώστε να προωθηθεί η ενεργός εμπλοκή ή συμμετοχή των γυναικών με αναπηρία στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Τέλος, η Τρίτη «δράση-κλειδί» εστιάζει στη λήψη των απαραίτητων μέτρων που θα συμβάλλουν στην καταπολέμηση και εξάλειψη τόσο των διακρίσεων με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπες οι γυναίκες με αναπηρία όσο και με περιστατικά έμφυλης βίας με τα οποία επίσης έρχονται αντιμέτωπες. Μάλιστα, ως προς την τελευταία «δράση-κλειδί», γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στο ότι η λήψη των μέτρων για την καταπολέμηση των διακρίσεων και της έμφυλης βίας πρέπει να συμπεριλαμβάνει και τις Ρομά γυναίκες και τα Ρομά κορίτσια με αναπηρία.

Άρθρο 16: Απαλλαγή από την εκμετάλλευση, τη βία και την κακοποίηση¹⁹

26. Η Επιτροπή εκφράζει την ανησυχία της για τα ανεπαρκή μέτρα εντοπισμού, πρόληψης και καταπολέμησης της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης των ατόμων με αναπηρία, ιδιαίτερα των γυναικών και των παιδιών με αναπηρία.
27. Η Επιτροπή **συνιστά στο συμβαλλόμενο Κράτος να εφαρμόσει ένα αποτελεσματικό πλαίσιο αντιμετώπισης της βίας, ιδιαίτερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης, κατά των ατόμων με αναπηρία, ιδίως των γυναικών και των παιδιών με αναπηρία. Συνιστά, επιπλέον, στο συμβαλλόμενο Κράτος να παρέχει ειδική κατάρτιση στις αρχές επιβολής του νόμου, στο ιατρικό προσωπικό και τους κοινωνικούς λειτουργούς στις μεθόδους εντοπισμού και αντιμετώπισης της βίας κατά των ατόμων με αναπηρία και της σεξουαλικής εκμετάλλευσής τους. Η Επιτροπή συνιστά, επίσης, στο συμβαλλόμενο Κράτος να εκπονήσει ένα σχέδιο δράσης για την εφαρμογή της σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας, με ιδιαίτερη έμφαση στις γυναίκες και τα παιδιά με αναπηρία.**

Ως προς τα ζητήματα που άπτονται του Άρθρου 16, όπως προκύπτει από τις Παρατηρήσεις και Συστάσεις της Επιτροπής, η Επιτροπή εστιάζει στην λήψη μέτρων για την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης των ατόμων με αναπηρία, και ειδικότερα των γυναικών και των παιδιών με αναπηρία. Στο πλαίσιο αυτό συστήνει στο ελληνικό κράτος την διαμόρφωση ενός αποτελεσματικού πλαισίου το οποίο θα διασφαλίζει τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία ενάντια στην ενδοοικογενειακή βία και στην σεξουαλική εκμετάλλευση. Επίσης, επισημαίνει τη σημασία της κατάρτισης που πρέπει να έχουν όλοι όσοι εμπλέκονται στην αντιμετώπιση των εν λόγω περιστατικών, από τις αρχές επιβολής του νόμου στο ιατρικό προσωπικό και τους κοινωνικούς λειτουργούς, συστήνοντας το σχεδιασμό και την υλοποίηση ειδικών προγραμμάτων κατάρτισης τόσο στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία όσο και σε μεθόδους εντοπισμού και αντιμετώπισης της βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης των ατόμων με αναπηρία. Τέλος, το τρίτο σημείο της Σύστασης της Επιτροπής αφορά στη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης και στην εκπόνηση ενός σχεδίου δράσης βασισμένο σε αυτή για την περαιτέρω υλοποίηση της

¹⁹ Βλ. **Παράρτημα I** σσ. 52-53 για μια σύντομη ανάλυση του Άρθρου 16 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες

Σύμβασης και της προστασίας των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία από όλες τις μορφές βίας.

Γενικές αρχές και υποχρεώσεις (άρθρα 1-4)

5. Η Επιτροπή εκφράζει την ανησυχία της για την έλλειψη στη νομοθεσία του συμβαλλόμενου Κράτους μιας εναρμονισμένης προσέγγισης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, και ότι **το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο**, συμπεριλαμβανομένου του μηχανισμού αξιολόγησης της αναπηρίας, **εξακολουθεί να περιλαμβάνει στοιχεία που συνδέονται με το ιατρικό μοντέλο της αναπηρίας και εμπεριέχει υποτιμητική γλώσσα για τα άτομα με αναπηρία**. Η Επιτροπή, επίσης, ανησυχεί για την έλλειψη μιας συνεκτικής και μακροπρόθεσμης στρατηγικής για την αποτελεσματική εφαρμογή της Σύμβασης.

6. Η Επιτροπή συνιστά στο συμβαλλόμενο Κράτος, σε στενή διαβούλευση και με την ενεργό εμπλοκή των οργανώσεων των ατόμων με αναπηρία:

[...]

(γ) Να εξαλείψει στη νομοθεσία του την υποτιμητική γλώσσα που αναφέρεται στα άτομα με αναπηρία.

Τέλος, μια παρατήρηση και σύσταση της Επιτροπής που δεν αφορά μόνο το χώρο της Δικαιοσύνης αλλά ευρύτερα όλα τα πεδία πολιτικής σχετίζεται με τη χρήση μη ορθής και κάποιες φορές υποτιμητικής γλώσσας που χρησιμοποιείται στην ελληνική νομοθεσία όταν αναφέρεται στα άτομα με αναπηρία ή σε ζητήματα που σχετίζονται άμεσα με την αναπηρία. Για το λόγο αυτό συστήνει την εξάλειψη της και την υιοθέτηση μιας γλώσσας που είναι συμβατή με τη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας.

3 ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΗΡΙΑ: ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Καθημερινά οι γυναίκες με αναπηρία έρχονται αντιμέτωπες με εμπόδια, διακρίσεις και προκλήσεις που πολύ συχνά τις οδηγούν στον κοινωνικό και οικονομικό τους αποκλεισμό. Ενδεικτική των δυσκολιών με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπες οι γυναίκες με αναπηρία είναι η μαρτυρία ενός άντρα με αναπηρία σε μελέτη που διενήργησε το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ) το 2018 σχετικά με τις πολλαπλές διακρίσεις στην Ελλάδα.²⁰ Σύμφωνα με έναν συμμετέχοντα στην έρευνα με αναπηρία, «αυτές [γυναίκες με αναπηρία] έχουν πολύ περισσότερες δυσκολίες να αντιμετωπίσουν σε σχέση με τους άνδρες, και [οι γυναίκες με αναπηρία] δεν γίνονται αποδεκτές από την κοινωνία. Γνωρίζω πολλές γυναίκες με αναπηρία που έχουν εγκαταλειφθεί από τους συζύγους τους όταν ήταν σε κατάσταση αναπηρίας ή δεν μπορούσαν να βρουν δουλειά».²¹ Το παραπάνω απόσπασμα δείχνει το πόσο ευάλωτες είναι οι γυναίκες στο να τους εγκαταλείψει ο σύντροφος τους ή στο να «χάνουν» μέρος των δικαιωμάτων τους -όπως το δικαίωμα στην οικογένεια, στην εργασία, στην ενεργή συμμετοχή τους στην πολιτική, κοινωνική και δημόσια ζωή- λόγω του ότι σε κάποιο στάδιο της ζωής τους απέκτησαν ή θα αποκτήσουν κάποια αναπηρία.

Σύμφωνα με την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης για το 2020 (EU-SILC 2020), τα στοιχεία της οποίας επεξεργάστηκε το Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας, το ποσοστό των γυναικών με αναπηρία που διαβιούν στην Ελλάδα είναι υψηλότερο σε σχέση με το ποσοστό των ανδρών με αναπηρία (Πίνακας 1). Επιπλέον, όπως μπορεί να παρατηρηθεί και στον Πίνακα 1 που ακολουθεί ένα άλλο σημαντικό εύρημα είναι ότι όσο αυξάνεται η βαρύτητα της αναπηρίας τόσο αυξάνεται και η διαφορά υπέρ του γυναικείου φύλου. Ειδικότερα, ενώ στο γενικό πληθυσμό το ποσοστό των ανδρών και γυναικών χωρίς αναπηρία είναι σχεδόν ίσο (Ανδρες: 49,3% | Γυναίκες: 50,7%), στην κατάσταση της σοβαρής αναπηρίας το ποσοστό των γυναικών είναι σχεδόν κατά δέκα (10) μονάδες μεγαλύτερο σε σχέση με το αντίστοιχο ποσοστό των ανδρών (Ανδρες με σοβαρή αναπηρία: 44,7% | Γυναίκες με σοβαρή αναπηρία: 55,3%).

²⁰ Balourdos, D., & N Sarris (eds.). (2018). *Tackling Multiple Discrimination in Greece*. Athens: ION Publishers.

²¹ Ο.π. σ. 173

Πίνακας 1. Πληθυσμός 16 ετών και άνω και κατάσταση αναπηρίας κατά φύλο			
Κατάσταση αναπηρίας	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Σοβαρή αναπηρία	408.594	505.504	914.098
	44,7%	55,3%	100,0%
Μέτρια αναπηρία	577.208	692.639	1.269.847
	45,5%	54,5%	100,0%
Χωρίς αναπηρία	3.353.068	3.442.717	6.795.785
	49,3%	50,7%	100,0%
Σύνολο	4.338.870	4.640.860	8.979.730
	48,3%	51,7%	100,0%

Πηγή Δεδομένων: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2020
Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας-ΕΣΑμεΑ

3.1 Γυναίκες με αναπηρία και διακρίσεις

Όπως αναφέρθηκε, οι γυναίκες με αναπηρία αντιμετωπίζουν προκλήσεις και εμπόδια στην καθημερινότητά τους. Ωστόσο, οι εν λόγω προκλήσεις και τα εμπόδια δεν είναι ίδιες/α για όλες τις γυναίκες, αλλά δύναται να διαφοροποιούνται εξαιτίας της αλληλεπίδρασης της με τα πολλαπλά χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν την ταυτότητα μιας γυναίκας με αναπηρία. Το φύλο, η εθνική/εθνοτική ή/και κοινωνική προέλευση, η ηλικία, η οικογενειακή κατάσταση, οι θρησκευτικές ή/και πολιτικές πεποιθήσεις, αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά που συνθέτουν την ταυτότητα του ατόμου, εν προκειμένω των γυναικών με αναπηρία. Παραδείγματος χάρη, μια γυναίκα μετανάστρια με αναπηρία μπορεί να δεχτεί διάκριση τόσο γιατί είναι **γυναίκα** όσο και γιατί είναι **μετανάστρια** ή/και γιατί είναι **άτομο με αναπηρία** (πολλαπλή διάκριση). Επίσης, μπορεί να δεχτεί διάκριση όταν δυο από της ταυτότητες της αλληλεπιδρούν ταυτόχρονα, δηλαδή τόσο γιατί είναι **γυναίκα** όσο και γιατί είναι **άτομο με αναπηρία** (διαθεματική διάκριση). Επιπλέον, μια γυναίκα μπορεί να υφίσταται διάκριση λόγω της έμμεσης εμπλοκής της με την αναπηρία, π.χ. ως μητέρα ενός παιδιού με αναπηρία (διάκριση λόγω σχέσης). Αν και υφίσταται θεσμικό πλαίσιο που προστατεύει από τις διακρίσεις, στο οποίο μεταξύ άλλων περιλαμβάνεται και η διάσταση της αναπηρίας και της χρόνιας πάθησης, παρ' όλα αυτά αυτό δε σημαίνει ότι διακρίσεις δεν υφίστανται. Τουναντίον, σύμφωνα με την Ειδική

Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη²² για την *Ίση Μεταχείριση* για το 2021²³ και το 2020,²⁴ οι διακρίσεις λόγω φύλου και λόγω αναπηρίας εξακολουθούν να παραμένουν ως οι δυο επικρατέστεροι λόγοι διακρίσεων στη χώρα μας.

Η ευαλωτότητα των γυναικών με αναπηρία αυξάνει όλο και περισσότερο όταν στην ταυτότητα τους αυτή προστίθενται και άλλες διαστάσεις που αποτελούν πρόσθετους λόγους διάκρισης. Η μετανάστευση και η προσφυγιά των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία μπορεί να αυξήσει την ευαλωτότητα τους και κατά συνέπεια τον κίνδυνο να υποστούν διακρίσεις, βία ή/και κακοποίηση.²⁵ Ομοίως και οι γυναίκες και τα κορίτσια Ρομά με αναπηρία είναι πιο ευάλωτες να γίνουν αποδέκτες περιστατικών διακρίσεων, βίας ή/και κακοποίησης. Με άλλα λόγια, οι γυναίκες αυτές διατρέχουν πολύ υψηλότερο κίνδυνο να υποστούν πολλαπλή ή/και διαθεματική διάκριση, λόγω της αναπηρίας, του φύλου τους αλλά και της εθνοτικής τους καταγωγής.²⁶

3.2 Η έμμεση σχέση των γυναικών με την αναπηρία και εμπόδια

Η εμπλοκή των γυναικών με την αναπηρία δεν περιορίζεται μόνο στο να είναι οι ίδιες άτομα με αναπηρία αλλά και μέσω του ρόλου τους ως μητέρες παιδιών με αναπηρία, ως κηδεμόνες, ως σύντροφοι, ως κόρες, ή/και ως αδελφές ατόμων με αναπηρία. Σε αντίθεση με τους συντρόφους τους, που είναι περισσότερο πιθανό να τις εγκαταλείψουν σε περίπτωση που αυτές αποκτήσουν κάποια αναπηρία, οι γυναίκες-σύντροφοι συνήθως αποτελούν τους βασικούς φροντιστές και «βοηθούς» των συζύγων/συντρόφων τους, στην περίπτωση που αυτοί αντιμετωπίζουν λειτουργικούς περιορισμούς/αναπηρία. Δηλαδή, το ρόλο του «φροντιστή» ατόμου με αναπηρία αναλαμβάνουν συχνότερα οι γυναίκες τόσο όταν κάποιο από το/τα παιδί/α τους έχει κάποια αναπηρία είτε λόγω της στενής συγγενικής σχέσης που έχουν με ένα μέλος της οικογένειάς τους ως κόρες, αδελφές ή σύντροφοι/σύζυγοι. Έτσι λοιπόν, εκτός από τις διακρίσεις που υφίστανται λόγω της σχέσης τους με κάποιο μέλος της οικογένειάς τους με αναπηρία, αντιμετωπίζουν και αρκετούς περιορισμούς στις καθημερινές τους δραστηριότητες και συνήθειες.

²² Ο Συνήγορος του Πολίτη είναι αρμόδια αρχή αρμόδια αρχή για την παρακολούθηση της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης.

²³ Βλ. Έκθεση Συνηγόρου για τη Αρχή της Ίσης Μεταχείρισης, 2021. Διαθέσιμη στο: <https://www.synigoros.gr/api/files/download/427671>

²⁴ Βλ. Έκθεση Συνηγόρου για τη Αρχή της Ίσης Μεταχείρισης, 2020. Διαθέσιμη στο: <https://www.synigoros.gr/resources/docs/120721-ekthesh-ish-metaxeirhsh-2020.pdf>

²⁵ UN Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2014). *Women's Rights are Human Rights*. Ανακτήθηκε 7 Φεβρουαρίου 2022 από <https://www.ohchr.org/Documents/Events/WHRD/WomenRightsAreHR.pdf>

²⁶ Ο. π.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των νοικοκυριών (2020) και βάσει του σχετικού ερωτήματος που ενσωματώθηκε στο ερωτηματολόγιο των νοικοκυριών κατόπιν εισήγησης του Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας, το 56% των επικεφαλής των νοικοκυριών δηλώνουν ότι το/τα μέλος/μέλη του νοικοκυριού που επωμίζεται/ονται τη φροντίδα ή υποστήριξη ατόμου/ων με χρόνιο πρόβλημα υγείας, αναπηρία ή μεγάλη ηλικία, έχει περιορίσει πάρα πολύ ή πολύ τις συνήθειες δραστηριότητές του όπως στην προσωπική και οικογενειακή ζωή, εργασία, εκπαίδευση, συμμετοχή σε αθλητικές ή ψυχαγωγικές δραστηριότητες κ.ά., προκειμένου να ανταπεξέλθει στις ανάγκες του/των ατόμου/ων που φροντίζει.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών 2020
Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας.

3.3 Ενδοοικογενειακή και σεξουαλική βία

Οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να πέσουν θύματα βίας, όπως ενδοοικογενειακής ή σεξουαλικής βίας. Στην χώρα μας ανά χρονικά διαστήματα έχουν έρθει στη δημοσιότητα περιστατικά βίας και κακομεταχείρισης κατά της σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας των ατόμων με αναπηρία. Παρ' όλα αυτά, μέχρι και σήμερα, εξακολουθεί να απουσιάζει από την ελληνική κοινωνία η καταγραφή αυτού του φαινομένου και η ύπαρξη επίσημων στοιχείων από το ελληνικό κράτος μέσω των οποίων θα απεικονιζόταν η πραγματική διάσταση του φαινομένου της βίας στις γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία. Για παράδειγμα, η Ελληνική Αστυνομία, παρότι διατηρεί βάση δεδομένων που καταγράφει όλα τα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας, στη βάση αυτή δεν περιλαμβάνεται η διάσταση της αναπηρίας, αφήνοντας έτσι ένα κενό στην επαρκή αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης αναφορικά με το φαινόμενο της βίας ενάντια στα άτομα με αναπηρία.

Η **μη διαθεσιμότητα σχετικών καταγραφών και στοιχείων** αρκετά συχνά εκλαμβάνεται ως απουσία τέτοιων περιστατικών στην ελληνική κοινωνία, μια

ερμηνεία που όχι μόνο είναι λανθασμένη αλλά και εμποδίζει την αφύπνιση της κοινωνίας σχετικά με τον κίνδυνο που διατρέχουν τα άτομα με αναπηρία και πόσω μάλλον οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία να είναι αποδέκτες ενδοοικογενειακής βίας, σεξουαλικής βίας, κ.λπ.

Για παράδειγμα, στη μελέτη που διενήργησε το 2019 το Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο σχετικά με την κακοποίηση των γυναικών στη Κρήτη,²⁷ τα ευρήματα της έδειξαν ότι από τις 82 γυναίκες με αναπηρία που συμμετείχαν σε αυτή, είχαν υποστεί μια μορφή βίας το 81,7% ή οι οχτώ (8) στις δέκα (10).²⁸ Επιπλέον, σε ότι αφορά τα χαρακτηριστικά των θυτών, αυτοί ήταν συνήθως άτομα από το οικογενειακό περιβάλλον των θυμάτων, όπως οι γονείς τους ή οι σύντροφοί τους. Αν και η εν λόγω μελέτη επικεντρωνόταν στην Περιφέρεια Κρήτης και όχι σε όλη την ελληνική επικράτεια, παρ' όλα αυτά το ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό των γυναικών με αναπηρία που βρέθηκε να έχει υποστεί κάποιας μορφής βίας είναι μια ένδειξη που δημιουργεί μεγάλη ανησυχία.

Μια άλλη διάσταση που σχετίζεται επίσης με τη βία αφορά στη **καταγγελία των περιστατικών στις αρμόδιες αρχές**. Πολλές φορές **τα θύματα βίας δεν προχωρούν στην καταγγελία του περιστατικού**, αφενός λόγω του **φόβου ή/και της ντροπής που αισθάνονται**, αφετέρου λόγω του ότι δεν θέλουν να βιώσουν εκ νέου την τραυματική εμπειρία μέσα από την περιγραφή του περιστατικού στις αρχές όπως και γιατί **φοβούνται ότι θα τύχουν άσχημης αντιμετώπισης από τις αρμόδιες αρχές**. Το αποτέλεσμα όλων αυτών των λόγων είναι το θύμα βίας να επιλέγει συχνά τη σιωπή έναντι της καταγγελίας.

Εκτός από το φόβο και τον εκ νέου «τραυματισμό» του θύματος μέσα από την περιγραφή/εξιτόρηση της τραυματικής του εμπειρίας, η **μη καταγγελία των περιστατικών βίας ή/και κακοποίησης που έχουν υποστεί τα άτομα με αναπηρία -εν προκειμένω οι γυναίκες με αναπηρία-** πολλές φορές **οφείλεται στην έλλειψη ορθής πληροφόρησης και ενημέρωσης σχετικά με τα δικαιώματά τους**. Για παράδειγμα, κατά τη διάρκεια των πρώτων κυμάτων της πανδημίας COVID-19, οι εκστρατείες ενημέρωσης που διενήργησε η Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων

²⁷ Αριστείδου, Ε. (2020, 18 Ιανουαρίου). «Σοκάρουν τα στοιχεία για την κακοποίηση γυναικών στην Κρήτη». *Η Αυγή*. Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: https://www.avgi.gr/arheio/338421_sokaroun-ta-stoiheia-gia-tin-kakopoiisi-gynaikon-stin-kriti, Δασκαλάκης, Μ. (2020, 19 Ιανουαρίου). «Κακοποίηση: Ο «εφιάλτης» πίσω από τις κλειστές πόρτες - Σοκάρουν τα στοιχεία». Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.neakriti.gr/article/kriti/irakleio/1565231/sokaroun-ta-stoiheia-gia-tin-kakopoiisi-stin-kriti/>

²⁸ Ο.π.

(ΓΓΔΟΠΙΦ) σχετικά με την πρόληψη της ενδοοικογενειακής βίας κατά την περίοδο της πανδημίας μέσα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης («Μένουμε σπίτι, δεν μένουμε σιωπηλοί») και της τηλεόρασης με την μορφή τηλεοπτικών σποτ («Μένουμε Σπίτι αλλά δεν Μένουμε Σιωπηλές» για την προβολή της Τηλεφωνικής Γραμμής SOS 15900 και του email sos15900@isotita.gr), δεν ήταν πλήρως προσβάσιμες στις γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία. Πιο συγκεκριμένα, ενώ το τηλεοπτικό σποτ ήταν υποτιτλισμένο, παρ' όλα αυτά δεν περιλάμβανε ταυτόχρονη διερμηνεία στην ελληνική νοηματική γλώσσα. Επιπλέον, το μήνυμα που παρουσιαζόταν στο τηλεοπτικό σποτ δεν ήταν διαθέσιμο σε μορφή κειμένου για όλους (easy-to-read) για τα άτομα με νοητική αναπηρία, και κυρίως για τις γυναίκες και τα κορίτσια με νοητική αναπηρία.²⁹

Αυτό που αξίζει να επισημανθεί στο σημείο αυτό, είναι η πρωτοβουλία της Ελληνικής Αστυνομίας να διοργανώσει το φθινόπωρο του 2021 εκπαιδευτικά σεμινάρια ενόψει της έναρξης λειτουργίας ειδικών γραφείων στην Αθήνα και Θεσσαλονίκη που θα επικεντρώνονται στα ζητήματα της αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας. Σε αυτά τα εκπαιδευτικά σεμινάρια συμμετείχαν οι αστυνομικοί που θα στελέχωναν τα γραφεία και μεταξύ άλλων η εκπαίδευση τους περιλάμβανε μια βασική εκπαίδευση στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία καθώς και σε κάποιους γενικούς κανόνες συμπεριφοράς προς αυτά.

3.4 Σεξουαλικά και αναπαραγωγικά δικαιώματα

Μολονότι το ελληνικό νομικό πλαίσιο δεν επιτρέπει την αναγκαστική στείρωση και άμβλωση, παραμένει ασαφές το κατά πόσο οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία είναι ενημερωμένες για τα αναπαραγωγικά και σεξουαλικά δικαιώματά τους, όπως επίσης οι γονείς ή/και οι κηδεμόνες τους. Λαμβάνοντας υπόψη αφενός την έλλειψη επίσημων στοιχείων σχετικά με την ύπαρξη ή μη περιστατικών αναγκαστικής στείρωσης και άμβλωσης, αφετέρου των στερεοτυπικών αντιλήψεων ή και του στίγματος με τα οποία πολύ συχνά συσχετίζονται τα άτομα με αναπηρία -ειδικότερα τα άτομα με νοητικές και ψυχοκοινωνικές αναπηρίες- είναι ασαφές τι συμβαίνει στα διάφορα οικογενειακά περιβάλλοντα όπως και στα ιδρύματα σε όλη την Ελληνική επικράτεια όπου ζουν κορίτσια και γυναίκες με αναπηρία³⁰ αναφορικά με το κατά πόσο προστατεύονται τα αναπαραγωγικά και σεξουαλικά τους δικαιώματα.

²⁹ Βλ., επίσης την υπο-ενότητα «Ενδοοικογενειακή Βία» του Συνοδευτικού Κειμένου.

³⁰ Βλ., για παράδειγμα, Συνήγορος του Πολίτη. (2015). *Ειδική έκθεση «Τα δικαιώματα των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα»: Διαπιστώσεις και προτάσεις του Συνηγόρου για την λειτουργία των ιδρυμάτων παιδικής προστασίας*. Αθήνα.

3.5 Γυναίκες με αναπηρία και το δικαίωμα στην οικογένεια

Παρά το γεγονός ότι η **εικόνα της γυναίκας είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την μητρότητα**, ως η «μοναδική υπεύθυνη» για τη φροντίδα του παιδιού της, αυτή η **παραδοσιακή εικόνα ανατρέπεται όταν στην «ταυτότητα» της μητέρας προστεθεί και η διάσταση της αναπηρίας**.³¹ Η μετάβαση από την ταυτότητα «γυναίκα» στην ταυτότητα «γυναίκα με αναπηρία» έχει ως αποτέλεσμα να «αμφισβητείται» η ικανότητά της ως μητέρα και το δικαίωμά της στη μητρότητα. Οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα που είναι βαθιά ριζωμένα στην ελληνική κοινωνία σχετικά με την αναπηρία γενικά, και τη γυναίκα με αναπηρία ειδικότερα, θέτουν υπό αμφισβήτηση το κατά πόσον μπορεί να φέρει εις πέρας τον ρόλο της ως μητέρα, και δη μια μητέρα με νοητική ή ψυχοκοινωνική αναπηρία. Επιπρόσθετα, η «ύπαρξη» της διάστασης της αναπηρίας στην «ταυτότητα» μιας γυναίκας αποτελεί εξίσου σημαντικό εμπόδιο και στην περίπτωση που θελήσει να υιοθετήσει ένα παιδί ή να γίνει ανάδοχος.³²

3.6 Γυναίκες με αναπηρία και πρόσβαση στην αγορά εργασίας

Το δικαίωμα στην εργασία είναι ένα εξίσου σημαντικό ζήτημα με το οποίο έρχονται αντιμέτωπα τα άτομα με αναπηρία και εν προκειμένω οι γυναίκες με αναπηρία. Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών του 2020, **ο δείκτης απασχόλησης των γυναικών με σοβαρή αναπηρία στις ηλικίες 20-64 ετών υπολογίστηκε στο 19,3%, ένα ποσοστό που είναι μικρότερο κατά 10 μονάδες σε σχέση με αυτό των ανδρών με αναπηρία (29,0%) και κατά πολύ μικρότερο του πληθυσμού χωρίς αναπηρία (50,5%)**.

Πίνακας 2. Δείκτης απασχόλησης και κατάσταση αναπηρίας πληθυσμού ηλικίας 20-64 ετών κατά φύλο			
Φύλο	Σοβαρή αναπηρία	Μέτρια αναπηρία	Χωρίς αναπηρία
Άνδρες	29,0%	45,0%	73,5%
Γυναίκες	19,3%	33,3%	50,5%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών 2020
Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας.

³¹ Traustadottir, R., and P. Harris (1997). *Women with disabilities: Issues, resources, connections. Revised*. Syracuse University, NY. Center on Human Policy.

³² Asch, A., and M. Fine (1988). Introduction: Beyond pedestals. In M. Fine and A. Asch (Eds.) *Women with disabilities: Essays in psychology culture and politics*. Philadelphia, PA: Temple University Press.

3.7 Γυναίκες με αναπηρία και πολιτική συμμετοχή

Η **συμμετοχή των γυναικών με ή χωρίς αναπηρία στην πολιτική και κοινωνική ζωή** είναι **περιορισμένη** παρά το γεγονός ότι έχουν ακριβώς τα ίδια δικαιώματα με τους άνδρες με ή χωρίς αναπηρία.³³ Κύρια αιτία αυτής της περιορισμένης συμμετοχής τους είναι η έλλειψη κατάρτισης καθώς και παρακίνησης των γυναικών με ή χωρίς αναπηρία να συμμετέχουν ακόμα πιο ενεργά στην πολιτική ζωή. Μάλιστα, στο εν λόγω ζήτημα είχε εστιάσει και η Επιτροπή για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών (CEDAW), όπου το 2013 -ύστερα από τον εποικοδομητικό διάλογο που είχε με την αντιπροσωπία του ελληνικού κράτους σχετικά με την πορεία υλοποίησης της CEDAW- στις Τελικές Παρατηρήσεις της προς το ελληνικό κράτος, εξέφρασε την ανησυχία της και σύστησε τη λήψη δράσεων για την ευαισθητοποίηση και την προώθηση των δικαιωμάτων των γυναικών, ώστε αυτές να συμμετέχουν ενεργά τόσο στη δημόσια όσο και στην πολιτική ζωή της χώρας.³⁴ Αν και έχουν ξεκινήσει σταδιακά κάποιες δράσεις ή/και πρωτοβουλίες για την ευαισθητοποίηση των γυναικών στην ενεργό εμπλοκή τους στην πολιτική και κοινωνική ζωή της χώρας, όπως άλλωστε προβλέπεται στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025, ωστόσο δεν υπάρχουν αντίστοιχες δράσεις ή/και πρωτοβουλίες που είναι στοχευμένες στις γυναίκες με αναπηρία.

³³ Βλ. ενδεικτικά: Σαμίου, Δ. (1989). «Τα Πολιτικά Δικαιώματα των Ελληνίδων (1864 - 1952)». *Μνήμων*, 12:161-172, και Βαρίκα, Ε. (1987). *Η εξέγερση των κυριών: Η γένεση μιας φεμινιστικής συνείδησης στην Ελλάδα 1833-1907*. Αθήνα: Foundation of Research and Education, Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος.

³⁴ UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women (2013). *Concluding observations on the seventh periodic report of Greece adopted by the Committee at its fifty fourth session (11 February – 1 March 2013)*. Ανακτήθηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2021 από: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkGid%2fPPRiCAqhKb7yhslDCrOIUtvLRFDjh6%2fxipWCT+NjkQB+ECovrawUqlXuTO+AvPXlbcCbOjzZfuplkLoZ77VjzQxpNZqRbHA7Mh1aw933FUzcf9mPklCt7Fss2>

4 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΕΣΜΕΥΣΕΙΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΩΝ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

Από το 2019, χρονιά κατά την οποία το ελληνικό κράτος εξετάστηκε από την Επιτροπή των ΗΕ, μέχρι και σήμερα, έχουν προκύψει συγκεκριμένες δεσμεύσεις για τη χώρα, οι οποίες αφορούν:

- την εφαρμογή των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες,
- την υλοποίηση των δράσεων που περιλαμβάνονται στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, η εκπόνηση του οποίου ολοκληρώθηκε το 2020,
- την υλοποίηση των δράσεων που περιλαμβάνονται στα Ετήσια Σχέδια Δράσης του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων για τα έτη 2021 και 2022.

Το περιεχόμενο των συγκεκριμένων δεσμεύσεων προς τη χώρα έχει απεικονιστεί στο Πίνακα που ακολουθεί. Πιο συγκεκριμένα, οι Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής (πρώτη στήλη) συσχετίζονται με τους στόχους του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (δεύτερη στήλη) και του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (τρίτη στήλη), ενώ στην τέταρτη και πέμπτη στήλη του πίνακα αποτυπώνεται η αντιστοιχία τους με τα Ετήσια Σχέδια Δράσης του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων για τα έτη 2021 και 2022, όπως αυτά έχουν αναρτηθεί στην ιστοσελίδα της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης.

Πίνακας 3. Αντιστοίχιση των συστάσεων της Επιτροπής των Η.Ε. με τους στόχους και δράσεις του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και το Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων

Συστάσεις Επιτροπής CRPD	Στόχοι και Δράσεις στο Εθνικό Σχέδιο για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία	Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025 ³⁵	Ετήσιο Σχέδιο Δράσης Υπουργείου Εργασίας & Κοινωνικών Υποθέσεων 2021 ³⁶	Ετήσιο Σχέδιο Δράσης Υπουργείου Εργασίας & Κοινωνικών Υποθέσεων 2022 ³⁷
Υιοθέτηση μιας αποτελεσματικής πολιτικής και στρατηγικής που να εμπεριέχει τους απαραίτητους μηχανισμούς για να διασφαλιστεί η πλήρης προστασία των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία κατά των διακρίσεων και η απόλαυση των δικαιωμάτων τους	Στόχος 9 Γυναίκες με αναπηρία	-	-	-
Ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων, σε όλους	Στόχος 9: Γυναίκες με αναπηρία Υπο-στόχος 9.1 Ενσωματώνουμε τη διάσταση της αναπηρίας σε	Άξονας Προτεραιότητας 4: Ενσωμάτωση διάστασης φύλου σε τομεακές πολιτικές	Στόχος 6. Βελτίωση Ποιότητας ζωής ατόμων με αναπηρία Υπο-στόχος 6.3 Γυναίκες με αναπηρία	-

³⁵ Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025 είναι διαθέσιμο στο: <https://gsri.gov.gr/wp-content/uploads/2022/09/%CE%95%CE%A3%CE%94%CE%99%CE%A6-2021-2025.pdf>

³⁶ Το Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων για το 2021 είναι διαθέσιμο στο: <https://www.government.gov.gr/wp-content/uploads/2021/03/Υπουργείο-Εργασίας-και-Κοινωνικών-Υποθέσεων.pdf>

³⁷ Το Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων για το 2022 είναι διαθέσιμο στο: https://www.government.gov.gr/wp-content/uploads/2021/12/yp_ergasias_2022.pdf

τους τομείς της ζωής	όλες τις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων	Δράση 4.3.2 Ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας στις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων	(περιλαμβάνει δράση για την ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων)
<i>Πρώθηση της αποτελεσματικής συμμετοχής των γυναικών με αναπηρία σε όλες τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων</i>	-	Άξονας Προτεραιότητας 3: Ισότιμη συμμετοχή των γυναικών σε θέσεις λήψης αποφάσεων/ηγετικούς ρόλους (δεν προβλέπεται κάποια δράση για την προώθηση της αποτελεσματικής συμμετοχής των γυναικών με αναπηρία σε όλες τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων)	-
<i>Λήψη μέτρων για την πρόληψη και καταπολέμηση της πολλαπλής και διαθεματικής διάκρισης</i>	-	Άξονας Προτεραιότητας 4: Ενσωμάτωση διάστασης φύλου σε τομεακές πολιτικές Δράση 4.3.2 Ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας στις πολιτικές και τα προγράμματα	-

		για την ισότητα των φύλων		
Λήψη μέτρων για την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας κατά των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία	<p>Στόχος 9: Γυναίκες με αναπηρία</p> <p>Υπο-στόχος 9.3: Λαμβάνουμε μέτρα για την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία, και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης</p>	<p>Άξονας Προτεραιότητας 1: Πρόληψη και καταπολέμηση έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας</p> <p>Στόχος 1.4 Καταπολέμηση άλλων μορφών βίας</p>	<p>Στόχος 6: Βελτίωση Ποιότητας ζωής ατόμων με αναπηρία</p> <p>Υπο-στόχος 6.3: Γυναίκες με αναπηρία</p> <p>Πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία, και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης.</p>	<p>Στόχος 8. Βελτίωση Ποιότητας ζωής ατόμων με αναπηρία</p> <p>Υπο-στόχος 8.5: Λαμβάνουμε μέτρα για την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης</p>
Διαμόρφωση πλαισίου για την αντιμετώπιση της βίας, ιδιαίτερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης, κατά των ατόμων με αναπηρία, ιδίως των γυναικών και των παιδιών με αναπηρία	<p>Στόχος 9: Γυναίκες με αναπηρία</p> <p>Υπο-στόχος 9.3 Λαμβάνουμε μέτρα για την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία, και ειδικότερα της</p>	<p>Άξονας Προτεραιότητας 1: Πρόληψη και καταπολέμηση έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας</p> <p>Στόχος 1.4 Καταπολέμηση άλλων μορφών βίας</p>	<p>Στόχος 6. Βελτίωση Ποιότητας ζωής ατόμων με αναπηρία</p> <p>Υπο-στόχος 6.3: Γυναίκες με αναπηρία</p> <p>Πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία, και</p>	<p>Στόχος 8. Βελτίωση Ποιότητας ζωής ατόμων με αναπηρία</p> <p>Υπο-στόχος 8.5: Λαμβάνουμε μέτρα για την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών</p>

	<p>ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης</p> <p>Υπο-στόχος 9.4 Λαμβάνουμε μέτρα για την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία, και ειδικότερα της εξαναγκαστικής άμβλωσης και στέρωσης</p>		<p>ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης</p>	<p>και των κοριτσιών με αναπηρία και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης</p>
<p>Παροχή ειδικής κατάρτισης στις αρχές επιβολής του νόμου, στο ιατρικό προσωπικό και τους κοινωνικούς λειτουργούς στις μεθόδους εντοπισμού και αντιμετώπισης της βίας κατά των ατόμων με αναπηρία και της σεξουαλικής εκμετάλλευσής τους.</p>	<p>Στόχος 9: Γυναίκες με αναπηρία</p> <p>Υπο-στόχος 9.3 Λαμβάνουμε μέτρα για την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία, και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης</p>	<p>-</p>	<p>Στόχος 6. Βελτίωση Ποιότητας ζωής ατόμων με αναπηρία</p> <p>Υπο-στόχος 6.3: Γυναίκες με αναπηρία Πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία, και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης</p>	<p>Στόχος 8. Βελτίωση Ποιότητας ζωής ατόμων με αναπηρία Υπο-στόχος 8.5: Λαμβάνουμε μέτρα για την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής</p>

<p>Εκπόνηση σχεδίου δράσης για την εφαρμογή της σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας, με ιδιαίτερη έμφαση στις γυναίκες και τα παιδιά με αναπηρία</p>		<p>Άξονας Προτεραιότητας 1: Πρόληψη και καταπολέμηση έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας Στόχος 1.1 Εφαρμογή Προβλέψεων σύμβασης της Κωνσταντινούπολης</p>		<p>εκμετάλλευση</p>
---	--	---	--	---------------------

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, στο ΕΣΔ έχουν ενσωματωθεί οι περισσότερες από τις Συστάσεις της Επιτροπής που αφορούν στις γυναίκες με αναπηρία. Ωστόσο, οι συστάσεις της Επιτροπής που αφορούν στην προώθηση της αποτελεσματικής συμμετοχής των γυναικών με αναπηρία σε όλες τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων όπως και στη λήψη μέτρων για την πρόληψη και καταπολέμηση της πολλαπλής και διατομεακής διάκρισης δεν μπορούν να αντιστοιχηθούν σε δράσεις του ΕΣΔ.

Αν και όλες οι δράσεις του Εθνικού Σχεδίου Δράσεις για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία αφορούν όλα τα άτομα με αναπηρία, είτε είναι άνδρες είτε είναι γυναίκες με αναπηρία, ο Στόχος 9 «Γυναίκες με Αναπηρία» επικεντρώνεται περεταίρω στις γυναίκες με αναπηρία και στα πολλαπλά εμπόδια και προκλήσεις που υφίστανται στην καθημερινή ζωή τους.

4.1 Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία

Αν και όλες οι δράσεις του Εθνικού Σχεδίου Δράσεις για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία αφορούν όλα τα άτομα με αναπηρία, είτε είναι άνδρες είτε είναι γυναίκες με αναπηρία, ο **Στόχος 9 «Γυναίκες με Αναπηρία»** επικεντρώνεται περεταίρω στις γυναίκες με αναπηρία και στα πολλαπλά εμπόδια και προκλήσεις που υφίστανται στην καθημερινή ζωή της. Πιο αναλυτικά:

Στόχος 9: Γυναίκες με Αναπηρία

Δείκτης: Ενσωμάτωση διάστασης αναπηρίας στις πολιτικές και δράσεις για την ισότητα των φύλων (ανά Υπουργείο και τομέα πολιτικής)

1. Ενσωματώνουμε τη διάσταση της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων

- Συντάσσουμε και υπογράφουμε Πρωτόκολλο Συνεργασίας της Γενικής Γραμματείας Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων και της ΕΣΑμεΑ.
- Αποτυπώνουμε μέσω ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας σε εθνικό επίπεδο την κατάσταση των γυναικών που είναι άτομα με αναπηρία, σε συνεργασία με το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ).
- Συμπληρώνουμε το υπάρχον κανονιστικό πλαίσιο για την ουσιαστική ισότητα των φύλων.

Χρονοδιάγραμμα: Εντός του 2021: Σύνταξη Πρωτοκόλλου.

Έως τον Ιούλιο 2022: Αποτύπωση υφιστάμενης κατάστασης

Υπεύθυνος φορέας: Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων (ΓΓΟΠΙΦ), σε συνεργασία με την ΕΣΑμεΑ και το ΚΕΘΙ

Ο υπο-στόχος 9.1 σχετίζεται με την παρατήρηση της Επιτροπής σχετικά με την ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων, σε όλους τους τομείς της ζωής. Σύμφωνα με το ΕΣΔ, προβλεπόταν η υπογραφή Πρωτοκόλλου Συνεργασίας μεταξύ της ΓΓΔΟΠΙΦ και της ΕΣΑμεΑ το οποίο υπογράφηκε τον Σεπτέμβριο του 2021 και έχει ως «σκοπό την ανάπτυξη ενός κοινού πλαισίου αμοιβαίας δυναμικής συνεργασίας μεταξύ των συμβαλλομένων μερών, στα πλαίσια των δράσεων της ΓΓΔΟΠΙΦ όπως έχουν αποτυπωθεί στο ΕΣΔ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (ΕΣΔΙΦ), με στόχο την προαγωγή της ισότιμης και άνευ διακρίσεων συμμετοχής των γυναικών στην κοινωνία».³⁸ Ωστόσο, από τον Σεπτέμβριο του 2021 μέχρι και το φθινόπωρο του 2022 όταν και συντάχθηκε η εν λόγω επιστολή δεν είχε υπάρξει επί της ουσίας κάποια σημαντική εξέλιξη ως προς τις δράσεις που προβλέπονταν να υλοποιηθούν.

2. Ενσωματώνουμε τη διάσταση της αναπηρίας στη διαμόρφωση ολοκληρωμένης στρατηγικής για γυναίκες και κορίτσια Ρομά, πρόσφυγες, αιτούσες άσυλο και γυναίκες που η κατάστασή τους προσομοιάζει με αυτήν των γυναικών προσφύγων

³⁸ Σχετικά με το Πρωτόκολλο Συνεργασίας μεταξύ της ΕΣΑμεΑ και της ΓΓΔΟΠΙΦ, βλ. <http://esaea.gr/press-office/press-releases/5354-protokollo-synergasias-e-s-a-mea-kai-genikis-grammateias-dimografikis-kai-oikogeneiakis-politikis-kai-isotitas-ton-fylon>

- Καταγράφουμε γυναίκες και κορίτσια με αναπηρία σε πληθυσμούς προσφύγων, αιτούντων άσυλο και όσων η κατάσταση προσομοιάζει με αυτήν των αιτούντων άσυλο.
- Συντάσσουμε εγχειρίδιο οδηγιών σχετικά με τις γυναίκες και τα κορίτσια που είναι άτομα με αναπηρία προς όλες τις υπηρεσίες που εμπλέκονται στην υποδοχή αιτούντων άσυλο.
- Διεξάγουμε έρευνα για την κατάσταση των γυναικών Ρομά που είναι άτομα με αναπηρία.
- Διαμορφώνουμε ολοκληρωμένη στρατηγική για την ισότητα των φύλων και για την καταπολέμηση των πολλαπλών και διατομεακών διακρίσεων σε πληθυσμούς γυναικών και κοριτσιών.

Χρονοδιάγραμμα:

Έως τον Δεκέμβριο 2021: Ολοκλήρωση καταγραφής

Έως τον Ιούλιο 2022: Σύνταξη εγχειριδίου, διεξαγωγή έρευνας

Υπεύθυνος φορέας: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων – Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων (ΓΓΟΠΠΦ)

Εμπλεκόμενοι φορείς: Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, ΚΕΘΙ

Ο υπο-στόχος 9.2 εστιάζει στη διαμόρφωση ολοκληρωμένης στρατηγικής για τις γυναίκες και τα κορίτσια Ρομά, πρόσφυγες, αιτούσες άσυλο και γυναίκες που η κατάστασή τους προσομοιάζει με αυτήν των γυναικών προσφύγων. Σύμφωνα με το ΕΣΔ, προβλεπόταν η καταγραφή των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία σε πληθυσμούς προσφύγων, αιτούντων άσυλο και όσων η κατάσταση προσομοιάζει με αυτήν των αιτούντων άσυλο μέχρι το τέλος του 2021. Η έρευνα αυτή παρότι προβλεπόταν να ολοκληρωθεί στα τέλη του 2021, ένα χρόνο μετά δεν είχε ακόμα ολοκληρωθεί. Επίσης, ο υπο-στόχος 9.2 προβλέπει τη σύνταξη εγχειριδίου με οδηγίες σχετικά με τις γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία που είναι πρόσφυγες, αιτούσες άσυλο, ή η κατάστασή τους προσομοιάζει με αυτήν των γυναικών και κοριτσιών προσφύγων προς τις υπηρεσίες που εμπλέκονται στην υποδοχή αιτούντων άσυλο. Αν και αρχικά, σύμφωνα με το ΕΣΔ δεν προβλεπόταν η εμπλοκή της ΕΣΑμεΑ στη σύνταξη του εγχειριδίου, η ΓΓΔΟΠΠΦ ζήτησε την εμπλοκή της ΕΣΑμεΑ στη συγγραφή του, λόγω της εξειδίκευσης και υψηλής τεχνογνωσίας της στα ζητήματα αναπηρίας.

3. Λαμβάνουμε μέτρα για την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία, και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Ενδεικτικά:

- Εκστρατεία ενημέρωσης των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία, των οικογενειών τους και όσων τις φροντίζουν σχετικά με την πρόληψη, αναγνώριση και αναφορά περιστατικών έμφυλης βίας και τις υφιστάμενες υποστηρικτικές υπηρεσίες σε συνεργασία με την ΕΣΑμεΑ.

- Κατάρτιση ιατρικού προσωπικού, κοινωνικών λειτουργών, του προσωπικού των δομών της ΓΓΟΠΙΦ και της αστυνομίας για τις μεθόδους αντιμετώπισης της βίας κατά των γυναικών που είναι άτομα με αναπηρία σε συνεργασία με το ΚΕΘΙ και το Εθνικό Κέντρο Δημόσια Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΚΔΔΑ).
- Δημιουργία πρωτοκόλλων και κανόνων δεοντολογίας για τους/τις επαγγελματίες που φροντίζουν και υποστηρίζουν γυναίκες με αναπηρία με στόχο την πρόληψη της έμφυλης βίας και της κακοποίησης σε συνεργασία με την ΕΣΑμεΑ.
- Εξασφάλιση της καθολικής προσβασιμότητας των κτιρίων και της επικοινωνίας με τις υπηρεσίες του Δικτύου Δομών της ΓΓΟΠΙΦ.

Χρονοδιάγραμμα: Εντός του 2023

Υπεύθυνος φορέας: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων – ΓΓΟΠΙΦ

Εμπλεκόμενοι φορείς: ΚΕΘΙ, ΕΚΔΔΑ

Ο υπο-στόχος 9.3 σχετίζεται με την παρατήρηση της Επιτροπής σχετικά με την λήψη μέτρων για την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας κατά των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία. Αν και σύμφωνα με το ΕΣΔ, η υλοποίηση του συγκεκριμένου υπο-στόχου προβλέπετε να λάβει χώρα το 2023, παρ' όλα αυτά, σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση Πορείας Υλοποίησης ΕΣΔ,³⁹ ήδη από το 2021 είχαν ξεκινήσει να υλοποιούνται ορισμένες δράσεις, όπως για την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία, και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης.

Μια ακόμη δράση που υλοποιήθηκε ή υλοποιείται σύμφωνα με την Ετήσια έκθεση πορείας υλοποίησης ΕΣΔ, αφορά στη συλλογή στοιχείων για τη δημιουργία πρωτοκόλλων και κανόνων δεοντολογίας για τους/τις επαγγελματίες που φροντίζουν και υποστηρίζουν γυναίκες με αναπηρία, με στόχο την πρόληψη της έμφυλης βίας και της κακοποίησης. Η συγγραφή του εν λόγω οδηγού ολοκληρώθηκε το φθινόπωρο του 2022 στο οποίο, όπως προβλεπόταν από το ΕΣΔ, συμμετείχε και η ΕΣΑμεΑ.

4. Λαμβάνουμε μέτρα για την πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία και ειδικότερα της εξαναγκαστικής άμβλωσης και στειρώσης. Ενδεικτικά:

- Διεξαγωγή σεμιναρίων σε γονείς/κηδεμόνες κοριτσιών με αναπηρία για τα αναπαραγωγικά και σεξουαλικά δικαιώματά τους σε συνεργασία με το ΚΕΘΙ και

³⁹ Η Ετήσια Έκθεση Πορείας Υλοποίησης του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες είναι διαθέσιμη στο: <https://amea.gov.gr/action-report>

την ΕΣΑμεΑ.

Χρονοδιάγραμμα: Εντός του 2023

Υπεύθυνος φορέας: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων – ΓΓΟΠΙΦ

Εμπλεκόμενοι φορείς: ΚΕΘΙ, ΕΣΑμεΑ

Ο υπο-στόχος 9.4 αφορά στη λήψη μέτρων για την πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία και ειδικότερα της εξαναγκαστικής άμβλωσης και στέρωσης. Ο εν λόγω στόχος έχει προγραμματιστεί να υλοποιηθεί το 2023. Όπως προκύπτει από την περιγραφή της δράσης του 9.4, τα μέτρα που θα ληφθούν για την πρόληψη και καταπολέμηση της εξαναγκαστικής άμβλωσης και στέρωσης αφορούν στη διεξαγωγή σεμιναρίων τα οποία θα απευθύνονται στους γονείς ή κηδεμόνες των κοριτσιών με αναπηρία σχετικά με τα αναπαραγωγικά και σεξουαλικά δικαιώματά τους και όχι στα ίδια τα κορίτσια και στις γυναίκες με αναπηρία. Ωστόσο, αυτό που αναδεικνύεται μέσω της συγκεκριμένης δράσης είναι η υιοθέτηση ξεπερασμένων αντιλήψεων για τα άτομα με αναπηρία που τα αντιμετωπίζουν ως «αντικείμενα» και όχι ως υποκείμενα-φορείς δικαιωμάτων, όπως προβλέπει η δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας. Συνεπώς, η ομάδα των σεμιναρίων αυτών δεν πρέπει να είναι μόνο οι γονείς ή κηδεμόνες των κοριτσιών αυτών αλλά και τα ίδια τα κορίτσια και οι γυναίκες με αναπηρία προκειμένου να ενημερωθούν και οι ίδιες για τα δικαιώματά τους. Μάλιστα, το εν λόγω ζήτημα, ήταν ένα ζήτημα που η ΕΣΑμεΑ το επισήμανε στις συζητήσεις που πραγματοποίησε με τους εκπροσώπους της ΓΓΔΟΠΙΦ εντός του 2022.

4.2 Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (ΕΣΔΙΦ)

Το καλοκαίρι του 2021 τέθηκε σε διαβούλευση το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (ΕΣΔΙΦ), 2021-2025, στη διαβούλευση του οποίου συμμετείχε και η ΕΣΑμεΑ. Οι στόχοι του ΕΣΔΙΦ είχαν ταξινομηθεί σε τέσσερις (4) άξονες προτεραιότητας. Πιο συγκεκριμένα, ο πρώτος άξονας αφορά στην πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας, ο δεύτερος άξονας στην ισότιμη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας, ο τρίτος άξονας στην ισότιμη συμμετοχή γυναικών σε θέσεις λήψης αποφάσεων/ηγετικούς ρόλους και, τέλος, ο τέταρτος άξονας προτεραιότητας αφορά στην ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου σε τομιακές πολιτικές. Πιο αναλυτικά:

Άξονας Προτεραιότητας 1: Πρόληψη και καταπολέμηση έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας

Στόχος 1.1: Εφαρμογή προβλέψεων Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης (ν.4531/2018)

Δράση 1.1.6: Δράσεις Ενημέρωσης-Ευαισθητοποίησης στο πλαίσιο του άρθρου 13 της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης (Ω.Ε.)

- Δημιουργία υλικού για τις δράσεις Ενημέρωσης-Ευαισθητοποίησης προσβάσιμο στα άτομα με αναπηρία.
- Σε συνεργασία με φορείς:
  - Δημιουργία-υλοποίηση ενημερωτικών δράσεων
  - Δημιουργία-υλοποίηση δράσεων ευαισθητοποίησης

Ο πρώτος άξονας προτεραιότητας του ΕΣΔΙΦ επικεντρώνεται στην εφαρμογή της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης όπου και περιλαμβάνει δράση που αφορά στη δημιουργία υλικού που θα είναι προσβάσιμο και στα άτομα με αναπηρία, μια πρόταση που είχε υποβάλλει η ΕΣΑμεΑ κατά τη διαδικασία διαβούλευσης. Επίσης, μεταξύ των δράσεων που περιλαμβάνονται στον συγκεκριμένο άξονα προτεραιότητας είναι και οι δράσεις των υπο-στόχων 9.3 και 9.4 τους ΕΣΔ που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Στόχος 1.3: Ενίσχυση και αναβάθμιση Δικτύου δομών για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών

Δράση 1.3.4: Πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία

- Εκστρατεία ενημέρωσης των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία, των οικογενειών τους και όσων τις φροντίζουν σχετικά με την πρόληψη, αναγνώριση και αναφορά περιστατικών έμφυλης βίας και τις υφιστάμενες υποστηρικτικές υπηρεσίες σε συνεργασία με την ΕΣΑμεΑ.
- Κατάρτιση ιατρικού προσωπικού, κοινωνικών λειτουργών, του προσωπικού των δομών της ΓΓΔΟΠΙΦ και της αστυνομίας για τις μεθόδους αντιμετώπισης της βίας κατά των γυναικών με αναπηρία σε συνεργασία με το ΚΕΘΙ και το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΚΔΔΑ).
- Δημιουργία πρωτοκόλλων και κανόνων δεοντολογίας για τους/τις επαγγελματίες που φροντίζουν και υποστηρίζουν γυναίκες με αναπηρία με στόχο την πρόληψη της έμφυλης βίας και της κακοποίησης σε συνεργασία με την ΕΣΑμεΑ.
- Εξασφάλιση της καθολικής προσβασιμότητας των κτηρίων και της επικοινωνίας με τις υπηρεσίες του Δικτύου Δομών της ΓΓΔΟΠΙΦ. ο Πρόληψη και καταπολέμηση της εξαναγκαστικής άμβλωσης και στείρωσης.

Η δράση 1.3.4 του Στόχου 1.3 αποτελεί τον υπο-στόχο 9.3 του ΕΣΔ.⁴⁰

Στόχος 1.4: Καταπολέμηση άλλων μορφών βίας

Δράση 1.4.2: Πρόληψη και αντιμετώπιση εξακολουθητικής παρακολούθηση/stalking, FGM-ακρωτηριασμός γυναικείων οργάνων,

⁴⁰ Βλ. σχολιασμό τη σ. 37 του παρόντος αρχείου.

πρόωροι και καταναγκαστικοί γάμοι, σεξουαλικής εκβίασης (sextortion) και εκδικητική πορνογραφία (revengeporn) (Ω.Ε.)

- Ετήσια εξειδικευμένη εκστρατεία ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης σε κάθε μία μορφή βίας κατά των γυναικών της δράσης 1.4.2.
- Συναντήσεις με ομάδες στόχου σχετικά με τον ΑΓΓΟ και τους πρόωρους γάμους με στόχο την εξάλειψή τους
- Ενημέρωση για τα σεξουαλικά και αναπαραγωγικά δικαιώματα γυναικών προσφύγων, μεταναστριών, αιτουσών ασύλου και των παιδιών τους
- Ενημέρωση πληθυσμών Ρομά για τους πρόωρους και εξαναγκαστικούς γάμους και τις προβλέψεις του ελληνικού δικαίου, β καθώς και για τα δικαιώματα του παιδιού
- Έκδοση ενημερωτικού φυλλαδίου για την εξακολουθητική παρακολούθηση
- Νομοθετικές προτάσεις για πιο αυστηρό νομικό πλαίσιο ενάντια στην εξακολουθητική παρακολούθηση

Η δράση 1.4.2 του Στόχου 1.4 σχετίζεται με τον υπο-στόχο 9.4 του ΕΣΔ που αφορά στη λήψη μέτρων για την πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία και ειδικότερα της εξαναγκαστικής άμβλωσης και στέρωσης.⁴¹

Άξονας Προτεραιότητας 2: Ισότιμη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας

Στόχος 2.1: Ενίσχυση της γυναικείας απασχόλησης

Στόχος 2.2: Συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής

Στόχος 2.3: Μείωση του έμφυλου μισθολογικού και συνταξιοδοτικού χάσματος

Στόχος 2.4: Προώθηση γυναικείας επιχειρηματικότητας

Στόχος 2.5: Ενίσχυση της εκπαίδευσης και κατάρτισης γυναικών και κοριτσιών στην έρευνα και την τεχνολογία

Οι Στόχοι που συμπεριλαμβάνονται στον 2^ο Άξονα του ΕΣΔΙΦ επικεντρώνονται σε ζητήματα που αφορούν στην ισότιμη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας. Λαμβάνοντας υπόψη την πρόθεση που έχει διατυπωθεί τόσο μέσω του ΕΣΔ αλλά και από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων για την ενσωμάτωση της διάσταση της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων, αυτό που προκύπτει από την μελέτη τόσο των Στόχων όσο και των Δράσεων του εν λόγω Άξονα είναι ότι η διάσταση της αναπηρίας δεν έχει ενσωματωθεί. Παραδείγματος χάρη, στον Στόχο 2.1: Ενίσχυση της γυναικείας

⁴¹ Βλ. σχολιασμό στις σσ. 37-38 του παρόντος αρχείου.

απασχόλησης εκλείπει μια δράση που να επικεντρώνεται στην ένταξη των γυναικών με αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση στην αγορά εργασίας. Ομοίως, στον Στόχο 2.4 «Προώθηση γυναικείας επιχειρηματικότητας» δεν γίνεται καμία αναφορά στις γυναίκες με αναπηρία. Τέλος, αναφορικά με το Στόχο 2.2: Συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, αν και προβλέπεται δράση βελτίωσης της πρόσβασης στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα (δράση 2.2.3) δεν γίνεται αναφορά στη δημιουργία χώρων φύλαξης ή/και απασχόλησης παιδιών με αναπηρία για την ενίσχυση της συμμετοχής των γονέων ή των κηδεμόνων παιδιών με αναπηρία στην αγορά εργασίας. Ωστόσο, σημαντική κρίνεται η πρόβλεψη δράσης ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των εργοδοτών/τριων για την προώθηση των διευκολύνσεων εργαζομένων (δράση 2.2.2) σχετικά με την χορήγηση αδειών μητρότητας, πατρότητας, γονικών αδειών και αδειών φροντίδας, καθώς και ρυθμίσεις εργασίας για διευκόλυνση ευθυνών φροντίδας λόγω του αυξημένου κινδύνου με το οποίο έρχεται αντιμέτωπος/η ένας/μία γονιός/κηδεμόνας παιδιού με αναπηρία να γίνει αποδέκτης διάκρισης λόγω σχέσης.

Άξονας Προτεραιότητας 3: Ισότιμη συμμετοχή γυναικών σε θέσεις λήψης αποφάσεων/ ηγετικούς ρόλους

- Στόχος 3.1: Αύξηση του αριθμού των γυναικών στην πολιτική**
- Στόχος 3.2: Αύξηση του αριθμού των γυναικών σε θέσεις ευθύνης στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα**
- Στόχος 3.3: Ενίσχυση εκπαίδευσης και κατάρτισης κοριτσιών για ανάληψη ηγετικών ρόλων**

Οι Στόχοι που συμπεριλαμβάνονται στον 3^ο Άξονα Προτεραιότητας του ΕΣΔΙΦ εστιάζουν στην ισότιμη συμμετοχή των γυναικών σε θέσεις λήψης αποφάσεων/ηγετικούς ρόλους. Ωστόσο, και σε αυτόν τον άξονα, η ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας εκλείπει. .

Άξονας Προτεραιότητας 4: Ενσωμάτωση διάστασης φύλου σε τομεακές πολιτικές

- Στόχος 4.1: Ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου σε όλες τις πολιτικές (gendermainstreaming)**
- Στόχος 4.2: Ενίσχυση της διατομεακής αντιμετώπισης των θεμάτων ισότητας των φύλων**
- Στόχος 4.3: Βελτίωση θέσης γυναικών που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις και άρση του κοινωνικού αποκλεισμού τους**
- Στόχος 4.4: Προώθηση της ισότητας των φύλων στην εκπαίδευση – επιστήμη – έρευνα**
- Στόχος 4.5: Προώθηση της ισότητας των φύλων στην υγεία**
- Στόχος 4.6: Προώθηση της ισότητας των φύλων στον αθλητισμό**
- Στόχος 4.7 Προώθηση της ισότητας των φύλων στον πολιτισμό - MME**

Στόχος 4.8: Ενίσχυση στατιστικών στοιχείων, ερευνών και πρόσβασης στην γνώση υπό την οπτική του φύλου

Οι Στόχοι που συμπεριλαμβάνονται στον 4ο Άξονα του ΕΣΔΙΦ επικεντρώνονται σε ζητήματα που αφορούν στην ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου σε τομεακές πολιτικές. Στον εν λόγω άξονα, ο Στόχος 4.3 εστιάζεται στη «βελτίωση της θέσης γυναικών που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις και άρση του κοινωνικού αποκλεισμού τους», όπου και περιλαμβάνει δράσεις που αφορούν την προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστριών, των γυναικών προσφυγών, των γυναικών με αναπηρία, των γυναικών Ρομά, των ηλικιωμένων γυναικών. Ωστόσο, αυτό που προκύπτει μέσα από τη μελέτη των προβλεπόμενων δράσεων είναι ότι οι γυναίκες με αναπηρία προσεγγίζονται ως μια ομοιογενή ομάδα, το οποίο όμως δεν είναι σωστό. Πιο συγκεκριμένα, ενώ στη «Δράση 4.3.1: Προστασία δικαιωμάτων μεταναστριών, γυναικών προσφύγων και αιτουσών άσυλο και κοριτσιών» προβλέπεται η ενέργεια για τη «Σύνταξη εγχειρίδιου οδηγιών σχετικά με τις γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία προς όλες τις υπηρεσίες που εμπλέκονται στην υποδοχή αιτουσών άσυλο», παρόμοιες ενέργειες απουσιάζουν από τις υπόλοιπες δράσεις που αφορούν τις γυναίκες Ρομά, τις κρατούμενες και αποφυλακισμένες γυναίκες, τις γυναίκες που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς και τις ηλικιωμένες γυναίκες. Με άλλα λόγια, και εδώ διαπιστώνεται η μη ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας.

4.3 Σχέδια Δράσης του Υπουργείου Εργασίας για το 2021 και για το 2022

Στο Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Εργασίας για το 2021 οι δράσεις που είχαν προβλεφθεί για τις γυναίκες με αναπηρία ήταν συγκεντρωμένες στον **υπο-στόχο 6.3 «Γυναίκες με Αναπηρίες»** του **Στόχου 6: Βελτίωση Ποιότητας ζωής ατόμων με αναπηρία**. Πιο συγκεκριμένα, οι δράσεις αφορούσαν: α) στην Ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων, β) στην ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας στη διαμόρφωση ολοκληρωμένης στρατηγικής για γυναίκες και κορίτσια Ρομά, πρόσφυγες, αιτούσες άσυλο και γυναίκες που η κατάσταση τους προσομοιάζει με αυτήν των γυναικών προσφύγων και γ) στην πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης.

Όσον αφορά το **Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου για το 2022** οι δράσεις που είχαν προβλεφθεί για τις γυναίκες με αναπηρία ήταν συγκεντρωμένες στον υπο-στόχο 8.5 του **Στόχου 8: Βελτίωση Ποιότητας ζωής ατόμων με αναπηρία** και επικεντρώνονται στη λήψη μέτρων για την πρόληψη και καταπολέμηση της

έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης.

Ως προς την ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας, όπως αναφέρθηκε στην παρούσα ενότητα, αν και τόσο μέσω του ΕΣΔ όσο και με το ΕΣΔΙΦ γίνεται αναφορά στην ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων, αυτό που προκύπτει είναι ότι στην πράξη η διάσταση της αναπηρίας δεν λαμβάνεται υπόψη στην χάραξη πολιτικών και δράσεων για τις γυναίκες. Παραδείγματος χάρη στο ΕΣΔΙΦ, η διάσταση της αναπηρίας εκλείπει στους άξονες προτεραιότητας που αφορούν στην ισότιμη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας και σε θέσεις λήψης αποφάσεων/ ηγετικούς ρόλους. Η ορθή ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων θα σήμαινε και την ύπαρξη της σε δράσεις που εμπίπτουν στους προαναφερόμενους τομείς.

5 ΚΕΝΑ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ: ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ, ΟΡΙΖΟΝΤΙΕΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΕΥΜΕΝΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΣΤΑΣΕΩΝ

Οι πολιτικές που αφορούν στα δικαιώματα των γυναικών με αναπηρία είναι αναγκαίο να ευθυγραμμιστούν απόλυτα με το πλαίσιο για την αναπηρία. Πιο συγκεκριμένα, η ΓΓΔΟΠΙΦ του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων οφείλει να λαμβάνει υπόψη στον πολιτικό της σχεδιασμό, το σύνολο των Άρθρων της Σύμβασης και ειδικότερα τις διατάξεις των Άρθρου 6 και 16 της Σύμβασης, την Agenda 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη για την εφαρμογή της οποίας η χώρα μας έχει δεσμευτεί, τη Σύμβαση των ΗΕ για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών, τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης), τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων και ιδιαίτερα την αρχή 17 «Ένταξη ατόμων με αναπηρία» και την αρχή 2 «Ισότητα των Φύλων», τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030 καθώς και την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Ισότητα των Φύλων 2020-2025.

5.1 Ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας στις πολιτικές φύλου

Η ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας (disability mainstreaming) στις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων σε όλους τους τομείς της ζωής ήταν μια σύσταση της Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες προς το ελληνικό κράτος, η οποία και ενσωματώθηκε τόσο στο ΕΣΔ όσο και στο ΕΣΔΙΦ. Ωστόσο, όπως προκύπτει από το ΕΣΔ και κυρίως από το ΕΣΔΙΦ που επικεντρώνεται άλλωστε στις δράσεις για τη διαμόρφωση των πολιτικών φύλου, η ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας δεν γίνεται σε οριζόντια βάση αλλά αντιμετωπίζεται περισσότερο ως μια στοχευμένη δράση. Παραδείγματος χάρη, η ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας στις πολιτικές φύλου έχει συμπεριληφθεί στον Άξονα Προτεραιότητας 4 του ΕΣΔΙΦ, και πιο συγκεκριμένα στη Δράση 4.3.2 που προβλέπει την «ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας στις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων» του Στόχου 4.3 *Βελτίωση της θέσης των γυναικών που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις και άρση του κοινωνικού αποκλεισμού τους*. Επιπρόσθετα, στους Άξονες Προτεραιότητας 2 και 3 του ΕΣΔΙΦ που αφορούν στη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας καθώς και σε θέσεις λήψης αποφάσεων η διάσταση της αναπηρίας απουσιάζει, κάτι που σημαίνει ότι δεν γίνεται ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές φύλου. Για τον λόγο αυτό προτείνουμε:

- Να διασφαλιστεί η πλήρης και οριζόντια ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές φύλου προκειμένου να περιοριστούν τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες με αναπηρία, όπως και να προωθηθεί η ισότητα μεταξύ των φύλων και η πρόληψη κατά των διακρίσεων.

5.2 Στατιστικά

Μια σημαντική έλλειψη που παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των αναγκαίων πολιτικών για την προστασία και προώθηση των δικαιωμάτων των κοριτσιών και γυναικών (με ή χωρίς αναπηρία) είναι αυτή των στατιστικών στοιχείων. Επί της παρούσης, τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία είναι αρκετά περιορισμένα αδυνατώντας κατά συνέπεια να περιγράψουν την υφιστάμενη κατάσταση των εμποδίων και προβλημάτων με τα οποία έρχονται αντιμέτωπες οι γυναίκες και τα κορίτσια. Μάλιστα, η έλλειψη στατιστικών δεδομένων είναι ακόμη περισσότερο περιορισμένη ή δεν υφίσταται καθόλου στην περίπτωση των γυναικών με αναπηρία. Παραδείγματος χάρη, δεν υπάρχουν στοιχεία για τον αριθμό των εργαζόμενων γυναικών με αναπηρία ή για τον αριθμό των γυναικών με αναπηρία που κατέχουν θέσεις ευθύνης. Επιπρόσθετα, στη βάση που διατηρεί η Ελληνική Αστυνομία σχετικά με τις καταγγελίες περιστατικών βίας, η διάσταση της αναπηρίας δεν έχει συμπεριληφθεί. Συνέπεια της έλλειψης των στατιστικών δεδομένων είναι η μη ορθή αποτύπωση των περιορισμών και των εμποδίων που υφίστανται οι γυναίκες με αναπηρία και κατ' επέκταση η μη λήψη των απαραίτητων μέτρων για την αντιμετώπισή τους. Για τον λόγο αυτό προτείνουμε:

- Να ληφθούν μέτρα για τη συλλογή στατιστικών δεδομένων για τα κορίτσια και τις γυναίκες με αναπηρία, με κατανομή ανά ηλικία και αναπηρία.

5.3 Διακρίσεις

Όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, οι γυναίκες με αναπηρία καθώς και οι γυναίκες που εμπλέκονται έμμεσα με την αναπηρία διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να υποστούν διακρίσεις. Μάλιστα, το είδος της διάκρισης με το οποίο θα έρθουν αντιμέτωπες εξαρτάται και από τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν την ταυτότητα τους, όπως η ηλικία ή η εθνική, εθνοτική ή/και κοινωνική προέλευση τους εκτός από το φύλο και την αναπηρία. Αν και υφίσταται θεσμικό πλαίσιο που προστατεύει κατά των διακρίσεων, όπως ο ν. 4443/2016 -αν και το πεδίο εφαρμογής του ν. 4443/2016 επικεντρώνεται μόνο στο πεδίο της εργασίας και απασχόλησης- και ο ν. 4604/2019, παρ' όλα αυτά οι διακρίσεις εξακολουθούν να υφίστανται. Εκτός από την ανάγκη επέκτασης της αρχής της ισότητας και μη διάκρισης και στα υπόλοιπα κοινωνικό-πολιτικά πεδία, είναι απαραίτητη και η εκπαίδευση όλων των πολιτών, και ειδικότερα των γυναικών με ή χωρίς αναπηρία

στον εντοπισμό και στην αντιμετώπιση περιστατικών άνισης μεταχείρισης σε θεωρητικό, νομοθετικό και πρακτικό πλαίσιο. Παραδείγματος χάρη, υπάρχουν περιπτώσεις όπου ένα άτομο που έχει υποστεί διάκριση αδυνατεί να αναγνωρίσει ότι η συμπεριφορά της οποίας έγινε αποδέκτης εμπίπτει στο πλαίσιο των διακρίσεων. Η ανεπαρκής γνώση του υφιστάμενου νομικού πλαισίου σε συνδυασμό με την έλλειψη γνώσεων ως προς το πως να προχωρήσει με την καταγγελία του περιστατικού έχει σαν αποτέλεσμα αυτό να μην καταγγέλλεται στις αρμόδιες αρχές. Επιπλέον, ελλιπής πληροφόρηση υπάρχει και ως προς την αναγνώριση τους είδους της διάκρισης που μια γυναίκα με αναπηρία έχει υποστεί, π.χ. ήταν άμεση ή έμμεση, πολλαπλή ή διαθεματική, διάκριση λόγω σχέσης κ.λπ. Προκειμένου λοιπόν να περιοριστούν ή/και να εξαλειφθούν οι διακρίσεις εις βάρος των γυναικών με ή χωρίς αναπηρία προτείνουμε:

- Να υλοποιηθούν δράσεις -και σε προσβάσιμη μορφή- που θα στοχεύουν στην ενημέρωση όλων των γυναικών με ή χωρίς αναπηρία σε ζητήματα που έχουν να κάνουν με τις διακρίσεις, δηλαδή από την αναγνώριση του περιστατικού διάκρισης στην καταγγελία του στις αρμόδιες αρχές για την αντιμετώπιση του.
- Να συμπληρωθεί το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο με νόμους ή/και πολιτικές για την αντιμετώπιση του ζητήματος της πολλαπλής και διαθεματικής διάκρισης που αντιμετωπίζουν τα κορίτσια και οι γυναίκες με αναπηρία καθώς και οι μητέρες παιδιών με αναπηρία.

5.4 Βία

Εκτός από τις διακρίσεις, τα περιστατικά βίας, όπως ενδοοικογενειακής βίας, σεξουαλικής βίας, κ.λπ.- είναι ένα ακόμη σημαντικό ζήτημα με το οποίο έρχονται αντιμέτωπες οι γυναίκες και πόσο μάλλον οι γυναίκες με αναπηρία. Αναμφισβήτητα η κύρωση της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης του Συμβουλίου της Ευρώπης με το ν. 4531/2018 αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για την προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών. Ωστόσο, για να μπορέσει η Σύμβαση να είναι αποτελεσματική οφείλει να διαχυθεί σε όλη την κοινωνία ώστε να είναι ευαισθητοποιημένη σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών με ή χωρίς αναπηρίας έναντι της βίας. Για το λόγο αυτό προτείνουμε:

- Να σχεδιαστεί ένα μηχανισμός ευαισθητοποίησης σχετικά με τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία.
- Να είναι διαθέσιμη η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης σε κείμενο για όλους (easy-to-read) έτσι ώστε να μπορούν όλοι/όλες να έχουν εύκολη πρόσβαση στο περιεχόμενό της.

- Να ενημερωθούν οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία για τα δικαιώματά τους, αλλά και για τις υπηρεσίες που είναι διαθέσιμες σε αυτές. Η επικοινωνία της πληροφορίας θα πρέπει να γίνει με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι προσβάσιμη σε όλες τις γυναίκες με αναπηρία, π.χ., σε φυλλάδια τυπωμένα σε γραφή Braille, στη νοηματική γλώσσα, σε κείμενο εύκολο για ανάγνωση και ούτω καθεξής.
- Να συγκεντρωθούν και να δημοσιευτούν στοιχεία σχετικά με τη βία, την κακοποίηση, την εκμετάλλευση, τη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων και την πολλαπλή ή/και διαθεματική διάκριση εις βάρος γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία.

5.5 Σεξουαλικά και αναπαραγωγικά δικαιώματα των γυναικών

Μια από τις δράσεις που προβλέπεται στο ΕΣΔ και στο ΕΣΔΙΦ αφορά στη διεξαγωγή σεμιναρίων σε γονείς και κηδεμόνες κοριτσιών με αναπηρία για τα αναπαραγωγικά και σεξουαλικά δικαιώματά τους. Ωστόσο, αυτό που παρατηρείται στο ΕΣΔ και στο ΕΣΔΙΦ είναι ότι δεν γίνεται καμία αναφορά στη διεξαγωγή αντίστοιχων σεμιναρίων όπου η ομάδα-στόχος τους θα είναι τα ίδια τα κορίτσια και οι γυναίκες με αναπηρία. Σύμφωνα με τις διατάξεις της Σύμβασης αλλά και εν γένει με τη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας, τόσο τα ίδια τα άτομα με αναπηρία οφείλουν να είναι ενημερωμένα για τα δικαιώματά τους όσο και τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας για τα δικαιώματά αυτών. Η επιλογή της διεξαγωγής σεμιναρίων ενημέρωσης μόνο για τους γονείς και κηδεμόνες κοριτσιών με αναπηρία αποκλείοντας τα ίδια τα κορίτσια και τις γυναίκες με αναπηρία δεν μπορεί παρά να μη συσχετιστεί με ξεπερασμένες αντιλήψεις για τα άτομα με αναπηρία στις οποίες αντιμετωπίζονται ως «αντικείμενα» και όχι ως υποκείμενα φορείς δικαιωμάτων. Σαφώς και είναι σημαντική η ενημέρωση των γονιών και των κηδεμόνων κοριτσιών με αναπηρία για τα αναπαραγωγικά και σεξουαλικά τους δικαιώματα. Ωστόσο, εξίσου σημαντική είναι και η ενημέρωση των ίδιων των κοριτσιών και γυναικών με αναπηρία για τα σεξουαλικά και αναπαραγωγικά τους δικαιώματα. Για το λόγο αυτό προτείνουμε:

- Να υπάρξει ενημέρωση των ίδιων των κοριτσιών και γυναικών με αναπηρία σχετικά με τα σεξουαλικά και αναπαραγωγικά τους δικαιώματα και όχι μόνο των γονέων και κηδεμόνων τους.
- Να διασφαλιστεί στην πράξη ότι τα άτομα με αναπηρία δεν υπόκεινται σε υποχρεωτική στέρωση, κυρίως οι γυναίκες και τα κορίτσια, και ειδικότερα τα άτομα με ψυχοκοινωνικές ή/και νοητικές αναπηρίες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που στερούνται νομικής ικανότητας.

5.6 Πρόσβαση στην αγορά εργασίας

Η πρόσβαση στην αγορά εργασίας αποτελεί έναν ακόμη τομέα στον οποίο τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίζουν σημαντικά εμπόδια, με τις γυναίκες με αναπηρία να βρίσκονται σε δυσμενέστερη θέση λόγω και των εδραιωμένων στερεοτύπων και προκαταλήψεων σχετικά με την εργασιακή τους παραγωγικότητα και απόδοση εν συγκρίσει με αυτή των ανδρών με ή χωρίς αναπηρία. Αν και στο ΕΣΔΙΦ ο Άξονας Προτεραιότητας 2 εστιάζει στις προκλήσεις με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπες οι γυναίκες ως προς την πρόσβαση τους στην εργασία και την απασχόληση, δεν έχουν προβλεφθεί αντίστοιχες δράσεις που να εστιάζουν στις γυναίκες με αναπηρία ή στις μητέρες παιδιών με αναπηρία. Παραδείγματος χάρη, δεν έχουν προβλεφθεί δράσεις που να σχετίζονται με την κατάρτιση των γυναικών με αναπηρία, την ενημέρωσή τους σχετικά με τα υφιστάμενα εργαλεία στήριξης και χρηματοδότησης τα οποία μπορούν να αξιοποιήσουν σε περίπτωση που θέλουν να στραφούν στην επιχειρηματική δραστηριότητα, ή την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των εργοδοτών να προσλάβουν στις επιχειρήσεις τους γυναίκες με αναπηρία ή μητέρες παιδιών με αναπηρία καταρρίπτοντας έτσι τα ξεπερασμένα στερεότυπα και προκαταλήψεις που υπάρχουν για αυτές. Για το λόγο αυτό προτείνουμε:

- Να σχεδιαστούν δράσεις που θα έχουν ως ομάδα-στόχο τις γυναίκες με αναπηρία και θα αποσκοπούν στην προώθηση της κατάρτισης, την πρόσβαση στην εργασία και την διασφάλιση ίσων ευκαιριών για επαγγελματική ανέλιξη μέσα στο χώρο εργασίας.
- Να διασφαλιστούν προσβάσιμες και συμπεριληπτικές υπηρεσίες στήριξης σε επίπεδο κοινότητας για να υποστηρίζουν τα άτομα με αναπηρία και ειδικότερα τις μητέρες με αναπηρία και τις μητέρες παιδιών με αναπηρία στις απαιτήσεις του γονεϊκού ρόλου τους.

5.7 Πολιτική Συμμετοχή

Η συμμετοχή των γυναικών με αναπηρία στην πολιτική και κοινωνική ζωή της χώρας είναι αρκετά περιορισμένη εν συγκρίσει με αυτή των ανδρών με αναπηρία παρά το γεγονός ότι έχουν ακριβώς τα ίδια δικαιώματα. Κύρια αιτία αυτής της περιορισμένης συμμετοχής τους είναι η έλλειψη κατάρτισης καθώς και παρακίνησης των γυναικών με ή χωρίς αναπηρία να συμμετέχουν ακόμα πιο ενεργά στην πολιτική ζωή. Για το λόγο αυτό προτείνουμε:

- Να ληφθούν μέτρα που θα ενθαρρύνουν τις γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία να συμμετέχουν στη δημόσια, κοινωνική, πολιτισμική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, μειώνοντας παράλληλα τα εμπόδια κινητικότητας που αντιμετωπίζουν.

5.8 Εκπαίδευση στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία

Ένα ακόμη σημαντικό πρόβλημα με το οποίο έρχονται αντιμέτωπα τα άτομα με αναπηρία -γυναίκες και άνδρες, κορίτσια και αγόρια- αφορά σε ζητήματα επικοινωνίας με τους αρμόδιους φορείς. Αιτία αυτού του προβλήματος είναι μη εξοικείωση των διαφόρων επαγγελματιών που συναλλάσσονται με τα άτομα με αναπηρία και με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες τους τα οποία και διαφοροποιούνται από κατηγορία αναπηρίας σε κατηγορία αναπηρίας και πως να επικοινωνήσουν μαζί τους. Πιο συγκεκριμένα, στην περίπτωση καταγγελίας ενός περιστατικού ενδοοικογενειακής βίας ο/η επαγγελματίας -είτε είναι αστυνομικός είτε ψυχολόγος- που θα έρθει σε επαφή με το θύμα που προχωρά στην καταγγελία του περιστατικού πρέπει να είναι κατάλληλα εκπαιδευμένος/η ως προς το πως οφείλει να προσεγγίσει το θύμα και να σέβεται τα δικαιώματά της. Παραδείγματος χάρη, διαφορετικό τρόπο επικοινωνίας χρειάζεται να έχει όταν προσεγγίζει μια γυναίκα που είναι κωφή-βαρήκη και διαφορετικά μια γυναίκα με νοητική αναπηρία. Παίρνοντας ως αφορμή την πρωτοβουλία της Ελληνικής Αστυνομίας για την εκπαίδευση των αστυνομικών που θα στελέχωναν τα τμήματα ενδο-οικογενειακής βίας καθώς και τη σημασία της σωστής εκπαίδευσης όλων των επαγγελματιών που συναλλάσσεται με άτομα με αναπηρία, προτείνουμε:

- Να παρέχεται συνεχής εκπαίδευση στους αστυνομικούς, στους επαγγελματίες υγείας, στους ψυχολόγους και τους κοινωνικούς λειτουργούς, στους εκπαιδευτικούς και στους δικαστικούς κ.λπ. στα δικαιώματα των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία με γνώμονα την προστασία της εγγενούς αξιοπρέπειάς τους.

5.9 Υιοθέτηση μιας συμπεριληπτικής γλώσσας για την αναπηρία

Η λανθασμένη χρήση γλώσσας όταν γίνεται αναφορά σε ζητήματα που σχετίζονται με την αναπηρία όπως και όταν γίνεται αναφορά στα ίδια τα άτομα με αναπηρία είναι ένα πρόβλημα που πολύ συχνά συναντιέται στην ελληνική νομοθεσία. Βασική αιτία αυτού του προβλήματος είναι ότι η γλώσσα αυτή προέρχεται κυρίως από το ιατρικό μοντέλο της αναπηρίας που προσεγγίζει την αναπηρία ως μια ασθένεια που χρειάζεται θεραπεία και η οποία δεν συνάδει με τη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας. Μάλιστα, η λανθασμένη χρήση της γλώσσας για την αναπηρία που χρησιμοποιείται στο ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο αποτέλεσε και μια από τις Παρατηρήσεις και Συστάσεις της Επιτροπής των ΗΕ. Ειδικότερα, η Παρατήρηση αφορούσε στην υποτιμητική γλώσσα που χρησιμοποιείται για τα άτομα με αναπηρία και στην ανάγκη εξάλειψής της από την ελληνική νομοθεσία.

Στο πλαίσιο της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας η γλώσσα που πρέπει να χρησιμοποιείται για τα άτομα με αναπηρία είναι μια **γλώσσα συμπεριληπτική**

(inclusive language) που θα δίνει έμφαση πρώτα στο άτομο και όχι στην αναπηρία του, παραμερίζοντας ξεπερασμένες και πολλές φορές υποτιμητικές έννοιες για τα άτομα με αναπηρία προερχόμενες αφενός από την ιατρική προσέγγιση για την αναπηρία, αφετέρου από στερεότυπα και προκαταλήψεις για τα άτομα με αναπηρία. Για το λόγο αυτό, προτείνουμε:

- Να εξαλειφθεί από τη νομοθεσία η απαρχαιωμένη και μη συμβατή με τη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας ορολογία που χρησιμοποιείται για την αναπηρία και για τα άτομα με αναπηρία.

Ως Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας εργαζόμαστε ήδη συστηματικά στο πεδίο της ορθής χρήσης της γλώσσας στη βάση της δικαιωματικής προσέγγισης. Με στόχο να διευκολύνουμε το έργο σας, στο **Παράρτημα II** παρουσιάζουμε τις βασικές αρχές της συμπεριληπτικής γλώσσας και συστάσεις ενδεδειγμένης ορολογίας όταν αναφερόμαστε στα άτομα με αναπηρία τόσο στον προφορικό όσο και στον γραπτό λόγο. Το εν λόγω κείμενο βασίστηκε στις Οδηγίες Συμπεριληπτικής Γλώσσας για την Αναπηρία (Disability-inclusive language guidelines) που δημοσιεύτηκαν το 2019 τα ΗΕ στο πλαίσιο εφαρμογής της Στρατηγικής για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία (Disability Inclusion Strategy).⁴²

⁴² United Nations (2019). *Disability-inclusive language guidelines*. Available at: <https://www.un Geneva.org/sites/default/files/2021-01/Disability-Inclusive-Language-Guidelines.pdf>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΆΡΘΡΩΝ 6 (ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ) & 16 (ΑΠΑΛΛΑΓΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ, ΤΗ ΒΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΚΟΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ)

Άρθρο 6 Γυναίκες με Αναπηρίες

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν ότι οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρίες υπόκεινται σε πολλαπλές διακρίσεις και, εν προκειμένω, λαμβάνουν μέτρα προκειμένου να διασφαλίζουν την πλήρη και ίση απόλαυση, από αυτά, όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών.
2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα, προκειμένου να διασφαλίζουν την πλήρη ανάπτυξη, προαγωγή και ενίσχυση των γυναικών, με σκοπό την εγγύηση της άσκησης και απόλαυσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών που καθορίζονται στην παρούσα Σύμβαση.

Το Άρθρο 6 της Σύμβασης επικεντρώνεται στις γυναίκες με αναπηρία. Το Άρθρο 6 δεν μπορεί να προσεγγιστεί ως ένα πλήρες και αυτόνομο άρθρο όπως ισχύει με άλλα άρθρα της Σύμβασης. Αυτό που αποσκοπεί είναι στην υποχρέωση των κρατών να λάβουν υπόψη τους τις γυναίκες με αναπηρία στην εφαρμογή κάθε άρθρου της Σύμβασης. Παραδείγματος χάρη, όταν είναι υπό συζήτηση ή διαβούλευση η διαμόρφωση διάφορων νομοθετικών ρυθμίσεων ή η χάραξη νέων πολιτικών σε τομείς όπως είναι η υγεία, η εκπαίδευση, η απασχόληση κ.λπ. πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και η διάσταση των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία καθώς και στην προώθηση της ισότητας μεταξύ των ανδρών και των γυναικών.

Το Άρθρο 6 αποτελείται από δυο παραγράφους. Η πρώτη παράγραφος επικεντρώνεται στις διακρίσεις με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπες οι γυναίκες με αναπηρία τις οποίες και προσεγγίζει ως μια πραγματικότητα. Συνεπώς, εξαιτίας αυτής της κατάστασης οι διατάξεις της Σύμβασης επιτάσσουν τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των γυναικών με αναπηρία καθώς και των θεμελιωδών ελευθεριών τους τονίζοντας την υποχρέωση που έχουν τα κράτη στη διασφάλιση αυτών και όχι απλώς στην υιοθέτηση μερικών μέτρων. Με άλλα λόγια, η πρώτη παράγραφος του Άρθρου 6 επισημαίνει την υποχρέωση που έχει το κράτος να προστατεύσει τα δικαιώματα των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία καθώς και την ουσιαστική προώθηση της αρχής της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Η δεύτερη παράγραφος εστιάζεται στην ανάπτυξη, την εξέλιξη και την ενίσχυση των γυναικών με αναπηρία προκειμένου να μπορούν ανεμπόδιστα να ασκούν και να απολαμβάνουν όλα τα δικαιώματα τους. Σε ότι αφορά τον ρόλο του κράτους ως προς την ανάπτυξη, εξέλιξη και ενίσχυση των γυναικών με αναπηρία, αυτός πρέπει

να επικεντρώνεται στην επιλογή των κατάλληλων μέτρων που θα μπορέσουν να βελτιώσουν τις προαναφερθέντες δεξιότητες των γυναικών με αναπηρία.

Άρθρο 16

Απαλλαγή από την εκμετάλλευση, τη βία και την κακομεταχείριση

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά, εκπαιδευτικά και λοιπά μέτρα προκειμένου να προστατεύσουν τα άτομα με αναπηρίες, τόσο εντός όσο και εκτός της κατοικίας, από όλες τις μορφές εκμετάλλευσης, βίας και κακομεταχείρισης, συμπεριλαμβανομένων και των πτυχών τους που βασίζονται στο φύλο.
2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν επίσης όλα τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να αποτρέψουν όλες τις μορφές εκμετάλλευσης, βίας και κακομεταχείρισης, διασφαλίζοντας, μεταξύ άλλων, τις κατάλληλες μορφές βοήθειας και υποστήριξης, για το φύλο και την ηλικία, για τα άτομα με αναπηρίες, τις οικογένειες και όσους τους παρέχουν φροντίδα, συμπεριλαμβανομένης και της παροχής πληροφοριών και εκπαίδευσης για το πώς να αποφεύγουν, να αναγνωρίζουν και να αναφέρουν τις περιπτώσεις εκμετάλλευσης, βίας και κακομεταχείρισης. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη διασφαλίζουν ότι οι υπηρεσίες προστασίας είναι προσαρμοσμένες στην ηλικία, το φύλο και τις αναπηρίες.
3. Προκειμένου να αποτρέπονται περιστατικά όλων των μορφών εκμετάλλευσης, βίας και κακομεταχείρισης, τα Συμβαλλόμενα Κράτη διασφαλίζουν ότι, όλες οι διευκολύνσεις και τα προγράμματα που έχουν σκοπό να εξυπηρετήσουν τα άτομα με αναπηρίες, παρακολουθούνται αποτελεσματικά από ανεξάρτητες αρχές.
4. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να προάγουν τη φυσική, γνωστική και ψυχολογική ανάνηψη, αποκατάσταση και κοινωνική επανένταξη των ατόμων με αναπηρίες, τα οποία καθίστανται θύματα οποιασδήποτε μορφής εκμετάλλευσης, βίας ή κακομεταχείρισης, συμπεριλαμβανομένης και της παροχής υπηρεσιών προστασίας. Μια τέτοια ανάνηψη και επανένταξη θα πραγματοποιούνται σε ένα περιβάλλον που θα ενθαρρύνει την υγεία, την ευημερία, τον αυτοσεβασμό, την αξιοπρέπεια και την αυτονομία του ατόμου και λαμβάνει υπόψη τις, ανάλογες με το φύλο και την ηλικία, ανάγκες.
5. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη θα θέσουν σε ισχύ αποτελεσματική νομοθεσία και πολιτικές, συμπεριλαμβανομένης και της νομοθεσίας και των πολιτικών που εστιάζονται στις γυναίκες και στα παιδιά, ώστε να διασφαλιστεί ότι οι περιπτώσεις εκμετάλλευσης, βίας και κακομεταχείρισης κατά ατόμων με αναπηρίες, εντοπίζονται, ερευνώνται και, όπου απαιτείται, διώκονται.

Το Άρθρο 16 της Σύμβασης επικεντρώνεται σε ζητήματα που έχουν να κάνουν με την εκμετάλλευση, την κακομεταχείριση ή/και τη βία απέναντι στα άτομα με αναπηρία. Οι διατάξεις που περιλαμβάνονται στο συγκεκριμένο άρθρο επικεντρώνονται κυρίως

στην λήψη μέτρων σε νομοθετικό, διοικητικό, κοινωνικό και εκπαιδευτικό επίπεδο. Με άλλα λόγια, ο στόχος του Άρθρου 16 είναι τετραπλός: α) να προστατέψει τα άτομα με αναπηρία, β) να αποτρέψει κάθε μορφής βίας, εκμετάλλευσης και κακομεταχείρισης, γ) να προωθήσει την αποκατάσταση και την κοινωνική επανένταξη των ατόμων με αναπηρία που ήταν θύματα βίας, εκμετάλλευσης και κακομεταχείρισης, και δ) να εντοπίσει, να διερευνήσει και να διώξει περιστατικά κακομεταχείρισης, εκμετάλλευσης ή/και βίας ενάντια στα άτομα με αναπηρία.⁴³

Το Άρθρο 16 αποτελείται από πέντε παραγράφους. Η πρώτη παράγραφος επικεντρώνεται στη λήψη κατάλληλων μέτρων για την προστασία των ατόμων με αναπηρία έναντι της εκμετάλλευσης, της κακομεταχείρισης ή/και της βίας. Η δεύτερη και η τρίτη παράγραφος εστιάζουν στη λήψη κατάλληλων μέτρων από το κράτος για την αποφυγή κάθε μορφής βίας, εκμετάλλευσης και κακομεταχείρισης απέναντι στα άτομα με αναπηρία. Μάλιστα, στη δεύτερη παράγραφο τονίζεται ότι στις μορφές βοήθειας και παροχής πληροφοριών που θα επιλεγθούν πρέπει να έχει ληφθεί υπόψη το φύλο και η ηλικία των ατόμων με αναπηρία, οι οικογένειες τους όπως και τα άτομα που τα φροντίζουν. Ομοίως, ως προς τις υπηρεσίες προστασίας που θα σχεδιαστούν, πρέπει να έχει ληφθεί υπόψη στη διαμόρφωση τους η ηλικία, το φύλο και η κατηγορία της αναπηρίας. Τέλος, σύμφωνα με την παράγραφο 3, για να μπορέσει να λειτουργήσει αποτελεσματικά το δίκτυο των υπηρεσιών, μέτρων και προγραμμάτων που προβλέπει η παράγραφος 2 του Άρθρου 16, είναι σημαντικό η παρακολούθηση των προαναφερόμενων υπηρεσιών και μέτρων να γίνεται από ανεξάρτητες αρχές. Η παράγραφος 4 εστιάζει στη σημασία λήψης κατάλληλων μέτρων που θα στοχεύουν στην αποκατάσταση -είτε αυτή είναι σωματική, είτε ψυχολογική- και κοινωνική επανένταξη των ατόμων με αναπηρία που είναι θύματα περιστατικών εκμετάλλευσης, βίας ή κακοποίησης. Η σωματική και ψυχολογική αποκατάσταση των ατόμων με αναπηρία που είναι θύματα περιστατικών βίας, κακομεταχείρισης και εκμετάλλευσης και ειδικότερα το περιβάλλον στο οποίο αυτή θα προσφερθεί είναι εξαιρετικής σημασίας και για το λόγο αυτό, όπως επισημαίνεται στη Σύμβαση, το περιβάλλον αυτό δεν μπορεί παρά να είναι ένα περιβάλλον που θα «προάγει την υγεία, την ευημερία, τον αυτοσεβασμό, την αξιοπρέπεια και την αυτονομία του ατόμου και θα λαμβάνει υπόψη τις ανάλογες ανάγκες με το φύλο και την ηλικία» του ατόμου. Τέλος, η πέμπτη παράγραφος, επικεντρώνεται στη σημασία της διερεύνησης και τιμωρίας των περιστατικών βίας, κακοποίησης και εκμετάλλευσης ενάντια στα άτομα με αναπηρία, μέσα από την υιοθέτηση νόμων και πολιτικών οι οποίες μεταξύ άλλων πρέπει να είναι εστιασμένες στα παιδιά και τις γυναίκες με αναπηρία.

⁴³ Della Fina, V. et al. (eds.) (2017). The United Nations Convention on the Rights of Persons with disabilities. Doi: 10.1007/978-3-319-43790-3_20

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ: ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Μια από τις Παρατηρήσεις και Συστάσεις της Επιτροπής, όπως προέκυψε ύστερα από τον εποικοδομητικό διάλογο με την αντιπροσωπία του ελληνικού κράτους, αφορούσε στη γλώσσα που χρησιμοποιείται στην ελληνική νομοθεσία για τα άτομα με αναπηρία. Ειδικότερα, η Παρατήρηση αφορούσε στην υποτιμητική γλώσσα που χρησιμοποιείται για τα άτομα με αναπηρία και στην ανάγκη εξάλειψης της από την ελληνική νομοθεσία.⁴⁴

Η βασική αρχή που εισάγεται με τη Σύμβαση είναι ότι η γλώσσα που πρέπει να χρησιμοποιείται για τα άτομα με αναπηρία είναι μια γλώσσα συμπεριληπτική (inclusive language) που θα δίνει έμφαση πρώτα στο άτομο και όχι στην αναπηρία του, παραμερίζοντας ξεπερασμένες και πολλές φορές υποτιμητικές έννοιες για τα άτομα με αναπηρία προερχόμενες αφενός από την ιατρική προσέγγιση για την αναπηρία, αφετέρου από στερεότυπα και προκαταλήψεις για τα άτομα με αναπηρία.

Σύμφωνα με τις Οδηγίες Συμπεριληπτικής Γλώσσας για την Αναπηρία (*Disability-inclusive language guidelines*) που δημοσιεύσαν το 2019 τα ΗΕ στο πλαίσιο εφαρμογής της Στρατηγικής για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία (*Disability Inclusion Strategy*),⁴⁵ η γλώσσα που οφείλουμε να χρησιμοποιούμε όταν αναφερόμαστε στα άτομα με αναπηρία πρέπει να βασίζεται στις ακόλουθες πέντε αρχές:

1. Έμφαση στο άτομο και όχι στην αναπηρία
2. Αποφυγή χρήσης «ετικετών» και στερεοτύπων
3. Μη χρήση συγκαταβατικών ευφημισμών
4. Η αναπηρία δεν είναι ασθένεια ή πρόβλημα
5. Χρήση ορθής γλώσσας στον προφορικό και ανεπίσημο λόγο

⁴⁴ Βλ. Σύμφωνα με την Παρατήρηση της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες «1. Η Επιτροπή εκφράζει την ανησυχία της για την έλλειψη στη νομοθεσία του συμβαλλόμενου Κράτους μιας εναρμονισμένης προσέγγισης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, και ότι το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο, [...] εμπεριέχει υποτιμητική γλώσσα για τα άτομα με αναπηρία [...]. Η Επιτροπή συνιστά στο συμβαλλόμενο Κράτος, σε στενή διαβούλευση και με την ενεργό εμπλοκή των οργανώσεων των ατόμων με αναπηρία: [...] (2γ) Να εξαλείψει στη νομοθεσία του την υποτιμητική γλώσσα που αναφέρεται στα άτομα με αναπηρία». Οι Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής των ΗΕ είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα της ΕΣΑμεΑ στα [ελληνικά](#) και σε [κείμενο εύκολο για ανάγνωση](#) (easy-to-read).

⁴⁵ United Nations (2019). *Disability-inclusive language guidelines*. Available at: <https://www.un Geneva.org/sites/default/files/2021-01/Disability-Inclusive-Language-Guidelines.pdf>

Στον Πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η ορολογία που **προτείνεται να χρησιμοποιείται** όταν αναφερόμαστε στα άτομα με αναπηρία όπως και η ορολογία που **πρέπει να αποφεύγεται**.

Προτεινόμενοι όροι για την αναπηρία		Όροι που θα πρέπει να αποφεύγονται	
	άτομο/α με αναπηρία		άτομα/α με ειδικές ανάγκες, άτομο/α με ειδικές ικανότητες, ανάπηρος/η, ανάπηρο/α άτομο/α, ΑμεΑ, ΑμΕΑ, αφανείς ήρωες της καθημερινότητας, ήρωες της ζωής ήρωες με αναπηρία
	άτομο/α χωρίς αναπηρία, το υπόλοιπο του πληθυσμού		κανονικός/η, υγιής, φυσιολογικός, αρτιμελής
	έχει αναπηρία...		υποφέρει από, πάσχει από, ταλαιπωρείται από, χτυπήθηκε από
	άτομο με νοητική αναπηρία		καθυστερημένος, καθυστερημένο άτομο, αργός, ανισόρροπος, χαμηλής νοημοσύνης,
	άτομο με ψυχοκοινωνική αναπηρία		παράφρων, τρελός, μανιακός, ψυχικά διαταραγμένος, συναισθηματικά διαταραγμένος, ψυχικά άρρωστος

	κωφός άτομο/α που είναι κωφό/α βαρήκοος άτομο με ακουστική αναπηρία τυφλοκωφός		κουφός, κωφάλαλος, μουγγός
	άτομο με αναπηρία λόγου άτομο που χρησιμοποιεί συσκευή επικοινωνίας άτομο που χρησιμοποιεί εναλλακτική μέθοδο επικοινωνίας		άλαλος, δεν μπορεί να μιλήσει
	τυφλός, άτομο που είναι τυφλό, άτομο με οπτική αναπηρία τυφλοκωφός		αόμματος, στραβός
	άτομο με κινητική αναπηρία άτομο με αναπηρία στα άνω άκρα άτομο με αναπηρία στα κάτω άκρα		σακάτης, κουτσός, παράλυτος, κουλός
	χρήστης/τρια αναπηρικού αμαξιδίου, άτομο που χρησιμοποιεί αναπηρικό αμαξίδιο		καθηλωμένος/η σε αναπηρικό καροτσάκι
	άτομο με σύνδρομο down		άτομο με ειδικές ανάγκες μογγόλος
	άτομο που έχει λέπρα		λεπρός
	άτομο με μικρό ανάστημα μικρό άτομο άτομο με αχονδροπλασία (αν ανήκει σε αυτή την κατηγορία)		νάνος

[Πηγή: Disability-inclusive language guidelines,

Available at: <https://www.ungeneva.org/sites/default/files/2021-01/Disability-Inclusive-Language-Guidelines.pdf>]